

Det norske arbeiderparti.

Protokol

over

forhandlingerne paa det ekstraordinære landsmøte
i Kristiania 13. til 16. april 1911.

"A. B. F:s" Bibliotek No. 24
GÖTEBORG

Arbeidernes aktietrykkeri. — Kristiania 1911.

Det norske arbeiderparti.

Protokol

over

forhandlingerne paa det ekstraordinære landsmøte
i Kristiania 13. til 16. april 1911.

Register.

	Side.
Landsmøtets aapning	3
Velkomst- og hilsmngstaler	3
Fuldmagterne	5
Forretningsorden	11
Ordfyrer og sekretærvalg	12
Landsmøternes afholdelse	12
Partiets navn	13
Det principielle program	17
I. Politiske og kulturelle krav	24
II. Økonomiske og sociale krav	29
Alkoholspørrsmaalet	34
Det kommunale selvstyre (uttalelse til stortinget)	42
Jordspørrsmaalet	42
Skolespørrsmaalet	43
Kommunetaxtiffen	46
Kommunepolitiffen	54
Ab Slutningen	59
Telegrammer	60
Landsmøtets beslutninger	61

10127

Landsmøtets aapning.

Det norske arbeiderpartis ekstraordnære landsmøte — det 21. i rækken — aapnedes av partiets formand, Chr. H. Knudsen, Hjærtorsdag formiddag den 13. april kl. 10.40 i Folkets hus store sal. Der var litt trangt, men det hadde dog lykkedes at finde fettepladse for alle de hundrede repræsentanter, for landsstyrets medlemmer og for de talrige repræsentanter for partipressen og Kristianiapressen. —

I salens fond var den store tribune reist, denne hadde som bakgrund en vakker flagdekoration med Finlands, Sveriges, Danmarks og Norges farver og med socialismens merke i midten.

Bed siden av tribunen hadde centralstyrets og landsstyrets medlemmer plass samt den indbudte gjest fra Danmark, folketingsmand Th. Stauning. Repræsentanter for vore broderpartier i Finland og Sverige var ogsaa indbudt, men disse hadde sendt meddelelse om, at de var forhindret fra at møte.

Først sang Norsk sangerforbund "Den er vor denne jord, den er vor" og et par andre numre.

Disse sange, som blev utført med kraft og sjonhet av det store for, blev hilset med intens bifald.

Velkomst- og hilsmingstaler.

Derefter æstet partiets formand Chr. H. Knudsen til lyd og holdt følgende tale:

Partifæller! Idet jeg paa centralstyrets og landsstyrets vegne ønsker eder velkommen til dette landsmøte, maa jeg først gjenkalde i erindringen

det store tap, vort parti har lidt siden det 20. landsmøte paa Hamar. (Forjamlingen reiser sig). Den mand som landsmøtet da utfaaret til den høieste ansvarlige stilling inden partiet (formandsstillingen) nemlig dr. Oscar Nissen, han er som alle vet for vel 3 maa neder siden ved døden rykket bort fra os, fra sin familie, fra sin gjerning. Jeg føler trang til idag, naar det 21. landsmøte træder sammen at mindes vor avdøde formand, mindes hans alvorlig villende arbeide iblandt os, hans retlinjede og dog forstaaelsesfulde fremtræden som sloimand inden partiet under dets fremadstriden mot maalet: socialismens virkeliggjørelse i samfundslivet. Jeg vil mindes ham som den altid med noden og elendigheten medfølende og som den trosfaste arbeider for samfundssolidaritetsens feir iblandt os, mindes ham for hans rike broderkjerlighed. Vi vil alle bevare hans minde i taknemlig erindring! (Forjamlingen satte sig og tal. fortsatte):

Naar vi saa gaar til vort arbeide paa dette ekstraordinære landsmøte, saa skal det være med den erkjendelse, at om vi kan ha tat feil i bedømmelse av midler eller veie, saa har vi den tillid til hinanden indbyrdes, at vi vil tro paa en ærlig vilje hos alle vort partis mænd og kvinder til alvorlig og retfærdig arbeide henimot vort partis maal, som er tilintetgjørelse av det bestaaende utbytterfamfund, opprettelse av retfærdighet, frihet og solidaritet mellem menneskene.

Dette at socialismens herlige idé

altid skal staa lyjende for vort blif og lede os paa ret vei i vor gjerning i livet, enten vi er vort partis ansvarlige tillidsmænd inden vort partis administration i stat eller kommune, eller som partimedlemmer i almindelighet, at vi alle er bejlet av fjærlighet til og tro paa rettens og sandhetens egen iboende evne til at bane sig vei ut fra uret og usans, — det skal ogsaa gi styrke for vort parti og skape begeistring i vort sind, saa vi kan se seiren blinke os imote en solblank paastrø i en ikke fjern fremtid.

Siden sidste landsmøte er der foregaaet valg av kommunestyre i vort land. Centralstyret har endnu ikke særdig statistikken over disse valg, men vi vet dog saa meget, at vort partis repræsentanter ved dette valg er vokset i antal og naadd ind i flere kommuner end forut var tilfældet, og at flertallet i enkelte kommuner er erobret for vort parti. Vi skal derfor vite, at vort ansvar ogsaa dermed er vokset, ansvaret for den kommunale forjorg, den kommunale virksomhet og økonomi i almindelighet, jaalangi det staar til os at virke for borgernes trivsel inden det bestaaende kommunale fællesskap. Derfor skal vi paa dette landsmøte overlægge om midlerne til at skape den største mulige lykke for alle jaalangi som kommunernes evne og omraadet for den kommunale virksomhet rækker. Og det skal være vor opgave at søke omraadet for den kommunale virksomhet utvidet, jaalangi det er nødvendig for at skape betingelse for familiernes trivsel inden kommunerne. Vi vet at de andre partier inden borgerforsamlingen lægger onde raad op for at hindre vort arbejde paa dette omraade, dels ved gjennom lovgivningen at indsnævre den kommunale selvbestemmelsesret og dels paa anden maate. Men landsmøtet skal ikke la sine overlægninger stanse eller hindre derav. Tvertimot skal dette

være en grund mere til alvorlig og indgaaende at overveie, hvorledes vi bedst skal grundfæste vor fremgangstunge kommunalt set.

Ogsaa vor partipresse har stutt glædelig vokst siden sidste landsmøte, og partipressen er vort bedste vaaben i kampen mot vore motstandere, den er vort taleror utad. Og i tider som nu da utbytterforsamlingens privatkapitalistiske repræsentanter, produktionens selvbestaltede ledere og kontrollorer forener sig i den ene henjigt at tvinge arbeiderklassens levevilkår om mulig tilbake, uten ringeste henjyn til det heles, til alles trivsel og lykke, da er vor partipresse det sandhetsvidne, som skal oplyse den almene befolkning om retten og sandheten ogsaa i de krav, som fremholdes og som vi alle maa gjøre vort til, at der kan findes gejør og skapes gejør for.

Naar landsmøtet under jaadanne forhold gaar til jitt arbejde, la da socialismen staa for vort indre blif som denne paastrøitidens jollyse dag, da skal ogsaa vort arbejde i disse paastrøens dage bringe resultater og bære frugt langt utover. Vore forhandlinger skal da gi styrke til alle de mange av vore partifæller, som trenger at juge kraft til det daglige arbejde for socialismens videre utbredelse i landet, og fra dette vort møte skal der da ogsaa skapes enhet og fasthet mellem alle dem av vore partifæller, som inden kommunestyrene i landet maa arbejde frem til gjennomførelse av vore saker, men ogsaa i statens tjeneste skal vore tingmænd ut fra vore forhandlinger søke styrke til at søle sig stedse inderligere og nærmere i trygt samarbeide med partiets store helhet.

Med disse ord og med haab om at dette landsmøtes forhandlinger maa bringe os et skridt nærmere vort maal, saa vi kan skimte dagen for vor store saks gejør: socialismens solblanke paa-

flemorgen, vil jeg ønske partifællerne velkommen og tillykke med arbeidet. Og hermed erklærer jeg landsmøtets forhandlinger aapnet.

Derefter traadte sekretæren for socialdemokratisk forbund i Danmark partifælle Th. Stauning frem paa tribunen og udtalte:

Jeg er kommet hit for at frembære en hilsen fra det danske socialdemokrati og en tak for den mottagne indbydelse til denne kongres. Jeg kommer nu ogsaa fra den svenske partikongres i Stockholm. Det er saa som formanden hr. Knudsen netop har nævnt, at de svenske partifæller paa grund av sin kongres ikke har hat anledning til at sende nogen repræsentant hit. Da jeg saa skulde forlate kongressen i Stockholm og man hørte der at jeg skulde hit, bad den svenske partikongres mig om ogsaa at være dens repræsentant paa de norske partifællers kongres og frembære de svenske broders solidariske hilsen og haandslag til det norske broderfolk.

— Den kongres, som her er samlet, har store og vigtige opgaver at løse. Jeg haaber ogsaa, at den vil bidrage til at utvikle de norske arbeideres solidaritet ikke bare indenfor landets grænser, men ogsaa likeoverfor arbeiderne hele verden over. — Vi ser nu den forbitrede motstand, som overklassen reiser likeoverfor vore krav; vi ser det særlig nu, da arbejdsgiverne i hele Skandinavien staar i beredskap med at reise en vældig kamp mot arbeiderne i alle tre lande. Det er arbejdsgivernes sammenvergelse mot arbeiderne. Den kapitalistiske overklasse har til maal at utbytte og tilintetgjøre arbeiderklassen økonomisk, svække og knuse fagforeningerne og hindre arbeidernes politiske fremgang og frigjørelse. Derfor er det saa meget mere nødvendig, at arbeiderne styrker sit samhold, sammenbeiser sine organisationer og styrker kameratsforpligtelsen ogsaa likeoverfor arbeider-

ne utenfor landets grænser. Arbeidsgiverne kan nok til en tid hindre vor fremmarj, men det beror paa arbeiderne selv, om de skal kunne gjøre det længer, om deres trafassjerier skal være noget mere end en forbigaaende ulykke. Det vil være en av denne kongres' opgaver at vinde de uorganiserte for socialdemokratiet og fagbevægelsen. Denne kongres vil lære de utenforstaaende, at det er selvmorderisk for dem ikke at delta med sine kamerater i organisationen. Arbeiderne maa alle forstaa, at kooperationen, socialdemokratiet og fagbevægelsen er en enhet som har det felles maal, nemlig arbeiderklassens frigjørelse. Om de store konflikter nu bryter ut, saa skal de lære os at holde sammen, at styrke enhets tanken. Under alt er socialismens ide den lysende stjerne, som leder os, det internationale broderkap er det sikre vern ikke bare mot odelæggende militarisme, men ogsaa mot utbytning og social undergang. Det gjælder for arbeiderne at forstaa det, at de er en enhet, som kan forhindre kapitalismens utbytning og bidrage til at indføre socialismen og gjøre ende paa det plyndreri, som nu drives i samfundet likeoverfor de fattige. — Jeg vil med disse ord ønske eder tillykke med arbeidet for den videre utførelse av eders program — for reising av den nye samfundsbygning — det socialistiske samfund.

Staunings stemningsfulde tale mottoges med meget bifald.

Sangerforbundet sang atter nogle smukke numre og mottok landsmøtets hjerteligste tak herfor.

Derpaa stred man til landsmøtets konstituering.

Fuldmagterne.

Magnus Rilsjen refererte fuldmagtskomiteens indstilling.

Der var av centralstyret paa forhaand nedsat en fuldmagtskomite be-

staaende av Magnus Nilsjen, Ole D. Lian og P. Aaroe. Komiteen ho'dt møte den 8. april. Til den tid var indkommet fuldmagter for 390 repræsentanter foruten landsstyrets medlemmer. Komiteen indstillet paa, at disse fuldmagter godkjendtes. Denne indstilling vedtoges.

En del fuldmagter, som var indkommet efter den 8. april, besluttedes enst. oversendt fuldmagtskomiteen til forelæggelse for eftermiddagsmøtet torsdags.

I eftermiddagsmøtet avgav fuldmagtskomiteen følgende indstilling ang. de i formiddagsmøtet ufatte fuldmagter:

"I henhold til partiets lover og landsmøtets beslutning 1909 kan komiteen ikke indstille disse til godkendelse.

Man finder dog av hensynsfuldhet mot de utenbys antonne at kunne foreslaa:

Ovennavnte gis adgang til landsmøtet uten stemmeret."

U. Bunæs, Kristiania, foreslog:

"Fuldmagterne godkjendes uten følger for fremtiden."

Bunæs's forslag vedtoges med stort flertal.

Landsmøtet kom da til at bestaa av følgende, iberegnet landsstyret, 422 repræsentanter:

Akershus:

M. Jul. Halvorsen.
H. Meyer.
Nicolai Hansen.
Ole Hansen.
P. Andersen.
Einar Halvorsen.
M. Buntervold.
Joh. Evje.
Jens Hansen Hasle.
Gustav Johansen.
Kristian Kristofferien.
Aron Larien.
S. Laksen.

Emil Anderjen.
Ole Henriksen.
G. Rønneberg.
Karl Petterjen.
E. Jungkvist!
Johan Larien.
Andreas Haugen.
Kristen Haugen.
Oluf Holck.
Ole H. Tøkerud.
Emil Blache.
Erhardt Heiden.
Cykelmaker Hansen.
L. Haug.
Thv. Frauerud.
Ole Tømte.
D. Braathen.
Oskar Olsen Haug.
Karl Tostner.
Gustav Fosberg.
D. Engebretsen.
Johan S. Rotbæk.
Petter Lokenslaen.
Karl Skogli.
E. C. Hølen.
Gustav Jahr.
Herlof Johansen.
Wenz Braathen.
Jens Nasgaard.
Julius Didriksen.
Joh. Ziener.
Marie Fritjoffen.

Bratsberg:

Evan Reiersen.
Hans Helgesen.
H. Berg.
Jeannette Olsen.
Anna Heldin.
John Næsset.
John Lovaas.
Fredrik Andersen.
Petter Hakenjen.
Olav A. Gauslaa.
Tollef E. Stenkrud.
Ole Kjeld.
Elin Undersjon.
Olav Kringen.

T. A. Overland.
A. Forsther.
Edv. Angell.
Anton Andersen.
Kristian Bjaaland.
J. M. Binger.

Bufterud:

Anton Arnesen.
Levor Pedersen.
N. Lieng.
Gunda Olsen.
Ant. Andersen Solhaug.
Hans Kjøniksen.
Anders Kjennerud.
Helga Pedersen.
Harald Bye.
Kristi Dren.
S. Brose Michalsen.
Karoline Kristiansen.
Karl Sørensen.
Johan Magnussen.
Jugvald Gudbrandsen.
Signe Knutsen.
Knut Stedje.
A. S. Tandberg.
Joh. P. Christiansen.
Mads Baarud.
Kristian Lovli.
P. Skard.
Ludv. Arnesen.
Andreas Andersen.
Marie Arnesen.
Chr. Buncæs.
Annette Hallan.
Anders J. Horgen.
Mathilde Sten.
Peter Nielsen.
A. Blomkvist.
Th. Borgerjen.
E. Kristensen.
P. Nedberg.
Johs. Haglund.
Martinius Helgedal.
Chr. Borkholm.
Gul Palmesen Dypendal.
Alfred Høterud.
Wilhelm Olsen.

Anders Smedsrud.
P. Fredriksen.
Emil Sorby.
Olaf Hansen.
Anton Hansen.
Hans Peterjen.
Joh. P. Rasmussen.
M. Bjerketveit.
Karl Hansen.

Hedemarken:

L. Julseth.
Karl Amundsen.
N. Lovisenberg.
Johan Ebbel.
Edv. Haug.
Anders Brunjell.
Thorvald Reffeth.
Olaf Rundberget.
Harald Nordli.
Lars Snipen.
Ole Svendsen.
Johs. D. Høtaasteppen.
Johs. Nordeng.
D. S. Hangen.
Waldemar Carljen.
Lars Eteberg.
Johs. Eriksen Billit.
Poterud.
Sigvart A. Nordstrand.
Nils Nas.
Marius Mathisen.
S. Watte.
S. Juliusjen.
Ole A. Berggren.

Indtrøndelagen:

Albert Moen.
B. J. Abde.
D. J. Bitan.

Nedenes:

Gutorm Fløistad.
D. S. Maurstad.

Sandefjord og Sandeherred:

Karl Henriksen.
Anders Raupang.

Stoger:

Julius Halvorsen.
Ludolf Welkin.
Johannes Hamnevold.
Nils Janfen.
Adler Kristianjen.

Smaalenene:

Bjørn Evje.
Aug. Iverjen.
J. Thue Kirkeby.
Ole A. Jitre.
Kristian Lie.
Hans Hauglund.
Kristian Johannesen.
Karl Johannesen.
Johannes Bergerjen.
Anton Krogsvold.

Stavanger:

Tollef Fjermeistad.
C. Dueland.
Svend Haaland.

Søndre Bergenhus:

Andr. Magnussen.
Carl Bothun.
Anna Mathijen.

Søndre Helgeland:

Cornelius Enge.

Søndre Salten:

Peter D. Eriksen.

Uttrondelagen:

H. Lovaas.
Olbud Larjen.
D. Grøtaadal.
Torsten Grønberg.
Olav Aulstad.

Jevnaker arbeiderforening:

Anton Moen.
Amalie Hansen.

Tronsnaes arbeiderforening:

Ole Sjetne.

Malefjund:

Jak Pileberg.
Anna Th. Monsjen.
H. Petterjen.

Bergen:

Joh. Samuelsen.
K. Hopp.
Th. J. Friis.
Karl Monsjen.
Mathilde Dvsahl.
L. D. Sæbo.
L. Hattebak.

Drammen:

Ivar Tollejfen.
Johan Jacobjen.
Mathilde Frogner.
Joh. S. Bakke.
C. D. Carljen.
Julius Kristianjen.
Thomas Simensen.
Hans Gunnerud.
G. Koutén.

Drøbak:

Hans P. A. Rind.

Fredrikshald:

Ove Jensen.
Andreas Hansjen.

Fredrikstad:

Bernh. Lindlund.
Jacob P. Randrup.
Anna Johannesen.
Agnes Randrup.
Martinius Johnsen.
Leonhard Karljen.

Gjøvik:

M. Seeberg.

Hamar:

A. Sæther.
Andr. Bederjen.
Elise Rjos.
Haakon Olsen-Hovde.
A. Granerud.

Haugefjund;

Jugv. Førrer.
H. S. Kristiansen.
Sarah Førrer.

Horten:

K. J. Knudsen.
Anders Jensen.

Honefoss:

C. S. Benzen.
Johs. Fischer.

Kongsberg:

Anton Amundsen.

Kristianjand S.:

W. Aaberg.
Thora Hultmann.
Gabriel Gundersen.
Olaf Grifsen.
Joakim A. Jensen.
Erling Nielsen.

Larvik:

C. D. Hallberg.
H. A. Dahl.

Lillehammer:

Iver Hansen.

Molde:

Olav Øksvit.

Moss:

S. V. Lunde.
J. K. Schreiner.
Arne Magnussen.

Sarpsborg:

Anth. Andersen.
Ludv. Enge.
Julius Nørby.

Stavanger:

Einar Li.
Ole Jacobsen.
Berthine Skaraas.
Julie Sandsberg-Critjen.
Anna Gjostein.
Berent Skaraas.
Magnus Karlson.

Tønsberg:

Ludv. Johansen.
Anton Jenssen.
H. A. Gulbrandsen.
F. O. Lotte.
Herman Johansen.

Trondhjem:

D. K. Ribsfog.
Bernt Schei.
Augusta Aasen.
Anton Kalvaa.
Gustav Sundby.
Elias Bolan.
J. M. Winge.
Leopold Rungstad.

Kristiania:

Gina Soderstrom.
Ole J. Bakke.
Gunhild Ziener.
Josefine Bederjen.
Helga Karlsen.
Anna Næss.
Ingeborg Hansen.
Anna Lein.
Jnger Kristiansen.
Elise Wiker.
Martin Evendsen.
Carl Dien.
Adolf Bay.
Johansen Bold.
Adolf Skau.

D. Stensrud.
D. Fossum.
Karl Hanjen.
H. Haugelund.
H. Tobiasjen.
K. D. Olsen.
Frantz Jensen.
Anna Guldbbrandjen.
Lars Jensen.
C. A. Jensen.
Kyrre Grepp.
Hans O. Høglund.
Alfred Erikfen.
Joh. Rogne.
Karl Hagemann.
Oscar Ruud.
Alfr. Lotteberg.
Edw. Mork.
Eugene Clausjen.
Jakob Friis.
Kr. Husebye.
Birger Pedersen.
Karl A. Sjøberg.
Therese Andersen.
Helga Nitteberg.
A. Juell.
Oscar Johansen.
Arnfim Olsen.
Alex. Simenstad.
K. Arnejen.
A. H. Johannesen.
M. Bæk.
Fr. Karljen.
H. Kristianjen.
Peder Olsen.
Fritj. Bruun.
Ole Rveen.
Oscar Strand.
Thor Wæraas.
Fransjen-Ellingsjen.
O. M. Kristianjen.
Jens Klemetsjen.
Karl Kristianjen.
Petter Pettersjen.
E. Nyhus.
M. Eversjen.
L. Olsen.
M. Nygaard.

Affel Amundjen.
Agnes Johansen.
Mariane Christianjen.
N. Ugelstad.
Chr. Sørensen.
Olaf Skau.
Sofie Iversjen.
Joh. H. Kristianjen.
Alb. Andersen.
Fredrik Nilson.
K. Flattum.
M. Kristoffersjen.
J. Iversjen.
Hans Fredrikfen.
Kristian Nilfen.
K. A. Olsen.
H. Orbak.
G. Kristianjen.
Arnt Amodt.
A. Ruudjen.
K. Amodt.
H. Bunæs.
A. Svendjen.
Gustav Nielsen.
Affel Schulz.
Everre Iversjen.
Severin Damberg.
Ola Solberg.
A. Kristjen.
Sigvard Andresjen.
Theodor Andersen.
Thorger Wahl.
Hans Kristianjen.
Alfred Melgaard.
John Wiit.
Johan Riberg.
P. Gundersjen.
Herman Hanjen.
Kristian Jakobfen.
Haakon Johnien.
Solveig Bakke.
Arthur Jensen.
Albert Olsen.
Hans Ellesen.
B. Bakke.
O. Ruud.
Alb. Ottersjen.
M. Michelsen.

Johan Fredrikjen Lund.
Ludvig Østbye.
Aslak Hogstad.
Richard Jenssen.
J. Tengren.
N. E. Gundersen.
K. Mittet.
Ernst Rothaupt.
Peder Sorlie.
G. E. Stubberød.
M. A. Bakke.
Hjalmar Evensen.
Georg Torgrimsen.
Hans Erikken.
Joan Bjerkmann.
S. Hagen.
Albert Voelkner.
Beda Granqvist.
Rudolf Kringler.
Afr. Fahlm.
Mathilde Olsen.
M. Stenersen.
Jens Johansen.
H. Amundsen.
Albert Nilsen.
G. Larsen Hoff.
Emil Michelsen.
Nils Olsen.
Lars Solie.
Alfred Carlsen.
Anders Hovland.
Everre Krogh.
Gunnar Duxland.
Hans Bernsten.
Torolf Stoffe.

Landsstyret:

A. Buen.
Ab. Møestau.
Martin O. Trammæl.
J. Angell-Olsen.
Torgeir Braa.
Johan Gjølstein.
Petter Nilsen.
P. R. Saltvig.
Kr. Høiem.

P. Sørensen.
Chr. H. Knudsen.
Ole D. Lian.
Rich. Hansen.
P. Harøe.
Martha Lyndes.
Marie Aslaksrud.
Jørgen Borgen.
C. Jøppesen.
Wagnus Nilsen.

Foredragsholdere:

Gunnstein Andersson.
M. Ormenjod.

Judbudne:

Th. Stauning, Danmark.

Bed navneprop viste det sig, at 33 av de anmeldte repræsentanter endda ikke var fremmott, men det oplystes, at de fleste av disse vilde komme senere paa dagen.

Forretningsorden.

I formiddagsmøtet vedtoges følgende forretningsorden:

Til at lede landsmøtet forhandlinger vælges 3 ordstyrere, der vekselvis og efter sig imellem avgjort orden leder møtets forhandlinger. Ønsker den ledende ordstyrer at delta i debatten, skal han overlade ordstyrerpladsen til den anden ordstyrer.

Den ledende ordstyrer bør søke at faa behandlingen av den foreliggende sak avsluttet i hvert enkelt møte og har derfor ret til at stille forslag om debattens avslutning med de indtegnede talere samt tidsbegrensning for talerne.

Naar det er vedtat at avslutte de-

batten med de indtegnede talere, kan ikke andre talere indtegnes end forslagsstilleren, ordføreren for den forslagsstillende afdeling eller et nedsat udvalg's ordfører.

Til at føre forhandlingsprotokollen vælger møtet 4 sekretærer.

Protokollen skal indeholde diskussionsemnerne og de i forbindelse med disse fremsatte forslag og faldende beslutninger.

Der afholdes 2 møter daglig, nemlig formiddag fra kl. 9½—2, eftermiddag fra kl. 4—7½.

Alle forslag skal fremlægges skriftlig til ordstyreren, undertegnet med forslagsstillers navn.

Efterat debatten om en sak er vedtatt at skulle slutte, kan intet forslag stilles.

Alle avstemninger med undtagelse av styrevalgene foregaar ved haandsopraekning. Kun naar ordstyreren er i tvil eller naar 10 repraesentanter forlanger det foregaar avstemningen ved navneoprop. Ved avstemning ved navneoprop indtegnes repraesentanternes stemmegivning i protokollen.

Ved hvert formiddagsmøtes begyndelse oplæser den fungerende sekretær protokollen for den foregaaende dag, og dens godkendelse sættes under avstemning. Protokollen for møtets sidste dag refereres til godkendelse senest en time efter forhandlingernes avslutning.

Forlagsstillere eller inledere har ret til at benytte ubegrænset tid til inledningsforedrag, 10 minutter til første og 5 minutter til anden replik. Ingen av de øvrige repraesentanter har ret til at ha ordet mere end 3 gange i samme sak og henholdsvis 15, 10 og 5 minutter, medmindre møtet gir sit samtykke.

Repraesentanter, som forlanger ordet til forretningsorden, tilstaaes ikke mere end 1 minuts taletid.

Ordstyrer- og sekretærvalg.

Som ordstyrere valgtes Zeppesen, Lian og Buen, alle tre enstemmig.

Til sekretærer valgtes Alb. Moe, Johan, G. Dusland, Randolf Arnesen og Ribsfog.

Tranmæl foreslog Grotaadal fra Koros valgt til sekretær istedetfor Ribsfog, men den sidste blev valgt med nogle stemmers overvegt.

Hermed var landsmøtet konstitueret, og formanden overlod dirigentpladsen til Zeppesen.

Landsmøternes avholdelse.

Zeppesen utalte, idet han overtok dirigentpladsen følgende:

Fra arbeiderpartiet stiftedes i Arendal 1887 til landsmøtet i Drammen 1904 har partiet holdt aarlige landsmøter. Men i Drammen avsluttedes det, at der kun skulde afholdes landsmøter hvert tredje aar. Det er blit sagt av vore motstandere, at denne forandring var et udemokratisk, et reaktivt skridt. Men indskraenkningen fandt sted av praktiske hensyn. Tidligere var ikke partiet større end at det var en forholdsvis let og billig sak at sammenkalde et landsmøte. Men da det begyndte at vokse sig stort, fik de store amszorganisasjoner med, blev der en bredere basis for repraesentationen, og det var en kostbar affære at holde aarlige landsmøter. Derfor blev dette forandret. Det viste sig dog snart, at de saker, som meldte sig til avgjørelse, blev flere og større, saa det ikke var mulig paa en værdig maate at behandle dem paa landsmøter, som ogsaa hadde en række administrative ting at avgjøre. Paa de landsmøter, som ogsaa maatte være en slags generalforamlinger, blev det derfor til det, at man maatte føre over de principielle saker med en hærslab. Allerede paa Hamar dukket der der-

for op nødvendigheden om et ekstraordinært landsmøte, hvor man rolig og saglig kunde drøfte det principielle program og forskjellige større sager vedrørende den praktiske politik. Derfor var dette landsmøte sammenfaldt, og jeg haaber, at de forelagte sager her vil faa en grundig og alsidig drøftelse. Der var sagt, at landsmøtet var for kort, at det derfor ikke var arbejdsdygtig nok. Det tror jeg ikke. Jeg anser det tværtimod heldig, at landsmøtet er talrigt, netop naar sager af denne art skal behandles.

Partiets navn.

Der forelaa ialt 3 forslag til forandring af partiets navn.

Den socialdemokratiske studenterforening foreslog navnet forandret til:

“Det norske socialdemokratiske parti”.

Den af centralstyret nedsatte komite uttalte følgende i anledning af dette forslag:

“Komiteen kan ikke anbefale forslaget til vedtagelse. Lignende forslag har jo tidligere været oppe paa partiets landsmøter, men er blit nedvoteret. Partiets navn har nu vundet hævd og er neppe gjenstand for nogen misforstaaelse, saaledes at en forandring af den grund kan sies at være paakrævet. En navneforandring, som foreslaas, kan derfor ikke anses nødvendig hverken for at tydeliggjøre partiets politik eller hvem det omfatter. Nogen ensartet international benævnelse paa de forskjellige landes socialdemokratiske partier eksisterer jo heller ikke, saa man af hensyn hertil skulde gaa til navneforandring. Betegnelsen i vore nabolande er saaledes: Sverige: “Socialdemokratiske arbejderparti”. Danmark: “Socialdemokratiske forbund”. En uheldig følge af en navneforandring kan ogsaa tænkes

ved at f. eks. et andet parti optar det gamle navn og derved skaber misforstaaelser. Komiteen mener, at det nuværende navn er blit saa kjendt og er saa betegnende for partiet, at der ikke foreligger tilstrækkelig grund til navneforandring.”

Centralstyret: “Angaaende forslag om at forandre partiets navn anbefales mot 1 st. at beholde det nuværende navn.”

C. Jepsen foreslog som partiets navn:

“Det socialdemokratiske parti”.

M. Tranmæl foreslog navnet forandret til: “Det socialdemokratiske arbejderparti”.

Buen indtog nu dirigentpladsen og Jepsen indledet diskussionen angaaende forandringen af partiets navn.

Da partiet stiftedes, uttalte han, var det paa et møte, hvor der ikke bare var repræsenteret socialistiske foreninger, men tillige andre eksisterende arbejderforbund. Selv om initiativet til stiftelsen gik ud fra de socialdemokratiske foreninger, gjorde dog opportunitetshensynene sig saa meget gjældende, at man ikke kaldte partiet det socialdemokratiske, men “Det forenede norske arbejderparti”. Senere forandrede det til “Det norske arbejderparti”. Siden var spørgsmaalet om forandring af partiets navn oppe paa landsmøtet i 1902, hvor det med 47 mot 37 stemmer besluttedes at bibeholde det gamle navn. Mindretallet stemte for at kalde partiet det socialdemokratiske parti. Det blev samme aar besluttet at omvende til partiforeningerne forslaget om ændring af partiets navn, men foreningerne tog vistnok ikke stilling til forslaget, og paa de følgende landsmøter blev forslaget ikke optat. Nu er imidlertid spørgsmaalet oppe igjen, og mit eneste motiv for at foreslaa navnet “Det socialdemokratiske parti” er

bare det, at dette er det rigtige navn. At kalde det "Det socialdemokratiske arbeiderparti" vilde ikke være heldig; ti det vilde ikke bare indsnævre rammen, men ogsaa lede tanken hen paa, at der var andre arbeiderpartier. Jeg erkjender, at det er forbundet med vanskeligheder at forandre navnet, og det maa tillige erkjendes, at betegnelsen arbeiderpartiet ikke er uberettiget. Men naar spørgsmaalet er blit tat op igjen, fandt jeg det rigtigst da ogsaa at foreslaa det rigtige navn. Studenterforeningens forslag: "det norske socialdemokrati" er heller ikke heldig; ti vi vet da, at partiet er norsk.

Chr. S. Knudsen: Det er rigtig, hvad Zeppejen meddeeler om opvindelsen av partiets nuværende navn. Tal. kunde dog allikevel ikke være med paa nogen forandring. I det nuværende partinavn vil man lægge den betydning, at partiet ikke omfatter alle samfundsklasser. — Det gjør det selvfølgelig og det bør det gjøre. Vort parti mottar sine medlemmer fra over- og underklassen — og vi er taknemmelig for, at den studerende verden ogsaa kommer til os. Men jeg erkjender ikke, at det derfor er berettiget at forandre partiets navn. Hvem er det som har baaret partiet frem fra en besteden liten flønge til hvad det nu er, om ikke kropsarbeiderne? Hvem er det som bærer partiet oppe idag, hvem bærer dagens byrde og hete for partiet? — Kropsarbeiderne. Jeg vover at paasta, at saa stor pris jeg sætter paa de andre klassers tilslutning til partiet, saa vilde de ikke kunne magte stort, hvis ikke arbeidermassen var med. Og saaledes vil det vedbli længe fremover. Der er derfor ingen grund til at forandre navn. Og naar overklassen kommer til os, hvorfor kan de ikke gjøre det som arbeidere i samfundet. Der er ogsaa det at merke, at vi har et andet arbeiderparti, det

saakaldte demokratiske. Det er ikke stort. Men det taler stadig om at bytte navn. Og de hadde for længe siden tat vort navn, hvis der hadde været adgang til det. Navneforandringen kan saaledes bidra til at skape forviklinger og misforstaaelser ved valgene. Derfor maa vi beholde vort navn.

Tranmæl var enig med Zeppejen. Det gjaldt kun her at gi partiet det rigtige navn. Men det rigtige navn er "det socialdemokratiske arbeiderparti". Det sier, at partiet er et arbeiderparti og at det er socialdemokratisk. Vi maa tone rent slag og komme bort fra alle opportunitetshensyn.

Kyrre Grepp: Studenterforeningen frafalder sit forslag og gaar over til Zeppejens. Vi indrommer, at det er arbeiderne, som har tat det tynge taf for partiet, at det er deres parti. Men betegnelsen rammer ikke, hvad partiet er, den sier ikke, at det er socialdemokratisk. Man sier, at arbeiderdemokraterne vil ta navnet. Herregud, de er ikke saa mange. La os komme bort fra, at vi først og fremst skal stille stemmer — og la os først og fremst være socialdemokrater. Det nuværende navn brukes desuten litet. Man kalder det helst "socialistpartiet", "socialdemokratiske parti" osv.

Johan Ebbel: En forandring vil særlig utover landet føre til saa mange forvekslinger, at vi bør holde paa det navn vi har.

Johs. Fjischer: Arbeiderpartiet er den rette betegnelse. Bistnok tar vi gjerne med ogsaa ikke arbeidere, men vi er først og fremst et arbeiderparti. Derfor maa vi ikke gaa til nogen forandring.

Kringen: Det er givet, at det nuværende navn er tat av opportunitetshensyn. Gaar vi ikke til forandring nu, vil det bli vanskeligere siden. Vi heter jo overalt socialister. La os der-

for ogsaa opta navnet officielt. Arbeidernes forhold til partiet vil ikke forandres for det. I alle lande optar vore partier officielt det socialdemokratiske navn.

Ole D. Lian: Dette er jo et lite spørmaal. Det kommer ikke saa meget an paa hvad partiet heter, som paa hvad partiet er. Om navnet forandres, vil det ikke ha nogen indflydelse paa partiets indhold. Naar man har hat et navn i 20 aar, enten det nu er et parti eller en forretning, er det en alvorlig sak at bytte det. Der maa foreligge bevislige ulemper ved det gamle navn, for man forandrer det. Ti det er givet, at en forandring vil fore til forvirring og stade. Er det nuværende navn kanske misvisende? Er der nogen som ikke vet, hvad de organiserte arbeidere er? Er der nogen som tviler paa, at medlemmerne av vort parti er sosialister? Der er ikke et normalt tankende menneske som tviler paa det. Naar vi kommer hit eller dit som repræsentanter for arbeiderpartiet, vet alle at vi er sosialister. Og, mine ærede repræsentanter, socialismen er en arbeiderbevegelse. Den har alltid været og vil alltid bli en arbeiderbevegelse. Det gjør i saa henseende ingen forskjell, om medlemmerne er aands- eller kropsarbeidere. Det er uriktig at det er av opportunitetshensyn, eller for at fiske stemmer, at vi beholder vort navn. Saken er den, at det er arbeiderne, som er det radikale element i partiet. Det vil ogsaa stade os utad at forandre navn. Man vil si — ikke saa at jeg arbeidernavnet ikke længer var fint nok for os osv. Det skal vi ikke ha noget av. Vi er et arbeiderparti og kalder os det.

Ginar Li trodde, det var av tekniske grunde, man nu søkte en navneforandring. Jeppejen hadde forresten

ikke været helt konsekvent; i 1901 vilde han, at partiet skulde hete "Det socialdemokratiske arbeiderparti". Det var ikke riktig, hvad Kringen sa om partinavnene i andre lande. I Belgien kalder vore partifæller sig for "arbeiderpartiet", og der er vist andre lande ogsaa, hvor det samme er tilfældet. Det er ikke tale om at vi vil "fiske" stemmer med vort navn. Men paa den anden side kan vi vel ikke negte at motta de stemmer, som andre gir os. Hvad arbeiderne altid forstaar, det er at de skal stemme med sine kamerater. Selv om de ikke kan diskutere Karl Marx eller indlate sig paa akademiske diskussioner om sosialistiske teorier, saa vet de dog det, at de skal stemme med arbeiderpartiet. Man kan ogsaa være forvisset om, at der vil bli spekuleret i vort nuværende navn, hvis vi bytter det.

S. L. Lunde protesterte mot at ordet "arbeider" i navnet begrænset partiets ramme. Hovedsaken var ogsaa at saa arbeiderne organisert, ikke bare at heise fanen. Har vi kanske seilet under falsk flag i alle disse aar. Nei, jeg tror ikke det. Og hvad borgerpressen skriver, afficerer os ikke.

Ola Solberg: Hvis man utover i by og bygd hadde den opfatning, at vi, som tilhører Det norske arbeiderparti, ikke er socialdemokrater, ja da skulde jeg være den første til at gaa med paa, at partiets navn blev forandret. Men arbeidernavnet skjuler ikke, hvad vi er. Jeg har aldrig, saa meget jeg har reist omkring i landet, truffet paa folk, som ikke har visst, at arbeiderpartiet var socialdemokratisk. Dal. ophyste tilslut, at paa et fellesmøte, som de socialdemokratiske ungdomslag i Kristiania for en tid siden holdt, og hvor denne sak blev behandlet, der blev det ved avstemningen stor majoritet for bibeholdelse av det gamle navn.

Magnus Nilsjen oplyste at da partiforeningerne efter landsmøtet 1901 skulde uttale sig om forandringer av partiets love, overveiet de ogsaa spørsmålet om navneforandring. Men alle uttalte sig for at beholde det gamle navn. Man fik hufte paa, at arbeiderpartiets grundstamme det var fagforeningerne og de politiske arbeiderforeninger. Fagforeningerne var partiets jolibe grundvold. La os derfor ikke skifte det gode gamle hæderskronede navn.

J. Jørgensen trodde det vilde ta for lang tid at indarbeide det nye navn.

Braa: Om vi idag stod foran den ting, at gi partiet navn, vilde jeg ha stemt for at kalde det "det socialdemokratiske parti". Men her er der tale om en forandring og den vil jeg ikke stemme for. Hvis det endnu kunde paabjædes, at partiet forveksles med de konervative eller med Castbergianerne! Men jeg har bereist hele landet fra kysten til langt op i snefjeldene, og man har overalt vist, hvem jeg var. En navneforandring nu er ubetimelig. Vort program har brændt socialismen stik ind i partiet, at det ikke er nødvendig at forandre navn. Man sier, vi vil "sikre". Men blandt bønderne finner man ikke stemmer med arbeidernavnet. Men vore saker er saa sterke, at de bryter sig vei ned baade blandt bønder og akademikere.

J. Laasjen haabet, at svaret paa debatten maatte bli at vi beholdt det gamle navn.

Rothaupt talte for forandring. Tal fremhævet ogsaa den store betydning av at ha akademikere med i partiet.

Lien g hævdede den principielle berettigelse til at kalde partiet arbeiderpartiet. Det skal omfatte alle som lever av sit eget arbejde og det skal gjennomføre det arbeidende folks ret.

Høgland: Jeg er mot foran-

bring. En liten gruppe akademikere har slængt sig ind i partiet og straks skal dette forandre navn! Det er der ingen grund til.

Dirigenten (Buen): Jeg finder at burde protestere mot den uttalelse at en gruppe har slængt sig ind i partiet.

Unterbold: Der er nok dem som ikke har vist, at arbeiderpartiet var socialdemokraterne; ordføreren i Narvik viste jaaledes ikke det i 1903. Men partiets organ heter jo "Social-Demokraten" — det er slaget og det blir Jøppesens sak at gjøre slaget saa rødt som mulig. Jeg er uenig med gjendoperne her idag. Ordet "arbeiderpartiet" er et mere prægnant uttrykk for klassekampen end "det socialdemokratiske parti". Ellers vil nok folk fremdeles bruke det gamle kjælenavn "socialistpartiet".

Jul. Halvorsen trodde det vilde skape forvirring i rækkerne at skifte navn.

Nils Aas talte ogsaa for bibehold av det gamle navn, skjønt det kun var et navn paa papiret.

E. Nielsen mente, at naar partiet var kjendt som socialistpartiet, burde det ogsaa hete det.

Jøppejen: Braas uttalelse at han vilde ha stemt for mit forslag, hvis partiet endnu ikke hadde noget navn, er en erkjendelse av, at vi har ret, likesaa uttalelsen at arbeiderpartiet er et navn paa papiret. Det er kjendt som socialdemokratiet og bør hete det. Der ligger ogsaa den realitet i navnet, at det skal være en sakte, ikke saa meget for den store masse, som for dem, der skal repræsentere partiet. Det har jo hændt, at vore repræsentanter i et kommunestyre har erkjæret, at de ikke repræsenterte socialdemokratiet, men arbeiderpartiet. Man har nævnt "Soc. Dem." — ja, den het først "Vort arbejde"; men navnet blev forandret ef-

ter en debat som den idag til "Social-Demokraten". Partiets navn burde for-
andres paa samme maate. Jeg fo-
reflaar, at det heter "Det socialdemo-
kratiste parti"; ti det sier, hvad vi er.

Ved voteringen blev alle forslag
til navneforandring forkastet med over-
vældende majoritet og det gamle navn
var dermed bibeholdt.

Dirigenten ref. hilsmingstelegram-
mer fra Bergens arbeiderparti, Ber-
gens soc.-dem. forening og Norsk jern-
og metalarbeiderforening, Bergen.

Motet hovedes kl. 2 og man tok
jaa middagspauze.

Gjftermiddagsmøtet

sfjærtorsdag.

Dirigent: Buen.

Det principielle program.

Landsmøtet paabegyndte behand-
lingen av forslagene til forandringer i
det principielle program.

Fra soc.-dem. ungdomslag "Jrem-
over", Oslo og Sagene samt Den soc.-
dem. studenterforening forelaa følgende
forslag:

"Produktions- og eiendomsforholde-
ne karakteriserer samfundet. Disse er
avhengig av teknikken og produktivkræf-
terne, som begge er underkastet en sta-
dig utvikling. Paa grund herav for-
andres ogjaa produktions- og eien-
domsforholdene og derigjennem sam-
fundet.

Den nuværende fase i samfunds-
utviklingen er den privatkapitalistiske.
Den karakteriseres ved at producenterne
i en stadig stigende grad beroves eien-
domsretten til produktionsmidlerne og
synker ned til eiendomsløse proletarer,
mens kapitalen stadig mere og mere
samles, koncentrerer og faar økende
magt. Det enkelte verktoei erstattes med
indviklede maskiner, hvorved arbeidets
produktivitet økes, men hvorved arbei-
deren kun blir en del av maskineriet.

Haandverk og smaaindustri utkonkurre-
res, eierne stotes ned i proletariatets
rækker. Den stigende produktivitet kom-
mer kun kapitalistene til gode, hvis rig-
domme vokser i det ubegrensede. For
proletariatet, som maa leve av at sælge
sin arbeidskraft, betyr dette forøket ut-
bytning. De faglærte arbeidere fortræn-
ges av de ulærte, de voksne mandlige
av unge kvinder og barn. Dette oplo-
ser hjemmene og ødelægger arbeider-
klassen fysisk. De arbeidsbesparende ma-
skiner forøker arbeidsledigheten og gjør
den permanent, fremkalder prostitution,
alkoholisme og forbrydelser. Det sti-
gende misforhold mellem arbeidets
øgede produktivitet og arbeiderklassens
knappe kjøpeevne fremkalder ødelaggen-
de kriger og kaster arbeiderne fra fysisk
overanstrengelse gjennem overtidsarbei-
de og rasende arbeidstempo til arbeids-
løshetens sult, nød og elendighet.

I landbruket antar utviklingen del-
vis andre former. Produksjonen til eget
forbruk fortrænges til fordel for vare-
produksjonen. Husfliden utkonkurreres
av haandverk og industri. Den gamle
familiekommunisme, hvor man produ-
cerer hvad man trængte til eget for-
bruk og hadde sjesjessjettelse hele aaret,
ophører. Arbeidet blir sjesjongsjesjig og
behov for et landproletariat opstaar.
Anvendelse av bedre produktionsmaa-
ter, virkningsfuldere arbeidsredstaper,
samt mere gjennomført arbeidsdeling,
forøker arbeidets produktivitet, øverslo-
diggjør folgelig arbeidskraft og staper et
proletariat blandt landbefolkningen. —
Skogbruk, korn- og kvægavlen samt mel-
keproduksjonen industrialiseres i en sta-
dig stigende grad. Herved økes arbei-
dets produktivitet end ytterligere og ny
arbeidskraft øverslodiggjøres. Landbru-
ket kan ikke staffe hele dette proletariat
regelmessig besjesjessjettelse og i stadig
større grad tyr dette derfor ind til
byerne. Den gjenstående bondestand
taper i stadig stigende grad sin økono-

misse selvstændighet. Utløsningen av de overflødige familiemedlemmer, kravet paa forbedrede arbeidsredskaper og mere rationel kultivering av jorden, samt de stigende skatte- og militærbyrder bringer dem som besiddere i avhengighet til bankerne. Utvidelsen av varemarkedet, kapitaliseringen og koncentreringen av handelen gjør dem som producenter avhengig av handelskapitalen. Baade handels- og bankkapitalen presjer dem slik, at deres selvstændighet og eiendomsret blir mere og mere blot et navn.

Skaper saaledes kapitalen stadig stigende masser av eiendomsløse proletarer, og søker den at nedpresse deres livsniva, saa bringer den til gjengjæld arbeiderne sammen og tvinger dem til at oppta kampen mot sine utbyttere. I denne sin kamp for forbedrede livsvilkaar merker de hvor nødvendig politiske rettigheter og social beskyttelse er og tvinges at reise krav herpaa. Men her støter de paa overmagt og manglende god vilje hos den herskende klasse, som kun nødtvunget og ikke lenger end det privatkapitalistiske utbyttersystem tillater gir efter for kravene. Arbeiderne lærer derfor mer og mer at forstå, at skal de virkelig forbedre sin stilling maa de erobre den politiske magt. Her kommer selv utviklingen dem tilhjelpe, idet produktionen i en stadig stigende grad socialiseres, mens privateiendommen til produktionsmidlerne ved trusterne og kartellernes opstaaen blir til en hemsko for den videre tekniske utvikling. Kravet paa sosialisering opstaar derfor. Men kun det klassebevisste, til klassekamp organiserte proletariat kan bli bærer av denne utviklingside og kjempe den frem til seier.

At organisere proletariatet, gjøre det sin stilling og oppgave bevisst og staalt sette det til kampen herfor,

er derfor Det norske arbeiderpartis virkelige oppgave.

Det norske arbeiderparti er internationalt: det fordommer nationernes forrettigheter, likejaavel som fodsleus og kjonnets, besiddelsens og avstammningens og erklærer, at kampen mot utbytningen maa være international som utbytningen selv.

Ut fra dette grundsyn kræver vi osv. " Til dette forslag bemerket komiteen: "Den foreslaede tekst er neppe stiftet som indledning til programmet. Den vil bedre passe som et led i en brosjyre eller et foredrag om socialismen. Hvad den nuværende indledning angaar henvises til de forandringer, som komiteen har foreslaaet."

Komiteen indstillet til vedtagelse følgende forslag, som var optat av centralstyret:

"Grundaarsjaken til fattigdommen, folkets aandelige og økonomiske undertrykkelse og den sociale nød ser Det norske arbeiderparti deri, at de naturlige rigdomskilder, arbeids- og samferdselsmidler er tillatt at bli enkelte privateie og fordelingen av arbeidets utbytte overlatt til individernes interessekamp uten almen kontrol.

Socialismen er: alles arbeide for alle.

Socialdemokratiet vil opheve klasseherredømmet og skape et fast grundlag for alles økonomiske og aandelige frihet. Det vil avskaffe fattigdommen og indføre en samfundsorden, som aapner vei for alle frem til selvstændighet og selvansvar.

Partiet tilstræber derfor ophevelse av de privatkapitalistiske monopoler, arbeids- og samferdselsmidlernes overgang til fællesieie, overførelse av produktionens ledelse til samfundet og en retfærdig fordeling av arbeidsut-

byttet. Derved kan arbeidet ordnes saaledes, at frugterne tilfalder dem, som arbeider, og produktionen, som nu er planløs, ordnes efter samfundets virkelige behov.

Til opnaaelse av dette maal utkræves i første række arbeidernes sammenlutning og solidaritet.

I alle lande har det arbeidende folk samme interesser. Med utvidelsen av verdenssamkvemmet og vareutbytningen mellem nationerne blir forholdene i det enkelte land av stadig større betydning for arbeidernes stilling i andre lande. Arbeiderklassens befrielse er derfor ikke bare en national sak, men en opgave, hvortil arbeidernes interesser overalt er knyttet i like høi grad. I erkjendelse herav erklærer Det norske arbeiderparti sit formaals sammenheng med broderpartiernes bestræbelser i andre lande.

Den økonomiske ujæffhet og undertrykkelse, som følger av den kapitalistiske produktion, gjør, at ikke bare lønarbeidere, men ogsaa alle mindre bemidlede handelsfolks, ha andverkeres og jordbrukeres interesser falder sammen med socialdemokratiets bestræbelser. I det partiet kjemper for befolkningens lighed i rettigheter og pligter uten hensyn til kjønn, staar det som representant for alle undertrykte og for alle fordringer, som tilfigter sunde og harmoniske livsvilkaar.

Chr. S. Knudsen indledet. Han uttalte: Partiets program saaledes som det blev vedtat paa motet i Arendal i august 1887, da partiet stiftedes, var ikke socialdemokratisk, kun et almindelig, heller ikke særdeles radikalt program, som opfattes i 4 punkter: nemlig 1. almindelig stemmeret; 2. indførelse av arbeiderbeskyttelseslov med nor-

malarbeidsdag; 3. told paa nødvendighetsartikler ophæves og direkte skat efter stigende skala indføres, og 4. Arbeiderorganisationen vil støtte berettigede og anerkjendte arbeidsnedleggelse. Dette var programmet, og i forbindelse med 1. post vedtoges, at partiet skulde samle underskrifter paa en kjæmpepetition til statsmagterne om indførelse av almindelig stemmeret. I 1888 holdtes landsmøtet i Kristiania, og da blev programmet noget utvidet, men fremdeles kun med radikalt tilfuit. I 1889 blev der paa landsmøtet i Kr.a vedtat et begyndende socialdemokratisk program. I 1891 blev ogsaa i Kristiania paa landsmøtet første gang vedtat et program med en hel socialdemokratisk principiel indledning og et nutidsprogram omtrent eller næsten som vort nuværende. I 1900 blev en av partietyret utarbeidet revisjon av partiets program besluttet omkjendt til partiforeningerne med anbefaling til vedtagelse. Og paa landsmøtet i 1901 blev det saaledes behandlede program fastslaaet. Og det saaledes vedtagne principielle program er endnu gjældende. I mellomtiden som efter 1901 har vort nutidsprogram undergaat forskjellige ændringer.

Saaledes blev i 1893 partiets bestaetning med streiker og støtte av disse ophævet og dette formaal søktes deretter tilgodegjort ved De samvirkende sagsforeningers forjörg. Andre forandringer er ogsaa senere foretat i vort nutidsprogram; men jeg vil ikke nu hefte mig ved disse. Vort partis principielle program skal være vor veiviser i vort arbejde for socialismen; det skal være ledestjernen for partiet, for den enkelte person som for tillidsmændene. Det sier os, hvad vi stræber henimot, det angir maalet, men ogsaa hvilke veie vi skal gaa for at naa det. Programmet

fjer og ojsaa, hvorfor vi idag har et privatkapitalistisk samfund, og det fjer og ojsaa dette samfunds natur. Ut fra det principielle program har vi forment vore taler, vor agitation for socialismen. Vi har nu fundet grund til yderligere at præcisere programmet, at udfylde det; men det er ikke særdeles store forandringer, vi har foreslaaet. Det er væsentlig av redaktionel natur, men vi mener, at det ikke er nødvendig at gjøre mer. Programkomiteen og landsstyret har ikke kunnet anbefale ungdomslagets og studenternes forslag. Det egner sig ikke til at være det faste, bestemte grundlag for vort arbejde.

Tranmæl foreslog, at studentforeningens og ungdomslagets programforslag skulde lægges til grund for behandlingen. Dette forslag var det bedste, fordi det paapekte samfundsutviklingen og vort maal ogsaa i landbruget, fordi det uforligere redegjorde for samfundsutviklingen i det hele og understreket klassekampen som vor væsentlige opgave.

Sverre Krogh begrundet det av Tranmæl optagne forslag nærmere. Kettejuoren for dets avfattelse hadde været de utenlandske parti programmer, som hadde optrukket linjerne tydeligere for samfundsutviklingen end vort program. Det er nødvendig at ha med utviklingslinjerne i det privatkapitalistiske samfund, og vi maa se denne utvikling ut fra den materialistiske historiefatning, som er den grundbestemmende for os. Det er ikke riktig, at det er fattigdommen, som er det karakteristiske for det nuværende samfund. Det karakteristiske er, at arbeiderne adstilles fra produktionsmidlerne og fra det de producerer. Dette viser sig ogsaa i landbruget. I styrets forslag er utviklingstanken borte; det fjer bare, hvad vi vil — akkurat som andre partiers programmer. Men vi paaviser, hvorfor vi vil det vort

program angir; paaviser hvorfor socialismen maa komme som en nødvendighed. Styrets forslag fjer, at "frugterne skal tilfalde dem, som arbeider". Men hvorledes vil man sørge for de gamle og syke, naar alle skal faa frugterne av sit arbejde? Det heter videre, at mindre bemidlede handelsfolks interesser falder sammen med socialdemokratiets. Men det er jo at forjuste hele tendensen i vor bevegelse. Den mindre handelsstand lever jo paa arbeiderne og optræder mot arbeidernes kooperation — og disse kan derfor aldrig ha samme samfundssyn. Gaandeverkforstanden er ogsaa en stand som forsvinder, og det er en given slip paa principperne, at vi skal ha felles interesser med den. Vi maa erklære os som et ret og flet klassekampparti.

Ringen: I vort program maa der tas hensyn til hele det 19. aarhundredes utvikling. Man fjer, at den moderne socialisme begynner med Marx, men det erkjendes nu, at ogsaa de gamle utopister har jagt sandheter, som vi maa erkjende. Tranmæls optagne forslag stemmer med det østerriske og tyske. Styrets forslag indeholder en socialonomisk usandhet. Det sies, at "fordelingen av arbeidets utbytte er overlatt til individernes interesser kamp." Det er ikke tilfældet. Denne sats iviklet allerede for 150 aar siden. Der staar ogsaa i styrets forslag, at "socialismen er alles arbejde for alle". Det er heller ikke saa enkelt. Jeg hadde tænkt at forme satsen saa: "socialismen er alles pligt til at arbejde efter evne og alles ret til utbytte efter behov." Men heller ikke det er en brukbar definition. Studenternes forslag er det bedste, skjønt det sproglig kunde være bedre forment.

Ginar Li: De fleste av os her er ikke teoretikere, og det er vanskelig at ta standpunkt. Vi har ikke hos os hat en strid som den i Tyskland mellem

Kautsky og Bernstein, og sjønt det ved overfættelser har været søkt at slape interesse for den, har det ikke lykkedes. Opgaven nu har heller ikke været at faa en hel programrevisjon. Saaafald burde der allerede paa Hamarmøtet være nedsat en komite hertil. Hvis man nu vil ha en saadan fuldstændig revisjon og ha vedtat noget saadant som ungdomslagene og studenterne foreslog burde der nedsettes en komite, som utarbeidet forslag til næste landsmøte. — Jeg tror disse ungdomslag og studenterne har været for villige til at se paa utenlandske monstre, og har koft sammen noget, som ikke passer, eller som ialfald ikke er sikkert. Man er saaledes inde paa en koncentrationsteori, som vel kan være rigtig, men hvørom f. eks. Bernstein og Kautsky har stridt meget. Deres forslag er ogsaa inde paa en katastrofeteori, som maa sees nøiere paa, før den knæsettes. Jeg maa derfor advare mot at lægge til grund for programbehandlingen studenternes og ungdomslagenes forslag.

Oksvik: Det var bra, at ungdomslagene understreket klassekampen, men de var inde paa et problem om landbruket, som ikke var saa letvint at løse. Vi var nok endnu litt for grønne til at opstikke linjerne her. I Norge gjælder færlige forhold paa dette omraade.

E. Olaujen var væsentlig enig med Vi. Utvillingslinjerne bør optrækkes, men teoriene var saa lite diskuterte, at det ikke var let at ta standpunkt. Jeg vil foreslaa, at det gamle program beholdes, og at der nedsettes en komite til at utarbeide nyt programforslag til næste landsmøte. Han foresatte følgende forslag: Landsmøtet anser paa det nuværende tidspunkt ikke at kunne ta standpunkt til det av ungdomslagene foresatte forslag. Landsmøtet nedsetter derfor en komite paa 5 mand, som tar de foreliggende for-

slag under behandling og fremlegger forslag til principielt program med tilførlig motivering til næste landsmøte, som faar med de prinsipielle spørsmaal at gjøre.

Sjtre mente, at man burde lægge det socialdemokratiske program saaledes an, at det ogsaa fik indgang paa landsbygden.

Buen fandt det for vidtløftig, at et program ogsaa skal indeholde en redegjørelse for dets forutsetninger. Skulde man det, var det bedre som danskerne at utgi en "veiledning" om programmet. Programmet skal alene peke paa, hvad vi vil. Skal vi redegjøre hvørfør vi vil det, maa der en bibel til. Principielt indeholder styrets forslag det samme som studenternes, men styrets sier det bedre og greiere.

Dustrand: Det gaar ikke an at lægge studenternes forslag til grund. Det indeholder paastande, som ikke er begrundet. Ordene at "socialismen er alles arbeide for alle" indeholder trods alt kjernen i socialismen.

Kalvaa: Naar vi hævder, at vi er et klassekampparti, bør vi ogsaa gi' det uttrykk i programmet. Det gjør vel ikke noget, at forslaget kommer fra studenterne, naar det er riktig. Jeg liker i det store og hele ikke saa svært studentene, men derfor kan jeg godt stemme for det produkt, som er kommet fra dem. Ellers vet arbeiderne selv bedst, hvad de vil.

Arne Magnusen: Studenternes forslag er et stueprogram — det er ikke bygget paa livets krav og den praktiske socialisme. Skal vi naa frem, maa vi ikke kjæmpe oppe i det blaa, men holde os til jorden. Kroghs argumentation var det reneste slijespikkeri. Det er klart, at vi vil sørge for syke og gamle, fordi om alle faar frugterne av sit arbeide. At vi er et klassekampparti fremgaar tydelig nok av, at vi er et arbeiderparti. Krogh sier, at

det er mot socialismen at erklære, at handelsstanden har felles interesser med os. Men selv er han med at foreslåa en lignende uttalelse. Og enten man slaar suppe paa vedsterne eller vedster paa suppen blir vel det samme. Jeg stoler mer paa det program, som er utarbeidet av de erfarne mænd, som har kjempet socialismen frem fra begyndelsen av, end paa et forslag fra de første de bedste studenter, som begynder at teoretisere om socialismen.

Grepp støttet forslaget om nedsettelse av en komite, som skulde utarbeide forslag til neste landsmøte. Jeg tør ikke benegte, sa tal., at vort forslag er et stueprogram; men saa maa det østerriske og det hollandske ogsaa være det. Vi pligter at trække op de store prinsipper og utviklingslinjer og ikke flise os op i "dagens krav".

K. J. Knudsen talte for at faa et klart og greit program. Studenternes forslag tilfredsstillt ikke det krav.

Fløistad fandt alle forslag uklare og vilde stemme for en ny komite.

A. Schultz holdt paa styrets forslag. Den jevne arbeider tenker ikke saa meget hverken paa koncentrations- eller paa katastrofeteorien. Det gjaldt mer for ham at vinde en fordel idag end at diskutere teorier.

Sæbo: Studenterne vilde gjøre bedre i at skrive en brosjyre om socialismen end at lave et forslag som det de har fremsat. Hvorfor skal vi ha en ivær debat om dette, naar vi ikke er uenig om principperne. Hovedsaken er at se praktisk paa tingen, og naar det gjaldt den praktiske socialisme, maatte akademikerne lære av os.

Førre vilde stemme for styrets forslag. Men han tok avstand fra den maate hvorpaa forslagsstillerne behandledes. Det var vel ikke galt at være akademiker. Socialismen var jo grundlagt av akademikere.

Edu. Mork talte for studenternes og ungdomslagernes forslag.

Jakob Friis: De mennesker, som bedst utstikker veiene fremover, har som regel ogsaa sat sig bedst ind i fortidens utvikling. Og den maa frem. Det er mulig, at samfundsutviklingen ogsaa statistisk burde ha været belyst. Noget stueprogram var dog studenternes forslag ikke. Blandt studentene var der i det hele tat liten interesse for socialismen. Det var Sverre Krogh og Kringen som hadde utarbeidet studenternes programforslag. Forøvrig vil jeg stemme for Clausens forslag.

Rothaupt forsvarte akademikerne. —

Bakke fremsatte følgende forslag: Foreliggende spørsmaal utstaar til neste landsmøte. Der nedsettes en speciel programkomite, som faar i oppdrag at fremkomme med forslag til ændringer i det principielle program. — Indstillingen omsendes partiets foreninger til uttalelse i god tid foran landsmøtet.

Chr. H. Knudsen vilde ikke indlate sig paa alle de uhyrligheter, som Krogh og Kringen var fremkommet med. Men jeg vil dog si til Krogh, at det blir saa meget lettere at staffe midler til de gamle og syke, naar alle faar frugterne av sit eget arbeide. Kringen og Krogh henviste til, at de ogsaa hadde tat jordspørsmålet og paa det principielle program. Vi fandt ikke det nødvendig, al den stund en jagtlydig komite har avgitt indstilling om det. Naar Kringen sa, at det ikke var individernes interesselamp, men kapitalisternes profitt som var skyld i fattigdommen var det bare at innsetningen om, Naar det videre sies, at ordene "socialismen er alles arbeide for alle" ikke betyr nogen ting, vilde tal. hævde at dette var en hovedsats, som ikke kunde roffes. Det var paastaat, at vi hadde hat for-

liten tid til at arbejde med programmet. Men man fik huske paa, at vi har studert vort program stadig siden 1885. Naar hr. Grepp og studenterne har studert det saalænge kan de komme og lære os andre.

Puntervold avviste angrepene paa studenterne. Som gammel latinere vilde han saa lov til at komme med et latinsk citat; det var det man kaldte "argumentum ad hominem", personlig ikke saglig debat dette. Man behøver ikke at gaa i stomaterlære for at forstå socialismen. Tal. var mot Clausens forslag. Man er pligtig nu til at behandle programmet. Studenternes forslag var forøvrig ikke godt; det indeholdt saadanne paastande som at smaa-industrien fortrænges, at de faglærte arbejdere erstattes av ikke-faglærte, at arbejdsbejparende maskiner fremkaldte prostitution og alkoholisme osv. — alt sammen paastande som er feilagtige eller i det mindste ikke kan bevijes.

Tranmæl: Hvorfor kan man ikke se objektivt paa denne sak. Hvorfor skal man si saa haanlig, at vort forslag kommer fra studenter og ungdomslag.

Andr. Hanssen: Jeg har endnu ikke faat ophlysning om, hvorfor disse ændringer, som studenterne foreslaar, er nødvendig. Jeg vil derfor fraraade dem.

Bed voteringen forkastedes begge utføttelsesforslag og nedsettelse av en ny programkomite med stort flertal.

Med det samme store flertal besluttet det ogsaa at lægge komiteens og landsstyrets indstilling til grund for programbehandlingen.

Man gif derpaa over til indledningen til det principielle program.

Joh. Ege anbefalet indstillingen kjønt han ogsaa hadde hat sympati for studenternes forslag.

Puntervold foreslog en del for-

melle forandringer i indledningen. Satsen "socialismen er alles arbejde for alle" burde strykes. Likesaa sætningen om fattigdommens avstøffelse, da den efter det foregaaende var overflødig.

Kringen fremstøtte følgende forslag til første passus i indledningen:

"Grundaarsaken til fattigdommen, folkets aandelige og økonomiske undertrykkelse og den sociale nød i vor tid ser Det norske arbeiderparti deri, at de naturlige rigdomskilder, arbeids- og samfærdselsmidler er underlagt kapitalistisk privat eie, og de som eier kapitalen foretar fordelingen av arbeidets utbytte under henhyntagen kun til sine egne interessjer."

Chr. H. Knudsen forsvarte indstillingen.

Li hentes denne for det meste var en oversættelse av Lindhagens forslag, som understreker arbeiderbevægelsens humanitære karakter. Sætningen om fattigdommens avstøffelse kan som nævnt sløifes. Ellers vilde tal. foreslaa, at man efter ordet rigdomskilder i første passus tilføiet følgende parentes: (jord, vandfald, grund, gruber).

Førre vilde foreslaa sløiset uttalelsen om, at handelsfolk har interesser felles med os; det er en stand som maa do ut i det socialiste samfund.

Buen anbefalte bibehold av satsen "Socialismen er" osv. Den avsluelse, som den sats gir uttrykk for, kan ikke ændres blandt socialdemokrater. Uttalelsen om de mindre bemedlede handelsfolk vil kun si, at det er bedre for dem at leve hos os end at do hos sig selv.

Grøtaadal fremstøtte forslag om at stryke spesifikasjonen i sidste passus av hvem som har felles interesser med os. Han foreslog:

"Den økonomiske usikkerhet og undertrykkelse som følger av den privat-

kapitalistiske produktion gjør, at ikke bare almindelige kropsarbeidere, men hele den arbejdende klasses interesser falder sammen med socialdemokratiets bestræbelser."

F. Nilsen fandt Kringens redaktion bedst.

Julseth foreslog, at man skulde bruge norske ord istedetfor fremmede i programmet. "Solidaritet" burde erstattes med "samsølelse".

Ved voteringen vedtoges Kringens forslag til første pasjus med 137 mot 119 stemmer.

Ordene: "Socialismen er alles arbejde for alle" — blev strøket med stort flertal.

Puntervolds forslag, at ordene "avskaffe fattigdommen" osv. utgaar, vedtoges.

Derpaa vedtoges Grøtaadals forslag med stort flertal.

De øvrige ændringsforslag til indledningen blev forkastet.

Efterat formanden for Kristiania afdeling av partiet Carl Dien hadde indbudt de utenbys repræsentanter til en liten souper paa Frognerøstereen paa fredags eftermiddag hævdedes møtet kl. 8.

Fredag 14. april.

Formiddagsmøte.

Dirigent: Buen.

Møtet begyndte kl. 9½ med fortjat behandling av det principielle program.

Først referertes protokollen fra 1. møtedag. Protokollen godkjendtes efter en del bemerkninger.

Endel repræsentanter hadde indlevvert forslag om ny avstemning over Grøtaadals ændringsforslag til den principielle indledning. Ved votering fik Grøtaadals forslag 238 st. og var dermed endelig vedtat.

Chr. H. Knudsen anbefalte paa

komiteens vegne følgende pasjus: "Som overgang til det socialdemokratistiske samsjund og til bedring av det arbejdende folks sociale og økonomiske faar i det nuværende samsjund oppstiller "Det norske arbeiderparti" følgende krav:"

Kalvaa foreslog bibeholdt den gamle ordlyd: "Ut fra dette grundsyn kjemper partiet for tiden for." Komiteens forslag er moderatere end den gamle form. Den peker like ind i det socialistiske samsjund, mens komiteens forslag bare peker paa overgangen.

Knudsen: Det er vel ingen som tviler paa, at de krav det her er tale om, gjælder dagens politikk. Vore principielle maal har vi vedtat igaar i programmets indledning.

Dustrand betegnet Kalvaas opfatning som en total misforstaaelse.

Julseth likte ikke komiteens forslag. Det var juværende talemaater. Han foreslog: "Ut fra dette grundsyn oppstiller Det norske arbeiderparti følgende krav:"

Kalvaa forsvarte sit forslag med et længere foredrag.

Johan Evje fandt at komiteens forslag var en radikalisering av programmet.

Lunde: Skulde vi ha mange slike talere som hr. Kalvaa, vilde vi ikke bli færdig for næste landsmøte og aldrig naa det socialdemokratistiske samsjund.

Bjørn Evje hadde ikke kunnet frigjøre sig fra det indtrykk at der i komiteens forslag var en tendens til moderasjon. Jeg vil si: La os vogte os for kompromispolitikken. Jeg stemmer for Kalvaas forslag.

Ved voteringen vedtoges indstillingen mot 110 st.

Politiske og kulturelle krav.

Til punkt 1 i programmet foreslog landsstyret: "Beskyttelse ved lov av arbeidernes foreningsrett." — Stu-

denterforeningen foreslog: "Sammenlutnings- og forsamlingsfrihet, tale- og trykkefrihet beskyttet ved lov."

Schreiner anbefalte studenteforeningens forslag. Kammen i landsstyrets forslag var for snever. Bistof sikrer grundloven yringsfrihet, men grundloven kan fortolkfes. Derfor er det nodvendig at faa bestemte regler.

Knudsen: Intet land har saa stor yringsfrihet som vi. Gatedemonstrationer kan ganske vist forbydes av politiet, men i hus kan vi si hvad vi vil. Det sikrer grundlovens paragraf 100 os. Foreningsretten traenger derimot at sikres.

Sverre Krogh foreslog subsidiært, hvis studenteforeningens forslag ikke vedtoges, det gamle punkt i programmet. — Vi har hverken tale-, trykke- eller forsamlingsfrihet her i landet. Det er ikke lange siden en mand maatte reise til Amerika, fordi han hadde holdt revolutionære taler, og i 1907 tiltvang politiet sig adgang til ungdomslagenes forsamlinger for at kontrollere hvad der blev sagt. Vi har bestemmelser i straffeloven, som bryter med de prinsipper som er fastslaat i grundlovens paragraf 100. Vedtar vi komiteens forslag, svækker vi vort program. Da gaar vi til hoire, mens vort selvtrop dog burde være: retning venstre!

Red. Forre hadde personlig erfaring for at grundloven ikke tilstrækkelig beskyttet yringsfriheten.

Dusland: I det gamle program er yrings-, valg- og forsamlingsfriheten nævnt; men selv om vi nu sløiser dem i programmet, agter vi naturligvis ikke at opholde med at protestere mot myndigheternes overgrep og krænkelje av grundloven.

Holck, Akershus: Frk. Kants arrestation viste, at yringsfriheten ikke

er beskyttet hos os. Jeg anbefaler studenteforeningens forslag.

Kalva hadde personlig erfaring for at vi ikke har forsamlingsfrihet i Norge.

Knudsen replicerte til Krogh. Man kunde ikke ha haab om at faa strøket alle de bestemmelser i straffeloven som lægger ansvar paa de enkelte personer for hvad de taler og skriver. Vi lever nu engang i et borgerlig samfund og saar finde os i at fjøre Møllergata. Om jeg beskylder en av dere for at være en kjettring, bør jeg naturligvis trækkes til ansvar. Skal vi ha straffeloven reformeret, maa vi jette det op paa vort stortingsprogram. Forovrig vil jeg si, at vi ikke behøver at komme mer ind paa kanten av straffeloven i vor agitation. Det er ikke altid de sterke ord som gjør utslaget.

Kyrre Grepp: Alle er enig om at studenteforeningens forslag ikke kan gjøre nogen skade ialfald, men det kan være tvil om komiteens forslag i saa maate. Det sikreste maa da absolut være at stemme for studenteforeningens forslag.

Studenteforeningens forslag vedtoges mot nogen saa stemmer.

Punkt 2 og 3.

Landsstyret foreslog den gamle post: 2. "Statsborgerlig og kommunal stemmeret for alle i landet hjemmehørende kvinder og mænd, som har fylldt 21 aar. Valg paa en fridag."

3. En valgkredsinddeling med større henhyntagen til de stemmeberettigedes antal. Ophævelse av bostedsbaandet.

Studenteforeningens forslag:

"Lige og direkte stemmeret, statsborgerlig og kommunal for kvinder og mænd fra det 21. aar, uten gunden indskrænking end den, som følger av unyndiggjorelse. Beskyttelse av valgets frihet og hennemæige avstemming. Lige-

lig inndeling av valgkredsene og valgdagen erklæret for fridag. Intet bostedsbaand." (Her er 2 og 3 slaat jammen..)

Fra Ultrøndelagens arbeiderparti:
"Bevarelse av borgerretten for personer, som uten egen skyld har motatt understøttelse av fattigvesenet."

(Til post 2.)

Fra Bestillingsmændenes soc.-dem. forening (Kr.a):

"Grundlovens bestemmelser om, at mottatt fattigunderstøttelse suspenderer vedkommende fra stemmeret, ophæves."

(Til post 2.)

Rnudsen anbefalte landsstyreets forslag og advarte mot Studenterforeningens tanke om en "likelig inddeling" av valgkredsene. Det er umulig at forlange, at f. eks. Kristiania skal ha forholdsvis likejaa mange representanter i stortinget som landdistriktene.

Kringen: I ordet "likelig" legges ikke den betydning, at der skal være absolutt like mange representanter i hver kreds i forhold til vælgerantallet. — Vi socialdemokrater ønsker ikke, som landsstyret synes at mene, valgene henlagt til helligdage, men vi kræver, at valgdagen skal være fridag, fordi den er valgdag. Derfor vil jeg anbefale Studenterforeningens forslag.

Sverre Krogh: Den nuværende valglov begunstiger de borgerlige partier, fordi industricentrene, hvor socialdemokratiet er sterkest, ikke har et rimelig representantantal. — Vi anerkjender ikke andet end umyndighet som berettiget årsak til stemmerestap. Selv straffede personer bør ha stemmeret, og kravet om dette blir mer og mer paa sin plass slik som utviklingen peger mot vanærende straffe ogsaa for politiske forbrydelser. I Sverige er de allerede kommet langt paa den vei. — Tal. sluttet med at erklære, at hvis forslaget om "likelig inddeling" ikke vandt ge-

hor, hadde han intet mot at stryke de ord.

Magnus Nilsjen betvilte, at Krogh uten videre kunde stryke et punkt i et forslag, som ikke han selv, men en hel forening hadde fremsat. Jeg er forresten ikke enig i, at den nuværende "ulike fordeling" er jaa forskjærlig uretfærdig. Vort land er vidstrakt med mange forskjelligartede interesser som bør være representert. Fordi om et distrikt er fattig og tyndt befolket, har det rettmæssig krav paa representasjon i nationalsamlingen. Tal. vilde advare mot kravet om stemmeret til alle som netop ikke er gjort umyndig. Der findes en masse myndige individer, som er jaa moralsk forærvet, at vi ikke vilde taale dem i vore egne forsamlinger. Skal disse ha stemmeret? — Jeg vet ikke hvor Kringen har det fra, at "vi" ikke vil ha valg paa søndag. Taler han paa kirkegruppens vegne? Personlig kan jeg ikke se noget galt i det, at en saavidt "hel- lig" handling som et valg foregaar paa søndagene.

Atsel Amundsen, Kristiania, foreslog: "Tap av stemmeret for understøttelse ophæves."

Bjørn Evje foreslo ordene "i landet hjemmehørende" osv. erstattet med "bosatte".

Arne Magnussen foreslo ordet "søndag" i landsstyreets forslag ombyttet med "fridag".

Olav Nilsvik og Johs. Tesaker talte ogsaa for, at "søndag" blev ombyttet med "fridag".

Grøtaadal anbefalte valg paa søndag og talte mot uttrykket "valgdagen erklæret for fridag".

Ole J. Bakke foreslog, at ordet "store" i indstillingen utgik.

Buntervold var ikke tilfreds hverken med landsstyreets eller studenterforeningens forslag, idet ingen av dem aapnet adgang til forholdstals-

valg. Han vilde foreslaa fredsinddeling ombyttet med "valgordning". Desuten foreslog han, at den sidste jøtning i landsstyrets forslag blev ombyttet med: "Valgdagen erklæres for fridag".

Rnudsen vilde ta bestemt afstand fra Puntervolds forslag, naar han la det i forslaget, at vi skulde arbejde for forholdstalsvalg ogsaa til stortinget. Med en saadan valgordning vil det bli næsten umulig for os at opnaa $\frac{2}{3}$ flertal i nationalforsamlingen. Det vil igjen bety at vi ikke blir i stand til at sammenjette en riksrret med socialistisk flertal. Og riksrret over en borgerlig regjering som ikke vil gaa, efter et mistillidsvotum fra stortinget, er en eventualitet som vi bør regne med. Vi kan derfor ikke forsvare at vedta uten videre en programpost, som forpligter os til forholdstalsvalg. Det er et spørsmål som griper dypt ind i vor forfatning.

Rothaupt ønsket ordet "jøndag" ombyttet med "helligdag" og aldersgrensen forandret fra 21 til 20 aar.

Magnus Nilsjen: Spørsmålet om forholdstalsvalg er en saa vanskelig affære, at vi umulig kan ta standpunkt til det uten videre. Tal. vilde advare mot Evjes forslag.

Braa: Selv om stortinget bestemmer, at valgdagen skal være fridag, vil dog alle de arbeide paa valgdagen, som er sin egen arbeidsherre, haandverkere, jmaabrukere og andre. Vi kan ikke tvinge dem til at gaa ledig den dag, og har de det travelt, kan det nok hende de uteblir fra valget. Anderledes derjom valget blir henlagt til en jøndag. — Om spørsmålet likelig fredsinddeling vilde tal. hævde, at det dog vel aldrig kunde bli tale om at gi f. eks. Finmarken bare 1 repræsentant og Kristiania en 15—16. Forholdene i Finmarken er saa mange-

artede og amtet saa vidstrakt, at det bør ha en i forhold til folkemængden fylldig repræsentation.

Kyrre Grepp: Jeg vil ikke som Magnus Nilsjen uttale nogen fordomsmessigdom over de "moralst fordærvede" individer. Derimot skal jeg til behøring av dette spørsmåals vigtighet oplyse, at her i Kristiania var der i fjor 8—9000 vælgere, som hadde faat sin stemmeret juspenderet paa grund av fattigunderstøttelse. Derav var bare 400 "moralst fordærvede". Selv om man indtar det borgerlige standpunkt at stille mellem dem, som kommer paa fattigtasjen ved egen skyld og dem som kommer dit uten egen skyld, saa bør man dog huske, at mange av de første har hustruer, som da maa lide ved mandens feil. Og det maa dog i alle tilfælde være en uretfærdighet.

Puntervold replicerte til Rnudsen, idet han undersøreket at han med sit forslag ikke vilde ha uttalt sig hverken for eller mot forholdstalsvalg, men bare la adgangen staa aapen til at indføre en slik valgordning.

Dirigenten foreslog, at de mange indkomne forslag blev oversendt et utvalg, som kunde arbeide dem sammen, saa man ikke fik saa mange vøteringsstemaer. — Dette forslag vedtoges.

Som medlemmer av komiteen valgtes: E. Reierjen, Puntervold, Kyrre Grepp, Braa, Gjostein, Chr. H. Rnudsen og Trammæl.

Komiteen fremjatte i eftermiddagsmøtet følgende forslag som vedtoges enstemmig:

"2. Statsborgerlig og kommunal stemmeret for alle i landet hjemmehørende mænd og kvinder, som har fylldt 21 aar. Fattigunderstøttelse skal ikke være juspensionsgrund. Valgdagen skal være fridag.

3. En valgfredsinddeling med større henhytungen til de stemmeberet-

tigedes antal. Ophævelse av bosteds-
baandet."

Punkt 4. Landsstyrets forslag
var jaalydende: "Folkets indflydelse
paa lovgivningen ved adgang til di-
rette avstemning."

Tranmæl foreslog paa vegne
av R. Arnejen og A. Juell som
minoritetens forslag i landsstyret det
gamle punkt: "Direkte deltagelse i
lovgivningen ved forslags og forkastel-
sesret."

Fra Den soc.-dem. studenterforening
forelaa følgende forslag: "Folkets di-
rette deltagelse i lovgivningen ved for-
slags- og forkastelsesret likeoverfor de re-
præsentative forsamlingers avgjørelser.
Alle myndigheter, lovgivende, dom-
mende og utøvende vælges av folket."

Kalvaa foreslog, at sidste punkt-
tum i studenterforeningens forslag til-
knyttes landsstyrets eller Tranmæls
forslag, hvis et av disse blev vedtat.

Ved votering forkastedes først stu-
denterforeningens forslag. Ved alter-
nativ votering mellem landsstyrets og
Tranmæls forslag vedtoges det første.

Kalvaas forslag vedtoges med 167
mot 132 st.

Punkt 5. Landsstyret foreslog:
Forandring i de nuværende regler for
erhvervelse av hjemstavn- og statsbor-
gerret saaledes at der blir praktisk ad-
gang hertil ogsaa for indvandrede ut-
lendinger tilhørende arbeiderklassen. —
Dette forslag vedtoges.

Punkt 6. Landsstyret foreslog:
"Ophævelse av husmandsforholdet.
Tidsmessige forandringer i lovgivnin-
gen om tjenere og sjofolk, sigtende til at
sikre disse klasser av arbeidere mot
overgrep fra husbonders og overord-
nedes side."

Johan Evje foreslog ordene
"husbonders og" strøket.

Jakobjen foreslog "disse klas-
ser av arbeidere" erstattet med "dem".
— Indstillingen vedtoges med de fore-
slaaede ændringer.

Punkt 7 blev forbigaaet til dr.
Eriksen fik anledning til at være til-
stede, da han var optat med mægling
i jernkonflikten.

Punkt 8. Landsstyret foreslog
den gamle post be beholdt:

"Retspleie og adgang til rets-
hjælp ved offentlige eller kommunale
saksforere uten direkte betaling."

Fra Den soc.-dem. studenterfor-
ening forelaa følgende forslag:

"Samfundet forvalter retspleien,
og retshjælp ydes uten betaling. Alle
skal være like for loven og loven skal
være like for alle. Ingen særlove for
nogen stand eller klasse skal taales."

Bjørn Evje foreslog: "Rets-
pleien og adgang til retshjælp ved of-
fentlige eller kommunale saksforere uten
direkte betaling. Ingen særlove for
nogen stand eller klasse skal taales."

Lunde foreslog: "Fri Retshjælp for
alle."

Evje tok sit første forslag tilbake
og fremfattet følgende: "Fri retshjælp.
Avstøffelse av de militære domstole."

Ved avstemning vedtoges lands-
styrets forslag med stor majoritet. Som
tillæg til dette vedtoges andet punkt-
tum i Bjørn Evjes forslag.

Motet hævedes kl. 2.

Eftermiddagsmøte fredag.

Dirigent: Jeppejen.

Først behandledes landsstyrets for-
slag til punkt 9: "Militarismens
avstøffelse. Opprettelse av internationale
neutralitets- og voldgiftsavtaler."

Kalvaa kritisererte at dr. Eriksen
hadde deltatt i et fredsmøte i Calmeher-
gatens bebohus til fordel for 10 pct.s
avknapping av militærutgifterne.

Dirigenten avbrot taleren. Det er ikke adgang her til at kritijere storingsfraktionen eller dens enkelte medlemmer.

Kalvaa (fortsettende): Jeg vet det, men jeg vil ha pekt paa dette alikevel.

Dirigenten: Det er gjort nu og jeg foreslaar at hr. Kalvaa setter sig og venter med sin kritiik til næste landsmote.

Indstillingen vedtoges enst.

Økonomiske og sociale krav.

Punkt 10.

Landsstyret foreslog: "Lægehjælp, lægemidler og pleie tilsikres alle syke gjennem stats og kommunal ordning uten direkte betaling."

Enst. vedtat.

Et forslag av Holst om at ordine "uten direkte betaling" skulde utgaa, forkastedes mot nogen saa stemmer.

Punkt 11: "Forjvarlig underhold tilsikres alle arbeidsudnygtige", vedtoges enst.

Som punkt 12 foreslog landsstyret:

"Storst mulig indskrænkning av det indirekte skatteystem. En-forholdsmæssig anvendelse av de paa arbeiderbefolkningen faldende indirekte skatter til forbedring av dennes livsvilkaar. Ophævelse av besyttelsestoldstatter, hvorved befolkningen beskattes til fordel alene for enkelte virksomhetsgrene eller næringsdrivende. Indtægts-, for-mues- og arveskat gjøres gradvis stigen-de. Særskat paa spekulationsgevinst ved omsetning av eiendomme og i hjerne en forøket beskatning av ubebygget grund."

Den fremfattede følgende forslag: "Den skattefrie del av indtægten for-høies." Forslaget blev straks efter tat tilbake.

Trifotagefabrikant H. Meyer

hadde heftet sig ved ordet "besyttelsestoldstatter" i landsstyrets forslag. Deri saa han en indrommelse av, at partiet, hvis det kom til magten, ikke vilde ophæve al besyttelsestold med en gang. Det vilde ogsaa være et uvovelig skridt.

Buen: Toldsporsmaalet har stor interesse, og da særlig for mig som sitter i toldkomiteen. Jeg vil ikke understrive i et og alt de summariske ut-talelser av hr. Meyer, det vil jeg ikke — det være langt fra; men der er en kjerne i dem, som bør paaagtes. Vore bestræbelser har længe gaat ut paa at saa en oversigt over, hvad som i grun-den er besyttelsestold her i landet og hvad som bare pynter sig med dette navn men i virkeligheten er sjiftaltold eller i det hoieste besytter en eller no-gen saa enkeltmænd. Men det har hit-til vist sig umulig at saa en sliit over-sigt. Fabrikanter vil ikke ha forholdet opklaret. Tolden som saadan burde vel helst ophæves ved en international over-enskomst. Jeg er ikke overbevist om, at vi idag kan ophæve en hvilkenjom-helst toldstatts, eller hvilken vi skal ta sidsit.

M. Jul. Halvorsen: Hvis vi skal begynde at fortolke vor told-politik som Buen nu har gjort, da er vi kommet ut paa en glatis. En hvilkenjomhelst fabrikant kan naturlig-vis "bedje", at hans produkter trenger besyttelse. Vi bør paa det skarpeste pointere, at tolden er en uretsfærdig beskatning. Og hvor hoiit man end besytter en vare, saa vil de arbeidere som fremstiller den, bli like meget utbyttet.

Chr. H. Rnudsen: Det er ikke meningen at bortfortolke vor toldpolitik. Men vi kan fornuftigvis ikke for nærværende stemme mot enhver toldstatts. Vi maa fortære ut og se, hvad vi kan ta forst og sidsit.

Kalvaa: Vi kan godt spare os at ta denne post paa programmet, naar

vor repræsentant i toldkomiteen ikke vil efterleve den paa anden maate end han nu har git uttryk for.

Buen: Det enkleste for mig vilde naturligvis være at stemme mot al told. Men tør jeg spørre hr. Kalvaa: Skal jeg ogsaa stemme mot sprit- og vintold?

Kalvaa: Dette spørsmaal er et advokatknep av hr. Buen. Selvfølgelig skal vi ha told paa alkohol.

Johan Ebye, Aker: Hr. Kalvaa har paa dette landsmote rettet to umotiverte angrep paa vor stortingsfraktion. Jeg finder at burde protestere mot den slags. Fraktionen har efter min mening utrettet et meget godt arbeide.

Dirigenten: Jeg tror ikke man skal ta det saa hoitidelig. Vore stortingsmænd kjender hr. Kalvaa og vet at han ikke mener det saa ondt med sine drastiske uttalelser.

Olav Kringen: Det gjælder, at vi har disse ting paa det rene. Det, som hr. stortingsmand Buen har anført, er intet andet end toldbestyttelses begyndelsesgrunde. De er gamle og enkle og er først fremsat i den form de altid jiden har hat, av den amerikanske statsmand Hamilton i 1791. Det var ogsaa da industrier, som ikke var konkurransedygtige, som skulde beskyttes. Men gaar vi først ind paa beskyttelses vei og ikke tilbakeviiser dens abc, saa blir vi beskyttelsesvenlige og har ingen ret til at tale om frihandel. Jeg har dog trodd, at vi var frihandelsmænd, og tidligere har vi vist beskyttelsestendenser tilbake. Dette er en sak, som trænger grundig belysning.

Petter Nilsjen: Hvis vi vedtar posten med hr. Buens motiveering, maa folk saa det indtryk at vi er toldvenlig. Imidlertid er vi — selvfølgelig — principielle motstandere av told. Skal bedrifterne ha nogen støtte, bør de saa det ved direkte

statsunderstøttelse; det er den største indrømmelse vi kan gjøre.

Buen: Jeg maa gjøre opmerksom paa, at vi ikke nu staar i begrep med at indføre toldbestyttelse, men at vi har hat den længe. Vi kan ikke komme ut av den med en gang. Det maa gaa sukcessivt og begyndelsen maa gjøres med de satsjer som virker urimeligt. Det er industrien, hvor smuds konkurransen fra utlandets side maa notes — industrier som f. eks. anvender barnearbeide i stor utstrækning. Dette mit standpunkt er ikke toldvenlig og jeg vover at paastaar, at min optræden i toldpolitikken har været klar og retslinjet.

Dusland: Naar Meyer har faat betinget tilslutning hos Buen, saa vil jeg bare gjøre opmerksom paa, at Meyers betragtninger paa ingen maate stemmer overens med meningene i den komite, som har redigeret programposten.

Eugene Clausjen hadde tænkt at foreslaa stroket sidste passus, fra "hvorved" til "næringsdrivende", men fandt det unødig efter Duslands, Nilsjens og fleres uttalelser, hvor det blev slaat fast, at vi er et frihandelsparti.

Knudsen vilde understreke Buens uttalelser om at det her gjælder at ophæve told, ikke at indføre ny. Det falder av sig selv, at enhver socialdemokrat stemmer mot nye toldbestyttelses satsjer, og det er klart sount dagen, at vi er frihandelsmænd.

Meyer mente i motsetning hertil, at partiets stilling til tolden ikke var klar efter den debat som nu var ført.

Indstillingen vedtoges mot 1 st.

Punkt 13. Landsstyret foreslog:

"Statens og kommunens herredømme over alle naturværdier og sukcessiv overtagelse av produktive virksomheter, hvorved de offentlige indtæg-

ter kan forøkes eller befolkningens utgifter formindskes.

Endvidere bør stat og kommune støtte og ved lov fremelske alle kooperative foretagender som: meierier, slagterier, vareomsætningskontorer for kjøp og salg, samt fællesdrift i alle former, som tar bestemt sigte paa at øke producenternes utbytte ved overflodig gjørelse av mellenmænd og fremmed kapital."

Fløistad foreslog, at begynnelsen i punktet fik følgende ordlyd: "Statens og kommunernes herredomme eller kontrol" osv.

J. Jakobsen foreslog, at ordene "øke producenternes utbytte" blev strøket. —

Kalvaa foreslog strøket ordene fra "som: meierier" osv.

Winger foreslog at ordet "forbrukerne" fattes ind efter producenternes — i sidste punktum.

Fløistads forslag forkastedes. Lika saa Kalvaas og Jakobsens. Wingers forslag vedtoges med forbehold av centralstyrets reaktion.

Punkt 14. Landsstyrets forslag vedtoges enstemmig saalydende:

"Offentlige arbeiders utførelse direkte ved det offentlige selv og uten mellemkomst av kontraktorer."

Til punkt 15 foreslog landsstyret:

"En skjærpet arbeiderbeskyttelseslovgivning. Særlig fremhæves:

a. Forbud mot anvendelse av barn under 14 aar til arbeide i fabrikker, paa verksteder, ved bergverker eller nogen anden sundhetsfarlig og anstrengende bedrift. Avskaffelse av det paa utbytning beregnede hjemnearbeide.

b. Indskrænkning av natarbeide til bedrifter, hvor tekniske grunde, hensynet til den offentlige velfærd eller tvingende undtagelsesforhold kræver det.

c. Fastsettelse av en maksimalarbeidsdag paa 8 timer.

d. En ukentlig uavbrutt hvilepauze paa 36 timer.

e. Forbud mot anvendelse av giftige eller for arbeidernes helbred ødeliggende stoffe i produktionen, hvor saadan ikke er absolut nødvendig."

Schreiner var ikke fornoid med ordlyden av post 15 a. Trodde barnebeskyttelse var nødvendig ogsaa i andre bedrifter end de nævnte. Tal. vilde f. eks. peke paa anvendelsen av smaa gutter som visegutter i skoletiden og smaa piker som tjenestepiker. Det rigtige vilde utvilsomt være, at barn ikke var optat i lønnet erhverv saalænge de gaar paa skolen. Tal. fremla følgende forslag:

"Forbud mot anvendelse av undervisningspligtige barn til fastlønnet arbejde.

Ordstyreren refererte forslag fra Jakobsen om 15 aar istedetfor 14 aar og meddelte, at de tilstedeværende medlemmer av landsstyret hadde gaat over til Schreiners forslag.

Sæbø uttalte, at det var særlig fra arbeiderklassen selv at der var ført kamp mot de strenge regler for barnearbeide. Tal. trodde ogsaa at levedilkaarerne gjennomgaaende var saa daarlige at han maatte hille sig tvilende overfor spørsmålet om det forsvarlige i helt at forby barnearbeide. Vi har jo desuten allerede lovbestemmelser for at barn ikke maa ha større arbeidstid end 7 timer. Naar vi i spørsmålet om beskyttelse av kvinder endnu stod omtrent like langt tilbake som Russland, var grunden efter talerens mening væsentlig den, at kvinderne selv ikke har reist nogen bevægelse her.

Sohan Evje anbefalte Schreiners forslag.

Bunæs og Amundsen sluttet sig ogsaa hertil og talte mot Sæbøs

uttalelser om henlynet til forældrenes økonomiske stilling.

Fru **N a s e n** trodde bestemmelsen vilde bli en papirbestemmelse uten reel betydning. Fortjenesten er jo saa liten, at inntægten av barnenes arbeide maa tas med. Det var av samme grund forstaaelig, at kvinder ogsaa maatte ta det arbeide de kunde faa, endog nat-arbeide.

Fru **Jeanette Olsen** anbefalte Schreiners forslag, idet hun trodde at forældrenes inntægt av barnearbeidet var saa liten, at den ikke hadde nogen betydning. Men forbudet mot kvinders nat-arbeide trodde tal. derimot ikke vilde være av nogen stor betydning for den store hær av arbeidende kvinder. Det vigtige var at faa kvinderne ind i organisationerne. Der vijes for liten tillid til kvinderne, og denne tillid vilde ytterligere svækkes ved vedtagelse av særlige beskyttelseslove for kvinderne.

Herr **L u s s e n** trodde ikke at arbeiderbefolkningen paa landet kunde gaa med paa Schreiners forslag. Det arbeide som barna paa landet brukes til, er av litet skadelig art og kunde, ialfald foreløbig, vanskelig avstafses.

Fru **O p j a h l** fandt det beklagelig at socialdemokrater virkelig kunde forsvare barnearbeidet. Tal. vilde her ta absolutt standpunkt for forbud. Med henlynet til kvinders nat-arbeide bemerket tal., at hvis man kunde faa indført samme løn for kvinder som mænd, vilde kvinderne ogsaa opgi nat-arbeidet.

Ginar **V i** uttalte ønskeligheten av større opplysningsarbeide i disse spørsmål. Tal. hadde ofte møtt arbeiderkvinder som stemte mot partiet, fordi de fandt at barnene like godt kunde arbeide i fabriken som at gaa ledig.

Arne **M a g n u s s e n** foresløg "lønnet erhverv" istedetfor "fastlønnet arbeide".

Herr **A n g e l u n d** fandt ikke absolutt forbud mot barnearbeide nødvendig.

vilde ha skolebarns arbeide utenfor skoletiden fastsat til høist 3 timer. Han foresløg til punkt a: Efter bedrift tilføies: Likelædes forbud mot skolebarns anvendelse til noget lønnet arbeide utenfor sit hjem før undervisningstiden om dagen. Efter endt undervisningstid maa saadant arbeide indskrænkes til høist 3 timer daglig.

Sten **s r u d** forstod godt lærernes standpunkt i denne sak. Men trodde dog at man maatte ta mer henlynet til de nu eksisterende forhold. Og man maatte søke at faa flest mulig kvinder ind i organisationerne og faa kvinders arbeidet like godt betalt som mandsarbeidet.

John **N æ s e t** foresløg: Avstafvelse av kvinders nat-arbeide i bedrifter samt det paa utbytning beregnede hjemmearbeide.

Du **s l a n d**: Kravet om forbud mot kvinders nat-arbeide er et aktuelt krav som nærmere hører hjemme paa stortingsprogrammet og diskussionen derom burde derfor henlyntes til landsmøtet i Stavanger.

Fru **N e j s** fandt det sørgelig at høre saa konervative uttalelser som den der var kommet fra kvindehold i denne debat. Vi arbeider jo nu for en utvidelse av undervisningstiden i folkeskolen. Hvordan skal vi faa samtidig kunne opretholde barnearbeidet utenfor skolen? De barn som foruten skolen ogsaa maa gjøre andet arbeide, blir jo saa utført at de blir svækket i sin utvikling. Det var et yderlig saatal av kvinder som har uttalt sig for nat-arbeidet. Og hvordan skal det ogsaa gaa med den kommende slekt hvis kvinderne skal være nødt til at arbeide om natten? —

Skau: De praktiske henlynet som paa landet taler mot Schreiners forslag, er saa mange, at det er umulig at vedta det.

Fru **F r o g n e r** uttalte sin for-

baufølse og bedrovelse over de uttalelser som var fremkommet fra kvinder til fordel for barne- og natarbeide.

Braa var ikke blandt dem av landsstyrets medlemmer som hadde sluttet sig til Schreiners forslag, tiltrøds for, at han regnet sig som en god barneven. Det var efter tal.s mening bare heldig for barnene at de lærte at arbeide.

Tranmæl fandt at Sæbo og Braa hadde gjort sig til talsmænd for jmaaborgerlige jynsmaater i denne sak. Man maa jo ogsaa erindre at arbeiderne ved at støtte barnarbeidet underminerer sin egen stilling og forringer familiefædrenes fortjeneste. Fra Norge har vi vistnok ingen statistikk, men i Danmark har man nylig paavist, at barn like ned til 7—8 aar anvendes i arbeide, hvormed de stanses i sin utvikling.

Fru Ritteberg var forbaujet over de overklassestandpunkter som var indtat av kvinder i denne debat, og hadde ikke ventet at faa høre uttalelser som dem, fru Olsen og fru Opjahl her var kommet med og allermindst at organiserte arbeidere skulde yde den slags uttalelser sit bifald. Det hemmer kvindernes utvikling, at de kommer ind i fabrikarbeide; natarbeide er jo desuten ikke bedre betalt. Hvis vi hadde fastsat en normalarbeidsdag, behøvde man ingen særlige beskyttelseslove for kvinder, men naar det ikke er tilhænde, maa vi ha det, selv om tal. ikke kaldte kvinderne for det svake kjøn. Tal. uttrykte ogsaa sin forbauelse over, at man var uvilende om de massemøter, som hadde uttalt sig for forbud mot kvinders natarbeide, og at vore internationale kvindef kongresser — jenes i Kjøbenhavn — hadde uttalt sig derfor. Tal. hadde oprindelikk ikke trodd det nødvendig at opta nogen post herom paa det prinsipielle program, men fandt det efter de faldne uttalelser nødvendig.

Tal. optok forslaget fra Østtelemarkens fredsforening:

“Forbud mot kvindelig natarbeide i bergverker, fabrikker og andre industrielle bedrifter.”

Fru Thnæs sluttet sig i ett og alt til fru Ritteberg. Kvinderne er svakere organisert og de maa derfor beskyttes.

Bjerketvedt: Vi arbeider for en skole for alle samfundets barn. Denne skole maa ogsaa være en skole under like vilkaar; nu er det saa, at overklassens barn ikke behøver at arbeide utenfor skolen, mens arbeidernes barn maa det. Vi vil nok, som Braa sa, at vore barn skal lære at arbeide, men vi vil selv ha tilsyn med det arbeide.

Ved voteringen blev landsstyrets forslag til punkt a vedtat. Derved bortfaldt votering over Schreiners, Hauge-lunds og Magnusjens forslag. Jakob-jens forslag vedtoges. Fru Rittebergs og John Ræsjets forslag vedtoges enst. under forutsetning av at den nødvendige omredigering senere foretoges av centralstyret.

Punktene b—e vedtoges enst.

Ringen foreslog, at punkt 6 indtoges som litra f, hvorved litra f. og g. blev henholdsvis g. og h. Forslaget forkastebes.

Hilsningstelegrammer fra Hæjlevikens, Holtaalens og Søndre Bergenshus amts arbeiderparti samt fra barnelege “Freidig” referertes. Møtet hævdes kl. 7³/₄.

Lørdag 15. april.

Formiddagsmøte.

Dirigent: Lian. Senere: Buen.

Protokollen fra formiddagsmøtet referertes og vedtoges.

Dirigenten foreslog, at man optok

dagsordenens punkt 7 (jordspørsmålet) til behandling. Dette forslag forkastedes, og man gik over til behandling av

alkoholspørsmålet.

Der forelaa følgende forslag:

Fra loge "Eiighet" (N. D. B.), Drammen:

- "Alkoholismens bekjæmpelse:
1. Gjennem undervisning paa de offentlige skoler om alkoholens skadelige virkninger paa individ og samfund, samt
 2. gjennem kommunerne søke forhindret videre utbredelse av de berusende drikke med mest mulig indstrænkning og beskatning av de bestaaende rettigheter.
 3. En effektiv alkohollovgivning, som fører til forbudsspørsmålet sine snarlige løsning."

Fra Namsos arbeiderparti:
"Alkoholbrukens avstøffelse ved forbudslov."

Fra Ditlemarkens kredsforening:
"Forbud mot indførsel, tilvirkning og salg av spirituosa undtagen til medicinal og teknisk bruk."

Den av centralstyret nedsatte komite hadde fremstilt følgende forslag til resolution, som man mente indeholdt de krav, som for øieblikket maatte stilles:

"Landsmøtet ser i bekjæmpelsen av drikkeondet en avgjørende betingelse for arbeiderklassens reising. Det er derfor paafrævet, at partiets foreninger og presseorganer frigjør sig fra enhver økonomisk forbindelse med og afhængighet av rusdriktrafiken. Da vil partiet ogsaa i fuld sandhet kunne opstille landsforbud som socialdemokratiet standpunkt."

Denne resolution var anbefalet av centralstyret mot 1 st.

Et mindretal i centralstyret (Jepesen) foreslog saadan uttalelse:

"Landsmøtet erkjender, at ædruelighetsarbeidet er en viktig faktor i arbeiderklassens økonomiske frigjørelseskamp og uttaler, at partiets repræsentanter i storting, kommune styre, presse og organisationer maa arbeide energisk for at fremme midler, som paa en virksom maate kan indstrænke drikkeondet. De lokale kommune programmer skal uttrykke partiets bestrebelse i omhandlede retning."

Landsstyret hadde senere behandlet saken.

Landsstyrets flertal (10 mot 7) foreslog:

"Henvisende til partiets kommune program og forrige landsmøtes beslutninger i alkoholspørsmålet besluttet: De foreliggende forslag tas ikke under behandling av indeværende landsmøte."

Subsidiært foresloges:

"Landsmøtet ser i bekjæmpelsen av drikkeondet en viktig betingelse for arbeiderklassens økonomiske frigjørelseskamp. Det maa derfor anbefales, at partiet og dets foreninger frigjør sig for enhver økonomisk afhængighet av rusdriktrafiken. Spørsmålet om partiets stilling til landsforbud utsettes til alkoholkommissionen er ferdig med sit arbeid."

Et mindretal i landsstyret foreslog:

"Landsmøtet ser i bekjæmpelsen av drikkeondet en væsentlig betingelse for arbeiderklassens reising og vil derfor uttale sin tilslutning til en alkohollovgivning, som fører frem til løvsætted forbud, like som man vil henstille til partiets foreninger og presseorganer at frigjøre sig fra enhver økonomisk forbindelse med rusdriktrafiken."

Angaaende landsstyrets utsettelsesforslag var der først en kort de-

bat. Hovedtaleren her var Tranmæl: Utsættelsesforslaget bør nedvoteres med saa stor majoritet, at det betyr en bebreidelse mot landsstyret for at ha fremjat det. Utsættelsesforslaget blev derpaa forkastet og realitetsbehandlingen aapnedes av

Buen: Komiteens og centralstyrets forslag tar sigte paa den betragtning, at man skal kunne optræde konsekvent og ikke komme i praktisk strid med den beslutning som man fatter. Blir forbud vedtat maa man jo f. eks. straks ophæve restauranten i Folkets hus. Da flertallet av centralstyret var gaat over til et andet forslag, ansaa heller ikke tal. sig længere bundet av beslutningen. Tal. vilde derfor nu stemme for en uttalelse, som pekte mot forbud som det endelige maal.

Kyrrre Grepp refererte sit forslag:

Landsmøtet jer i besjæmpelsen av drifkeondet en avgjørende betingelse for arbeiderklassens reising og uttaler:

- a) at partiets foreninger og presseorganer inarest maa søke at avbryte enhver forbindelse med alkoholkapitalen,
- b) at partiet maa arbeide energisk for størst mulig indskrænkning av alkoholhandelen med landsforbud som endelig maal.

Det faldt i det væsentlige sammen med komiteens men var formelt heldigere. Det uttalte intet om "afhængighet" av, bare større eller mindre forbindelse med alkoholkapitalen. Alle synes at være omtrent enig om forslagetts første passus, at drifkeondet er en hindring for arbeidernes frigjørelse. Alle vil indskrænke drifkeondet. Men indrommer man at det er et onde, saa pligter man ogsaa at ta konsekvensen av dette standpunkt. Et onde indskrænker man ikke, det avskaffer man. Dpstillingen av forbud strider mot det

principielle program, sies det; men man ophjer intet om mot hvilken post paa det principielle program; vi har der baade forbud mot kvinders natarbeide og mange andre forbud. Saa sier man at det strider mot frihetsprincippet. Men hvad er det for en "frihet" man sigter til? Hvore taler om arbeidets "frihet", konkurranjens "frihet", osv. Vi anerkjender ikke den slags frihet. Og hvad rusdriften angaar har vi ogsaa for længe siden uttalt at vi ikke anerkjender "frihets"-princippet. Saa sier man endelig, at vi bør vente paa utfaldet av ædruelighetskommissionens arbeide. Det er svare til respekt man har saat for en fgl. kommission blandt demokratere nu! Skal vi vente paa alle de arbeider som ligger og raatner i fgl. kommissioner kommer vi ingen vei. Tal. vilde slutte med at uttale at alkoholen var en av de værste hindringer for arbeiderne, og at de ikke burde gi sig for hver eneste alkoholsjap var ryddet bort.

Hjelgejen optok Østtelemarkens forbudsforslag:

"Forbud mot indførel, tilvirkning og salg av spirituosja undtagen til medicinff og teknisk bruk."

Arbeiderbevægelsen er nu kommet dit, at den maa ta bestemt standpunkt til avholdsjaken. Vi kjenner alle til hvilke forhold i familiefivet og i vor bevægelse rusdriften fører med sig. Se paa smaahaandverkerne utover landet. Se paa anlægsarbeiderne. De er stiftevis utbyttningsobjekter for anlægskapitalen og for rusdrifskapitalen. Mange av vore bedste mænd har alkoholen ødelagt. Hvordan kan vi saa staa passive overfor den? De borgerlige avholdsfolk kan paa grund av sit politiske standpunkt ikke ta nogen alvorlig kamp op. Vi maa ta den op, ikke som avholdsjanatifere, men som

flaskbevisste arbejdere. Vi maa gjøre som de svenste arbejdere der nu har tat forbudet op med 95 mot 2 st.

Chr. H. Knudsen: Det som er vort partis oprindelige opgave og socialismens indhold, det er at omskape det nuværende samfund fra kapitalistisk til socialistisk. Marx og Engels bejættede sig i sine videnskabelige verker aldrig med at dele kapitalen i alkoholkapital og anden kapital. Aldrig blandt de avholdtsjaken ind i socialismen. Nu praktiske grunde har socialdemokratiet altid maattet støtte avholdsarbejdet. Men nogen hovedsag har dette aldrig været. Vort parti er ikke istand til at opstille forbud paa programmet endnu. Det vilde bare være at kaste blaar i øinene paa folk, naar man vet at der utover landet er mange av vore foreninger som er avhængig av rusdrikstrafikken, og at vore presjeorganer delvis er avhængig av rusdriksannoncerne. "Soc.-Dem." faar f. eks. paa denne maate adskillige tusen kroner, som den ikke idag kan styte fra sig uten videre. Vi ken altsaa ikke nu opstille forbud. Men vi maa naturligvis energisk arbejde for avhold. Hvis man vedtok landsstyrets forslag, vilde saken bli noie drøftet og cirkulærer bli omsendt til alle foreninger om at frigjøre sig fra alkoholkapitalen. Man vilde saa vite til hvilket tidspunkt dette kunde ste. Saa kan et senere landsmøte paa grundlag herav ta endelig standpunkt. Avholdtsrepræsentanterne vil her bli de avgjørende. Men det er ikke i sin orden at avholdtsjaken paa denne maate skal træde i forgrunden. Store dele av vort parti er ikke avholdtsfolk. Men ingen vil vel kalde dem daarligere partifæller av den grund. Hvis man vedtar forbud nu, vil man rejser en fortere eller længere splittelse inden vort parti; en stagnation eller en stans i partiets fremstridstempo vil kunne bli følgen.

Ordstyreren meddelte at landsstyrets mindretal gif over til Ryre Grepps forslag.

Ola Solberg hadde — tiltrods for, at han var avholdts- og forbudsmand — tænkt at stemme for komiteens forslag, som var tiltraadt av centralstyret mot 1 stemme. Han hadde kun villet foreslaaet en mindre redaktionsforandring. Naar han hadde agtet at gi dette forslag sin stemme var det fordi at centralstyret her i realiteten hadde anerkjendt forbudsprincippet. Det var bare tiden, som endnu ikke var bekeilig. — Men naar man nu kom med ændrings- og utsættelsesforslag, vilde tal. ta sit principielle forbudsstandpunkt op. Det blir nødvendig at tilkjæmpe, at avstæffelsen av rusdriften ogsaa er et av vore maal, at det er nødvendig at rydde denne folke- og samfundsmaren væk for desu for at kunne naa det store maal, som vi alle sammen arbeider for at naa: et helt ut godt og retferdig samfund bygget paa socialistiske principper. Vi har alle en sterkere eller svakere forestilling om, hvordan det socialistiske samfund vil komme til at se ut. Men jeg ialfald kan ikke tenke mig dette idealsamfund i forbindelse med de berusende drikke. Tal. henviste til slutning til Sverige, hvor vort broderparti nu praktisk talt enst. hadde vedtat forbud, og til Finland, et av de mindst alkoholbrukende land paa jorden, hvor socialdemokratiet altid har gaaet i spidset med forbud paa sin sagn.

Rothaupt leverte et længere indlæg, hvori han betegnet de indsendte forslag som forsøk paa overrumpling. Tal. fandt ikke komiteens indstilling tilfredsstillende og var av den mening, at ingen av avholdstalerne gif ind paa grundsaakerne til driffeondet. Tal. endte med at fremlægge følgende forslag:

Til befjæmpelse av alkoholdisbruken fordrer landsmøtet:

Redfættelse av arbeidstiden.

Forbud mot natarbeide eller fornøden skiftvæksel og tilstrækkelige hvilepauiser under arbeidet.

Tilstrækkelige lønninger og gjennemgripende opnaaelig hvgiene av verksteder og arbeidsmetoder.

Avskaffelse av den indirekte beskatning.

Avskaffelse av boligaaager, oprettelse av refonvaleiscenthjem, folkeshjem og lærehaller samt en tidsmæssig boligreform.

Indførelse av lettere adgang for arbejderklassen til offentlige biblioteker, folkefonferter, museer og teatre. Indførelse av undervisning i de offentlige skoler om drikfens skadelige indflydelse paa individerne ved misbrukt samt oprettelse av kommunale foteskoler.

Gjennemførelse av disse sociale reformer er betingelsen for arbejderklassens reising og derigjennem drikfemisbrukets avskaffelse."

Gust. Kontén: I utviklingens medfør maa vi nu ta standpunkt til avholdsfsaken. Det er ikke værre at vi tar forbud op paa programmet, tiltrods for avhengigheten av alkoholkapitalen, end at vi har kooperationen paa programmet, tiltrods for avhengigheten av handelsmændene.

Du s Land: Komiteens forslag var et kompromis og led av et jaadants mangler. Men henjigten med et kompromis er jo at forene. Da nu forslaget ikke har opnaadd sin henjigt, maa det bli at betrakte som bortfaldt. Skulde vi ikke nu være kommet saa langt, at vi ikke længer er nogen forbitrede motstandere av forbud? Det har jo været gangen i al vor politif, at vi har kjæmpet med to fronter, den ene jigtende paa oplysning, den anden vendt mot alkoholkapitalistene, som spekulerer i arbejderbefolkningen. Naar spørsmålet er om det hele land, kan

vor front umulig være en anden end hvor det gjælder de enkelte kommuner. Man kan ikke nu begynde en helt ny politif som den hr. Rothaupt foreslaar, og som allerede for 100 aar siden er fordomt. Grepps forslag tar saa rolig og greit paa saken, at landsstyre burde gaa over til det.

Angell Olsen: Det gaar ikke an, som det er blit gjort, at tale om borgerlige avholdsfolk her paa landsmøtet, hvor der bare er socialdemokratiske repræsentanter. Det er en pligt for motstanderne av forbud at levere bevis for, at rusdrikken ikke kolliderer med klassekampen. Det gjør den og derfor befjæmper vi den. Allerede i 1845 var forbud oppe i politifken. Forøvrig kunde tal. ikke indromme, at vore presseorganer støttet jigt til rusdrikammoncer. Tal. anbefalte Grepps forslag.

Ugelstad: Naar man tror, at forbud mot salg av rusdrik vil kunne skape helt nye tilstande, er det vistnok feilagtig. Vi har allerede mange surrogater for alkohol og flere vil vi saa i den opfindelsesnes tid, vi lever i.

Bay: Er vi enig om, at alkoholen er en hindring for arbejderklassens reising, saa bor vi ogsaa klart oppstikke linjen. Foreslog at vosten skulde lyde: "Rusdrikfens avskaffelse. Indførelse av forbud."

Tranmæl: Alkoholspørsmålet er ogsaa et økonomif spørsmaal, et klasse spørsmaal. Vi arbeider derfor ikke alltid i kontakt med de borgerlige avholdsfolk, vi staar ofte i kamp mot dem og altid i kamp mot alkoholkapitalistene.

Ev. Iverjen: Enhver foranstaltning til fremme av ædruelighet er en foranstaltning til fordel for arbejderklassen. Inidertid er jo forbud ikke noget maal, men et middel. Derfor staar dette spørsmaal i en anden stilling end vore andre forbudsfsaker.

Det kan gjennemføres i vort personlige liv. Tal. hadde savnet et krav indad, et krav til større ædruelighet hos os selv. Er forbudstanken saa utvillet i vor bevissthet, at vi kan reise den som et forbud indad til os selv, saa bør vi ta tanken op; men at sette forbud paa vort principielle program nu kunde tal. ikke gaa med paa. Det vilde bety noget meget mer end en resolution; for Kristiania arbeidere vilde det f. eks. bety en utgift paa ca. 150,000 kroner.

Die J. Bakke: Grepps forslag stiller krav baade indad og utad. Opnaar punkt b et stort flertal bør det optages paa det principielle program. Tal. foreslog alkoholf "trafikken" istedenfor "handelen".

Braa hadde trodd, at avholdsfolkene, da de fik ædruelighetskommissionen nedsat, skulde hat saa stor taalmodighet, at de hadde ventet til resultatet forelaa. Her da de fik kommissionen sammenstilt efter ønske. Forbud er ikke praktisk politisk. Det er folk, som ikke er avholdsfolk, som vil tvinge forbud ind paa os. Men dette er ikke sund politisk. La os kjempe om prinsipper, men som mænd med prinsipper bak. Det kan ikke med rette sies, at vore presseorganer er avhengig av rusdriften. Annoncerne er absolut ustyldige.

Andr. Hanssen var uenig med Sv. Iversen. Forbud utad maatte først vedtages, saa vilde det ogjaa hjelpe paa forbud indad. Tal. hadde en speciel henvendelse fra Fredrikstad til kvindene om at virke for forbud.

Feppejen vilde først spørre om Grepps forslag skulde indgaa i det principielle program eller om det bare skulde være en uttalelse.

Grepp: Det er bare ment som en uttalelse.

Feppejen: Naa, vel. — Grepp

haante respekten for en tgl. kommission. Nei, utsettelsesforslaget bunder ikke i nogen respekt for tgl. kommissioner, men derimot i respekt for den beslutning som forrige landsmote fattet. Man skulde jo tro det var alvor med den beslutning, at man først vilde ha en jaglig droftelse. Dertil var knyttet kravet om at forbud skulde vedtages ved folkeavstemning. Tal. vilde sette fingeren paa at denne forsamling, som ikke var nogen ideel repræsentation for arbeiderpartiet nu vilde sette sig utover dette krav. Tal. var mot forbud, fordi man da setter op som programpost hvad man anser som et middel. Det var i strid med vort program; der nævnes intet der om at drifkondet er aarsak til dette eller hint. Vort program legger desuten an paa at gjøre vort parti til en ubristelig enhet. Da har man ikke ret til at oppstille et krav, som der er saa megen uenighet om inden partiet. Den socialdemokratistiske bevegelse er en kulturbevegelse. Den legger an paa at dygtiggjøre arbeiderne fysisk og moralsk. Men ikke ved tvangsbestemmelser. En anden livsnerve i vor bevegelse er den individuelle frihet. Paa den personlige frihet fixer vi ikke et grand, saa langt den ikke stader andre. Saa er der den forskjel mellem dette forbud og vore andre forbud, at dette kan vi gjennemføre uten samfundets hjelp. Saken er nu den, at der blandt dem som ivrigt kraver forbud, ofte findes de værste drankere. Gjennem personlig forbud kunde alkoholen avstafes. Men tal. hadde oppfattet forbudstanken jaaledes, at man ikke skulde vente til indførelsen av den socialistiske stat. Forovrig fandt tal., at Grepps forslag var temmelig ustyldig. Vore presseorganer staar ikke i noget slikt avhengighetsforhold til alkoholkapitalen, at de ikke kan frigjøre sig; men et andet spørsmal er om det

er praktisk flokt at øfre de indtægter. En vijs økonomisk basis er dog nødvendig ogsaa for os. Tal. vilde principalt stemme for landsstyreets forslag, men havde ingen grund til ikke subsidiært at stemme for Grepps forslag.

Stensrud vilde paapeke, at Jeppejen og Braa endnu stod ædruelighetsarbeidet fjernt. Men de havde dog nu kommet meget længer i indrommelse end ved forrige landsmøte.

Buen: Livet har lært os, hvad som er nødvendig i denne sak.

Vi vilde ta avstand fra uttalelserne om, at avholdssjokkene ikke var gode socialdemokrater. Det var netop som gode samfundsreformatorer at man krævede forbud. Vi maa nu komme forbi den forvirring som hersker i vore rækker om denne sak. Vi maa forbi hvad vi oplevede ved forrige kommunevalg, at der blev gitt dispensationer fra programmet. Hvis Chr. H. Knudsen nu havde været ung, vilde han nok ha staat i forbudsmændenes rækker.

Grepp: Jeppejen ja, at forbud stred mot det principielle program, fordi der intet stod om det i programmet. Men hvis det strider mot det principielle program, hvordan kan mit forslag saa betegnes som "uflydlig"; jeg forstaar ikke Jeppejens logik i dette stykke. Han ja at forslaget var et brud paa den personlige frihet og i næste øieblik at det sigtet paa at hjelpe dem som ingen personlig frihet har. Ædruelighetskommissionen blev aldeles ikke sammenjat slik, at vi socialdemokrater kunde ha nogen tillid til den. Vi kan intet henjhn ta til om denne kommission ikke optar forbud. Tal. var avholdsmænd, fordi han var socialdemokrat, ikke omvendt. Tal.s forslag var ingen uflydlig, platonisk uttalelse. Det pette like paa endemaålet. Sv. Iversen hadde overfor tal. indrommet, at situationen var en anden, naar hen-

sigten ikke var at saa forslaget ind paa det principielle program.

Arne Magnussen: Det maatte nu bestemt uttales, at partiet ikke som "Tidens Tegn" nylig skrev drev "avholdssjæk". Vi er intet underbruk under avholdspartiet, men det kan gjerne saa bli et underbruk under os.

Lunde talte for forbud.

Magn. Karlson citerte en uttalelse av Fr. Engels om at elendigheten staper drukkenskap og drukkenskapen elendighet.

Schultz: Arbeiderpartiets opgave er ikke specielt avholdssjak. Det er ikke vor opgave at avstafte nydelsesmidler. Forbud vil klove partiet i to leire, og det vilde tal. ikke være med paa.

Søglund: Naar vi kræver jktepleien over i bestatningen, kan vi ikke undlate at kræve alkoholen avstafset. Vi alkoholen staper jygdomme. Den dræper ophlysnung og er antikulturel.

Hjelgesen og Bøthun støttet forbudsforslaget.

Olaf Skau: Idag ser det ut til, at vi har glemt, hvad vi igaar sandt var grundaarsaken til den sociale elendighet.

Førre hadde talt imot ædruelighetskommissionen. Jeppejen og Braa, som hadde talt for den, sik ogsaa ta ansvaret.

Nielsjen trodde ikke partiet vilde splittes paa forbudssaken.

Hagemann vilde stemt for forbud, hvis han var overbevist om at alkoholen var arbeiderbevegelsens værste hindring. Men trodde ikke det. Hvis vi optar forbud, maa vi ogsaa rent individuelt respektere det. Men dertil var arbeiderne efter tal.s mening endnu ikke modne.

Chr. H. Knudsen vilde bestemt advare mot vedtagelsen av Østremarkens forslag. Vi vil da respektere at knække partiet, og det haabet tal., at

heller ikke avholdsfolkene vilde være med paa. Imidlertid var jo nu landsstyrets utsettelsesforslag forkastet, og tal. hadde da intet andet at gjøre end at stemme for Kyrrre Grepps forslag. Men tal. vilde pointere, at man, hvis Stensrud hadde ret i at man paa dette landsmøte var i tvil om, hvad egentlig socialismen var for noget, var kommet ut paa et farligere straaplan, end tal. hadde trodd. Vel er det saa, at vi har bruk for at drive avholdsagitation, men det er dog hele det privatkapitalistiske system vi vil avkaste, ikke bare en liten del av det.

Rothaupt: De borgerlige avholdsforeninger hindrer sine medlemmer fra at stemme med partiet. Den 1. mai 1909 var der bare 96 avholdsfolk med i toget. Det var et overrumplingsforløp avholdsfolkene her gjorde.

Etter en kort replikkveksel mellom Sv. Iversen og Grepp angaaende kommunefraktionernes stilling til vedtagelsen av forslaget, optoges saken til

votering.

Med 204 mot 175 stemmer blev Østtelemarkens forslag forkastet. Deretter vedtoges Kyrrre Grepps forslag mot nogen saa stemmer. Ved votering over om ordene "og presseorganer" i punkt a skulde bibeholdes vedtoges dette med stort flertal.

Endelig vedtoges at beholde ordet alkohol "handelen".

Votering over Rothaupt's forslag bortfaldt.

Avstemningen over Østtelemarkens forslag foregik ved navneprop. De som stemte for forslaget svarte ja, de som stemte imot svarte nei. Følgende representanter stemte nei:

M. Jul. Halvorsen, S. Meyer, Ole Hansen, P. Andersen, Einar Halvorsen, J. M. Hasle, G. Johansen, Emil Andersen, Ole Henriksen, G. Ronneberg,

R. Petterjen, J. Larsen, A. Haugen, Olaf Holck, Ole S. Totterud, Hansen, L. Haug, Th. Frauerud, Ole Tomte, D. Braathen, G. Fosberg, D. Engebretsen, J. J. Rotbæk, P. Lokenflaen, A. Skogli, G. C. Solen, Herlof Johansen, Mentz Braathen, J. M. Winger, A. S. Tandberg, Joh. P. Christianen, Mads Baarud, P. Skard, Chr. Bunæs, E. Kristensen, Martinius Helgedal, Gul. Palmesen Tjendal, Wilhelm Olsen, Olaf Hansen, A. Hansen, L. Julseth, N. Lovisenberg, Anders Brunjeil, Lars Suipe, Johs. D. Høkaasteppen, Johs. Nordeng, Nils Næs, H. Bakke, H. Juliusen, Guttorm Floistad, D. S. Maurstad, Karl Henriksen, Julius Halvorsen, Nils Janzen, Kristian Johannesen, Karl Johannesen, Andr. Magnussen, D. Grotaadal, Anton Moen, Amalie Hansen, Jaf Pileberg, Joh. Samuelssen, A. Hopp, Th. J. Friis, Ivar Tolleson, Johan Jacobsen, Julius Kristianen, Thomas Simensen, Hans Gunnarud, Jacob P. Nandrup, Elise Rjos, A. Granerud, K. J. Knudsen, Anton Amundsen, S. A. Dahl, J. R. Schreiner, Anth. Andersen, Ole Jacobsen, Julie Sandberg-Griffen, Anna Gjøstein, S. A. Gulbrandsen, P. D. Lofke, Herman Johansen, D. K. Ribsfog, Anton Kalvaa, J. M. Winge, Gunhild Ziener, Josefina Pedersen, Helga Karlsen, Anna Næs, Ingeborg Hansen, Inger Kristianen, Elise Wiker, Johansen Bold, Adolf Skau, D. Stensrud, Karl Hansen, S. Haugelund, S. Tobiasen, A. Olsen, Frantz Jensen, Anna Gulbrandsen, Lars Jensen, Joh. Rogne, Karl Hagemann, Oscar Ruud, Alf. Lofkeberg, Edm. Mork, Jacob Friis, Birger Pedersen, Therese Andersen, Helga Ritteberg, A. Juell, Oscar Johansen, Alex. Simenstad, K. Arnesen, A. S. Johannesen, Fr. Karlsen, S. Kristianen, Peder Olsen, Fritz Bruun, Ole Aven, Thor Wæraas, Frantzen-Ellingen, Jens Klemetsen, Karl Kristianen,

tianjen, Petter Pettersen, E. Nyhus, M. Evensen, L. Olsen, Jansen, Mariane Christianjen, N. Ugelstad, Olaf Skau, Sofie Iversen, Joh. H. Kristianjen, Alb. Andersen, M. Kristoffersen, J. Iversen, Hans Fredriksen, H. Orback, Arnt Amodt, A. Knudsen, A. Amodt, H. Buncæs, A. Svendsen, Aksel Schultz, Sverre Iversen, A. Kristenjen, Sigvard Andrejen, Theodor Andersen, Thorger Wahl, Hans Kristianjen, John Wiik, Johan Riberg, P. Gundersen, Haakon Johnsen, Arthur Jensen, Hans Ellesen, P. Baffe, O. Ruud, Alb. Otterjen, M. Michelsen, Johan Fredriksen Lund, Aslak Hogstad, Richard Jensen, J. Tengren, A. E. Gundersen, N. Mitter, Ernst Rothaupt, G. E. Stubberod, M. A. Baffe, Hjalmar Evensen, Ivan Bjerkmann, S. Hagen, Albert Boelkner, M. Stenersen, H. Amundsen, Albert Niljen, G. Larsen Hoff, Emil Michelsen, Lars Solie, Alfred Carljen, Gunnar Dusland, A. Buen, J. Angell-Olsen, Torgeir Braa, Johan Gjostein, Petter Niljen, P. Sorensen, Chr. H. Knudsen, Mich. Hansen, P. Aaroe, Martha Tynæs, Jorgen Borgen, E. Jepsen, Magnus Niljen, Hans Bernsen, Hans Pettersen, J. Ziener, L. Kungstad, Bjerkeveit, A. Hansen, M. Fritjoffen.

Følgende repræsentanter stemte ja:

W. Hansen, Joh. Evje, A. Kristoffersen, Aron Larsen, J. Lassen, E. Jungkvist, A. Haugen, E. Blajche, Eberhard Heiden, J. Tidriksen, H. Helgesen, H. Berg, Jeanette Olsen, Anna Helldin, John Rasmjet, J. Lovaas, Fr. Andrejen, Olav Gauflaa, T. E. Stensrud, Olav Kringen, T. A. Overland, A. Foerster, Edv. Angell, A. Andrejen, Anton Arnesen, Levor Pedersen, N. Lieng, Gunda Olsen, Ant. Andersen Solhaug, Hans Hjonikjen, Anders Kjennerud, Helga Pedersen, Harald Bye, Kristi Dren, J. Broie Michalsen, Karoline Kristianjen, Karl Sorensen, Jo-

han Magnusjen, Ingvald Gudbrandjen, Signe Knutjen, Knut Stedje, Kristian Lovli, Ludv. Arnesen, Andreas Anderjen, Marie Arnesen, Amette Hjalmar, Anders J. Horgen, Mathilde Sten, Peter Nielsen, A. Blomkvist, H. Hagen, P. Redberg, Alfred Hjoterud, Anders Smedsrud, P. Fredriksen, Emil Sorby, Johan Ebbel, Edv. Haug, Thorvald Kesseth, Harald Nordli, Ole Svendsen, O. H. Haugen, Marius Mathijen, Ole A. Berggren, Albert Moen, B. J. Abde, O. J. Vikan, Anders Kaupang, Ludolf Wetzin, Adler Kristianjen, Bjorn Evje, Aug. Iversen, J. Thue Kirkeby, Ole A. Istre, Kristian Lie, Hans Hauglund, Tolesf Hjermeistad, E. Dueland, Svend Haaaland, Carl Bothun, Anna Mathijen, Petter O. Eriksen, H. Lovaas, Olaus Larsen, Thorsten Gronberg, Olav Aulstad, Anna Th. Monjen, Karl Monjen, Mathilde Djahl, L. O. Sabo, L. Hattebak, Mathilde Frogner, J. Baffe, E. O. Karlsen, Kontén, Sve Jensen, Andreas Hansjen, Bernh. Tindlund, Anna Johannesjen, Agnes Randrup, Martinus Johnsen, Leonhard Karjen, M. Seeberg, A. Sæther, Andr. Pedersen, Haakon Olsen-Hovde, Ingv. Forre, H. S. Kristianjen, Sarah Forre, Anders Jensen, E. S. Bentzen, Johs. Fjischer, W. Abberg, Thora Hultmann, Gabriel Gundersen, Olaf Eriksen, Joatim A. Jensen, Erling Nielsen, E. O. Halberg, Iver Hansen, Olav Øksvik, S. L. Sundde, Arne Magnusjen, Ludv. Enge, Julius Nærby, Einar Li, Berent Skaraas, Magnus Karlson, Ludv. Johanjen, Anton Jensen, Bernt Schei, Augusta Aasen, Gustav Sundby, Elias Bolan, Ole J. Baffe, Anna Lein, Martin Svendsen, Carl Dien, Adolf Bay, O. Fossum, E. A. Jensen, Kyrrre Grepp, Hans O. Høglund, Ar. Husebhe, Karl A. Sjøberg, Arnfim Olsen, M. Back, Oscar Strand, Aksel Amundsen, Fredrik Nilson, A. Flattum, A. A. Olsen, G. Kristianjen, Gustav Nielsen, Severin

Damberg, Oa Solberg, Kristian Jakobsen, Solweig Bakke, Albert Olsen, Ludvig Østbye, Peder Sorlie, Hans Griphen, Rudolf Kringler, Mr. Pahlm, Jens Johansen, Nils Olsen, Anders Hovland, Sverre Krogh, Alb. Møestau, Martin O. Trammæl, P. K. Saltvig, Marie Asaksrud, J. P. Rasmusen, T. Stofte, S. Gunderjen.

Møtet hævdes kl. 2 1/2.

Eftermiddagsmøte lørdag.

Dirigent Jeppejen.

Det kommunale selvstyre.

Landsstyret foreslog følgende uttalelse vedtat og overført stortinget:

“400 repræsentanter for ca. 30,000 politisk organiserede arbeidere, samlet til landsmøte i Kristiania, maa indtrængende anmode Norges storting om at verne og utvikle det kommunale selvstyre under den forestaaende behandling av stattelovene og formandskapslovene.

Forslagene om at indskrænke kommunernes selvbestatningsret ved en lovsættelse grænse av stattedprocenten og ved at bestemme, at naar statoren er 10 pct. utkræves to tredjedels flertal for beslutninger om nye eller økede utgifter er ensbetydende med at hæmme det kommunale livs utvikling. Allerede paa basis av anerkjendte formaal og virksomheter vil mange kommuner straks se sig nødsaget til at stasse erstatning for en eventuel indskrænkning av indtægtsflatten, ved at gaa over til at bestatte borgerne indirekte ved nye og økede særavgifter, ved større utnyttelse av kommunale monopoler og lignende. En saadan omlægning av kommunernes økonomi er ujunnd og uretfærdig.

Forslag, som de nævnte er reaktionære og naar de forjvares som nødvendige foranstaltninger for at betrygge kommunerne, efterat landets mindre bemidlede borgere har saat øket politisk indflydelse, saa indebær forslagene en

stammelig miskjendelse av arbeiderklassens samfunds- og ansvarsfølelse, en miskjendelse som landsmøtet paa det bestemteste maa tilbakevise som grundløs.”

Forslaget blev enstemmig og uten debat vedtat.

Jordspørsmålet.

Der var indkommet følgende forslag:

Grundet den langt fremstredne tid samt for litet afsidig utredning av jordspørsmålet med henblik paa vore høist forskjellige landsdele, tillater undertegnede sig at foreslaa for landsmøtet følgende:

Saken tas ikke under behandling av dette landsmøte. Den nedsatte jordkomite forsterkes med repræsentanter fra de andre landsdele, der utreder spørsmålet og fremlegger sine forslag saa betimelig, at landsstyret kan forelegge saken til behandling paa næste landsmøte.

Olav Øksvit, S. S. Haaland,
Molde. Stavanger amt.

Ole A. Fjære,
Smaalenes amt.

Dysterud,
Foldalen, Hedemarken.

Peter D. Griphen, D. H. Maurstad,
Søndre Salten. Rødenes amt.

D. H. Hauen, Nicolai Hansen,
Hedemarkens amt. Åker.

Jungv. Gudbrandsen,
Busteruds amt.

Kr. Jakobsen.

Dirigenten foreslog, at inlederen Gunstein Andersson sit anledning til at holde sit foredrag. Dette vedtoges med stort flertal.

Efter foredraget foreslog dirigenten: Landsstyret opnevner en komite paa 5 medlemmer til nærmere at utrede spørsmålet.

Dette forslag vedtoges, hvorfor realitetsbehandling bortfaldt.

Man gif saa over til behandling av punkt 7 paa det principielle program,

skolepørsmålet.

Der forelaa følgende forslag:

Fra landsstyret:

“En forbedret og konfessionsløs folkeskole, beregnet paa at tjene som eneste barne- skole for barn av alle samfundsklasser. Undervisning i alle offentlige læreanstalter med frie undervisningsmidler og uten skolepenge. Opdragelse av forældreløse og vanskfjottede barn ved samfundet (stat eller kommune).”

Fra Den soc.-dem. studenteforening:

“En fri samfundsskole fra barnealderen til den høiere undervisning. Barnealderen gjøres obligatorisk for alle samfundets barn. Skolen skal være konfessionsløs. Forældreløse og vanskfjottede barn opdrages av samfundet. Undervisningen, materiellet og forpleiningen i alle skoler og høiere læreanstalter skal være fri.”

Fra Den kristelige sociale forening og fra Instruementmakernes og elektrikerens forening (Kr.a):

“En forbedret folkeskole, beregnet paa at tjene som eneste barne- skole for barn av alle samfundsklasser. Religionsundervisningen uten konfessionstvang. Undervisning i alle offentlige læreanstalter uten skolepenge, opdragelse av forældreløse og vanskfjottede barn ved samfundet (stat eller kommune).”

Fra Ramsos arbeiderparti:

I punkt 9 paa det principielle program inrykkes ordene “og konfessionsløs”

Den komite, som centralstyret hadde nedsat til at behandle posten, uttalte om de indsendte forslag, at den ikke kunde anbefale ordet “konfessionsløs” strosket. “Man tror,” uttalte komiteen videre, “at enkelte av de indsendte forslag maa bero paa misforstaaelser. Det

har jo aldrig været meningen, at objektiv religionshistorie ikke skulde være et led av undervisningen. Det er tværtimot for at saa religionsundervisningen helt objektiv, at skolen maa være konfessionsløs. Uttrykket “uten konfessionstvang” kan misforstaaes, idet disjunktorene jo allerede nu har adgang til at saa sine barn fritat fra religionsundervisningen, og det saaledes kan sies at konfessionstvangen er ophævet. Komiteen mener ikke der kan findes noget bedre uttrykk end i det nuværende punkt brukte, for at betegne partiets stilling til religionsundervisningen i folkeskolen. Men den vil for at undgaa alle misforstaaelser, henstille til landsmotet, at det gir sin tilslutning til komiteens opfatning, at programposten ikke vil gjøre skolen antireligiøs og at objektiv religionsundervisning i form av religionshistorie skal være et led av undervisningen.”

Eugene Clausen talte mot Den kristelig-sociale forenings forslag.

Bjørn Gvje fremholdt, at arbeiderpartiets stilling til religionen ofte var blit misforstaaet. Ordet “konfessionsløs” blev utlagt dithen, at man overhodet ikke vilde ha religionsundervisning i skolerne. Tal. fremsatte følgende forslag til uttalelse:

“Paa grund av de forskjellige tydinger uttrykket “konfessionsløs skole” i vårt principielle program er git, uttaler landsmotet, at dermed ikke menes religionsløs eller antireligiøs skole.”

Andreas Hansen foreslog første sætning i punkt 7 forandret saaledes:

En forbedret folkeskole, beregnet paa at tjene som eneste barne- skole for barn av alle samfundsklasser. Religionsundervisningen skal ikke knyttes til nogen særskilt troesbekjendelse.

Ginar Li optok Den kristelig-sociale forenings forslag. Vi vet, at vore motstandere beskylder os for at ville av-

skaffe kristendommen. Desværre forekommer der ogsaa tilfælde, hvor socialdemokrater i utrængsmaal chikanerer de kristne og deres filantropiske arbeide. Jeg skal ikke her opta nogen diskussion om de artikler som har staat i "Social-Demokraten", enten redaktionelt eller med merket "D—o". Jeg vil bare uttale, at "Social-Demokraten" gjennemgaende indtar en holdning i religionsspørsmaal som vi ikke er tjent med. Paa det internationale program staar det, at religionen skal være en privat sak, og der er ingen grund for os til at utfordre den religiøse mening. Vi skal være neutrals. Hvad har f. eks. vi med menighetsfakultetet at gjøre? Jeg vil støtte Evjes forslag. Vor neutralitet er nødvendig ogsaa fordi det er et faktum, at der findes religiøse mennesker inden vore egne rækker. I Stavanger er to av de drivende kræfter i arbeiderpartiet religiøst interesserte, den ene deltar i hedningemissionen, den anden er medlem av ynglingeforeningen.

Arnfin Olsen: Naar vi i elektrifernes forening har optat dette spørsmål, er det fordi vi har villet ha en klar forstaaelse av ordet "konfessionsløs".

Braa: Jeg kan ikke tiltræde Evjes forslag, men vil stemme for punktet som det staar i indstillingen. Et landsmøte for nogen aar siden tok ut punktet "religionen skal være en privat sak". Det var uheldig at denne post blev sroket. Jeg er ikke antireligiøs, men i den tid jeg var lærer, blev jeg klar over den ting, at er det noget som holder folket nede i uvidenhed, saa er det den prestelære, den religiøse suppe, som optar 5—6 timer av landskolens undervisningstid. Der lægges an paa at faa Nazareens radikale lære til at passe sammen med kapitalistfundets interesser. Derfor maa den nuværende religionsundervisning væf.

Den er høires bedste taf paa vort folk. Evjes forslag vil bare avsvæffe vor programpost. Herregud — la vore motstandere fortolke den, vi hædder den nokternt som den staar der. — Einar Li er blitt angstelig, siden han kom til Stavanger. Han er rød vi skal miste stemmer. Jeg mener: la os heller miste nogen indifferente vælgere, naar vi til gjengjæld holder linjerne klare. Vi vil ikke ha nogen afledning paa dette punkt.

Hr. H. Rnudsen anbefalte landsstyrets forslag. Derjom der herer uklarhet blandt folk om dette punkt, kan det bli nødvendig at skrive en veiledning, men vi kan ikke ha nogen fortolking i selve programmet.

Tranmæl: Det maa være tillatt at behandle de religiøse spørsmål i socialdemokratiste aviser, særlig naar det sker under merke. Jeg haaber landsmøtet tilbakeviser ethvert forsøk paa at kneble trykingsfriheten i partipressen.

Kalvaa: Jeg haaber at hr. Li har vundet 10 nye abonnenter blandt de troende efter denne affære. Det er ikke min sak at forsvare "Soc.=Dem.", men jeg vil si, at bladet har hat for litet av slike artikler som de D—o har skrevet. Og de synes ikke at ha virket stræmmende. Forleden dag stod det i "Soc.=Dem.", at bladet nu har 16,600 abonnenter.

Da glund var forbauet over den utvikling Einar Li hadde gjennemgaat siden han kom til Stavanger. Alle de jeg har talt med, har uttalt sin glæde over "Social-Demokraten"s artikler, og det er grund til at takke hr. D—o.

Arne Magnusen, Mosjøen, oppfattet det som aandsthyranni at angripe religionen. Spørsmålet er for alvorlig til at bli drevet gjøn med, slik som hr. Braa har gjort. Det er ikke prestelæren her er tale om, men om hjernen i kristendommen. Blir al kristendoms-

undervisning tat ut av skolerne, vil vor tids ungdom tape det eneste grundlag.

Sverre Krogh: Det er merkelig at nogen virkelig kan hevde, at kristendommen har noget at by arbeiderne. Kirken har bestandig lagt et baand paa arbeiderklassens frigjørelsesarbeide. — Med henjyn til de to personer i Stavanger, som hr. Li nævnte, saa maa man bare beklage, at folk kan være saa tvedelte, at de kan være socialdemokrater og allikevel delta i misjonsarbeidet, som tilhører den sterkeste reaktion i landet. D—o's artikler "Soc. Dem." har vi ungdommer læst med interesse. De var det første friske aandspust fra det blad.

Dirigenten, Jepsen: Jeg skal ikke rose "Soc. Dem.", men jeg maa protestere mot Kroghs uttalelse om, at D—o's artikler var det "første friske aandspust i bladet".

Schultz, Kristiania: Jeg hylder kristendommen, men jeg er klar over, at skal vi komme nogen vei, maa den nuværende religionsundervisning ut av skolen. Partiets stilling til religionen er den, at enhver socialdemokrat kan være medlem, hvad enten han er kristen, muhamedan eller hvadsjomhelst andet.

Dlausjen: De slaaete uttalelser fra Magnussen viser, at han ikke har det mindste rede paa det teoretiske grundlag for vor bevægelse.

Dirigenten paatalte uttrykket "slaaet".

Dlausjen: Den retning som hr. Li representerer i dette spørsmål, bør vises tilbake. Vi kan ikke ofre vore prinsipper for at fiske stemmer. Vor styrke er de organiserte arbeideres klassebevissthet. Vi's folk vil svigte os i et givet tilfælde.

Jacobsen: Ordet konfessionsløs misforstaes av mange. La os saa det ombyttet med bekjendelsesfri.

Dirigenten oplyste, at lands-

styret vilde efterkomme denne henstilling.

Fru Hagen, T. hjem: Den nuværende kristendom er en klasse religion, som brukes mot os; derfor maa der til slike artikler som den av D—o.

Fulseth, Hedemarken: Som lærer har jeg maattet frasi mig religionsundervisningen. Jeg mener at vort liv, det er vor religion. Naar skolen blir fri for dogmer, da vil ogsaa folket bli friere.

Dusland: Landsstyrets forslag tar ikke sigte paa at gjøre skolen religionsfiendtlig. Den antireligiose propaganda bør ikke saa noget partistempel. Vi opnaar intet ved at haane folks religiøse tro.

Fru Lynæs: Det er sjelden at to mennesker har den samme opfatning i religiøse spørsmål. Derfor bør religionen være en privatsak. Den nuværende religionsundervisning i folkeskolen er meningsløs. Vi forlanger at barnene skal saa en objektiv undervisning i religionshistorie, saa faar de selv ta standpunkt, naar de blir store nok, og velge den tro som de synes er bedst. Jeg mener forresten vi har nok i socialismen. Den er vor religion. Det er læren om broderstav og retfærdighet. Andet behøver vi ikke.

Petter Nilssen: Det er ikke riktig naar det sies, at arbeiderpartiet ikke kan bruke de eller de religiøse mennesker. Vi skal huiste, at alle religionsbekjendelser gaar ut paa at hoine menneskene. Vi mener socialismen er bedst — den er vor form for religiøs bestræbelse. At religionen skal stride mot de socialistiske grunnprinsipper, som mange paastaar, er usandt. Inderst inde har vi en religiøs trang alle sammen.

Dirigenten oplyste, at Evje hadde tat sit forslag tilbake og foreslog istedet: "Landsmøtet uttaler sin tilslutning til komiteens motivering" (til landsstyrets forslag).

Red. Forre uttaste sin tilslutning til Petter Riksien. I Haugeund har vi ingen vanskelighet med de religiøse. De tror ikke lenger paa hoires logne om, at vi er kristendomsfiendste.

Magnus Karlsen, Stavanger: Det vilde være en mangel ved vor parti- presse, dersom den ikke befattet sig med religiøse spørsmåal. Jeg har ikke læst D—o's artikler, men de burde indtages i "Soc.-Dem." likejaavel som den slags artikler optages i borgerpressen. Jeg er fra Stavanger, men jeg kjender ikke til den religiøse retning inden partiet som Vi taler om. Jeg kjender bare to utprægede religiøse mennesker inden Stavanger arbeiderparti, og det er de to Vi nævnte.

Einar Li: Braa er den merkeligste mand paa dette landsmote. Han fortæller at jeg er rød for at miste stemmer — han, som ikke vilde bytte partinavn av hensyn til vælgerne! Jeg har ikke villet forsvare kristendommen, men forlanger at partiets hovedorgan ikke tar slike standpunkter at det gir motstanderne støtte for angrep paa os. De to religiøse socialdemokrater i Stavanger formandskap er ikke tvedelte. Den ene av dem er formand i metalarbeiderforbundets afdeling derborte, som — det har jeg Lians uttalelse for — er en solid forening. Partisjæller som han fortjener ikke slike styrtsjøer over sig som D—o's artikler i "Soc.-Dem.". Jeg vil slutte med at understreke, at partiet skal indta et tolerant og neutralt standpunkt i religiøse spørsmåal. Forøvrig kan jeg frasafde mit forslag.

Fru Frogner, Drammen, gav et litet hip til de mange foregaende talere, før hun kom ind paa saken: Gudbevare mig, hvor dere mandfolk dog kan snakke. Det er ikke greit for os mødre, fortsatte tal., naar vore barn kommer hjem fra religionsundervisningen. og spør: Mamma er det eller det sandt?

Vi vet mange gange ikke hvad vi skal svare.

Buen: Jeg er enig i Petter Riksien's uttalelser. Den religiøse trang har sin værdi. Den hverken vil eller bør vi avstaffe. Men vi vil heller ikke ha nogen aandelig tvangstroie. Undervisningen i skolen skal være utviflende, ikke fordummende. La os bare ikke glemme, at aandsfriheten ogsaa for andre end os er et umistelig gode. Politimesteren paa Honesfos er ikke til at esterligne.

Edv. Mørk foreslog som tillæg til punkt 7: Religionshistorie indføres som sag i skolen.

Paa dirigentens opfordring blev dette forslag tat tilbake.

Ved voteringen bifaldtes landsstyrets forslag enst. og Edves forslag mot 3 st.

Næste dagsmote besluttedes at begynde kl. 8½.

Motet avsluttedes kl. 8¼ med avsyngeisen av Socialisternes marsj.

Søndag 16. april.

Formiddagsmote.

Dirigent: Buen. Senere: Lian.

Dirigenten foreslog, at man straks gif over til behandling av sykepleien som første sak.

Akse. Amundsen foreslog, at saken utfattes til næste landsmote.

Dirigentens forslag vedtoges med 117 mot 104 st. — Av hensyn til, at indlederen, M. Ormestad, ikke var fremmott, besluttedes det foreløbig at behandle

Kommunetaktikken.

Der forelaa følgende indstilling fra den av centra.styret nedatte komite:

"Resultatet av kommunevalgene 1910 bragte det socialdemokratiske parti i mange kommunestyre i den situation at bli det største eller næststørste parti

uten dog at ha det absolute flertal av repræsentanterne.

Det første aktuelle spørsmål i disse kommuner blev da vort partis stilling og optræden ved valg av ordfører, viceordfører og komiteer. Der, hvor vort parti har det største antal repræsentanter, og de andre partier ingen allianse agtet at indgaa for i selskab at vælge ordfører, idet de hævdede, at det største parti havde retten og ansvaret, var saken lifetil; her valgtes da en socialdemokrat til ordfører med partiets egne stemmer. Men anderledes tilfællen sig i de kommuner, hvor de mest konservative partier planla arbeidet for valg av en stram høiremand til ordfører og at dette kun kunde gjenneføres, hvis socialdemokrater og radikale opererte hver for sig.

Da opstod spørsmålet om vort partis taktiske og praktiske fremgangsmaate i en politisk-parlamentarisk situation, som for partiet ikke tidligere har været aktuell, og som derfor aldrig har været behandlet av vor hoieste institution — Landsmøtet.

Der er i slike tilfælder flere maater at gaa frem paa, og der er da ogsaa ved ordførervalgene omkring i landet optraadt forskjellig av vore partifæller. Det er derfor av stor betydning, at landsmøtet noie overveier dette forhold og søker at finde uttrykk for en ensartet partioptræden i disse vigtige spørsmål eller i tilfælder overlate til de stedlige organisationer at ta standpunkt i saken.

En ordfører i by eller bygd indehar efter vor kommunelovgivning en meget fremstutt og betydningsfuld stilling; han er byens eller bygdens første mand og er den ledende og indflybelsesrike i alle kommunale saker og forhold.

Bed stemmelikhet i formandskap eller repræsentantskap gjør hans stemme utslaget i voteringen og mange saker kan paa denne maate faa sin avgjø-

relse. Ordføreren paa landsbygden er ogsaa medlem av amts tinget, hvor en mængde store og betydningsfulde saker avgjøres for det hele amt.

Det er saaledes ikke en forfængelighets-, honnor- eller æresjak som det her er tale om, men ordførervalget er av virkelig reel og stor saglig betydning.

I en mængde bygder har der i aarevis sittet utpræget konservative ordførere, som steilt og uforstaaende overfor arbeidernes og smaabrukerens interesser og krav har styret og stelt efter storfolkets og rikmændenes synsmaater og ønsker.

Det er derfor saa ganske naturlig, at smaafolk og demokrati i disse bygder ved første anledning søker at stanse en slik konservativ overklassemagts videre herredømme, selv om man ikke med en gang faar igjen det, som man helst vilde ha, istedet.

Denne opfatning er det som gjør sig gjældende, og dette har vort partis kommunerepræsentanter staat overfor paa flere steder og vil i fremtiden komme til paa endnu flere.

Det vil da arte sig saa, at hvis arbeiderpartiets repræsentanter holder sig utenfor ethvert samarbeide med andre partier — f. eks. venstre eller avholdsfolk — og kun stemmer paa sine egne kandidater, saa bidrar de herved til og har ansvaret for, at en stivbenet høiremand fremdeles vælges. Hvis derimot de radikale elementer og socialdemokraterne opererer i selskab kan et politisk stoffliste finde sted, og det kan jo være sundt.

Om en sællesoptræden skal ste ved en uttrykkelig allianse saaledes at den ene gruppe faar ordføreren og den anden viceordføreren eller om man uten forbindtlighet stemmer sammen paa ordfører maa ogsaa bli gjenstand for overveielse.

Der er ogsaa det at ta i betragtning, at det kan hende, at arbeider-

partiets repræsentanter er helt nye og uprovede i det kommunale arbejde, eller deres økonomiske stilling kan være saadan, at ingen av dem kan overtage det byrdefulde og tidspildende ordførehverv, likeledes kan der reises alvorlige betænkeligheter mot, at arbeiderpartiet overtager ordførerstillingen paa denne maate, jaalænge partiet ikke har absolut flertal. Det vil vel derfor i de fleste tilfælde være sterke grunde mot valget av en socialdemokratisk ordfører, og vort parti bør ikke uten specielle og saglig berettigede grunde, hvorved, virkelige fordele for de arbeidende klasser kan opnaaes eller saker av utpræget demokratisk bestaffenhed kan fremmes, overtage ordførerstillingen med et mindretal av repræsentanterne.

Hvis man derimot under disse omstændigheter gaar med til at vælge en ikke-socialist til ordfører, saa kan dette ogsaa være avhengig av de forskjellige forhold i de mange kommuner rundt om i vort vidtstrakte land, likefrem de radikale partiets repræsentanters synsmaater og opfatning i de foreliggende saker kan være høist uensartet, og det kan derfor ofte være av avgjørende betydning om den enkelte mands personlige forhold og principielle synsmaater blir tilstrækkelig garanti for, at socialdemokrater kan gi ham sin stemme.

Det har derfor sine store vanskeligheter at opstille bestemte og faste ensartede regler for det hele land, hvis saadant samarbeide ved ordførervalgene blir at anerkjende av landsmøtet.

Vi er av grunde som foran anført kommet til det resultat, at et samarbeide ved disse valg ikke under enhver omstændighet kan avvises og forbydes.

Der bør imidlertid vises stor forsigtighet og omtanke paa dette omraade. Dette saa meget mere som man er nødt til i en viss utstrækning at la de enkelte kommuner vælge den optræden og

fremgangsmaate, som forholdene tilsier under streng hensyntagen til partiets program og taktikbeslutninger.

Det er en selvfølge, at kommunerepræsentanternes optræden og fremgangsmaate først behandles og avgjøres av gruppen sammen med den stedlige organisations styre eller repræsentantskap.

Ved valg av komiteer, skolestyre, fattigstyre, vergeraad, ligningsnævnd osv. bør partiet operere saaledes, at det faar størst mulig indflydelse paa sammensætningen av disse institutioner.

For at saa saavidt mulig enhet og fasthet i partigruppernes fremgangsmaate og optræden i disse spørsmål foreslaaes for landsmøtet følgende uttalelse:

“I kommuner, hvor arbeiderpartiet ikke har mindst halvdelen av kommunestyrets repræsentanter, maa partiet ikke søke at overtage ordførehvervet ved stemmer utenfor vort parti med mindre specielle og saglige grunde taler derfor, saaledes at virkelige fordele for de arbeidende klasser kan opnaaes og saker av utpræget demokratisk art fremmes.

Under den samme uttrykkelige forutsetning kan ogsaa arbeiderpartiets repræsentanter stemme paa mænd til ordfører og viceordfører, som ikke tilhører arbeiderpartiet.”

Magnus Riksén indledet. Tal. gav en oversigt over partiets fremgang i de senere aar. I 1906 fik vi 873 kommunerepræsentanter, derav 578 paa landsbygden og 295 i byerne. Resultatet for det sidste valg foreligger endnu ikke niagtig oppgjort, men vi kan antagelig regne med 1100 repræsentanter og forholdet mellem land og by er vistnok det samme som i 1906. Paa mange steder er vi i flertal og paa endda flere steder er vi det sterkeste

av 3 eller flere partier. Og naar vi da skal begynde at opta vore saker til løsning, gjælder det om for os at indrette os paa den mest praktiske maate. Paa dette punkt er meningerne delte. Den komite som har utarbeidet indstilling, ansvuer saken paa den maate, at det er foran valgene at partierne kjemper for og imot principperne. Og nogen valgalliance mellem partierne ved kommunevalgene kan der ikke bli tale om, allerede av den grund, at vi har forholdstalsvalg. Men dersom vi kommer i minoritet, kan vi da intet gjøre uten at holde sosialistiske taler og la vore saker nedvotere? Eller skal vi si: for os socialdemokrater er det ikke bare nødvendig at fremholde de sosialistiske synsmaater, vi pligter desuten at utføre et saa godt stykke praktisk arbeide som mulig. Hvis man er enig i det sidste, at vi altsaa bør utføre praktisk reformarbeide, da maa vi ogsaa indrette os slikt, at vi kan saa noget gjennomført. Det er enkelte som mener, at vi skal holde os borte fra enhver "forbindeelse" med de borgerlige partier. Men det er ikke saa let. De fleste saker i en kommune er av upolitisk art, og en socialdemokrat maa vise, at han kan utføre et likejaa godt arbeide for sin kommune som andre. Paa den maate vinder vi respekt. Saa er da spørsmålet, om vi ikke ogsaa i andre saker skal indrette os slikt, at vi kan saa gjennomført noget av det, som spesielt interesserer arbeiderne.

I mange kommuner er vi i den situation, at arbeiderpartiet og et andet demokratisk parti danner flertal. Men ordføreren er en gammelkonservativ mand, som intet hensyn vil ta til de ubemidledees krav. Hvis sosialistene og de øvrige demokrater da gaar sammen om fælles ordfører kandidat, vil de kunne bevirke en helt ny kommunepolitisk. Og hvis de det kan, hvis de

paa denne maate kan fremme saker av demokratisk art, da, mener komiteen, bør de ikke avslaa samarbeide med andre partier. Jeg vil understreke ordet "kan". De skal ikke gjøre det, men de kan, dersom de finder det er høvdigst.

Er ån nærl: Under sakens behandling i landsstyret tok jeg avstand fra komiteens indstilling og fremsatte følgende forslag, som fik 1 stemme foruten min egen:

"For at bringe klarhet og ensartethet i vor kommunalpolitisk taktik uttaler landsmøtet:

1. I kommuner, hvor vort parti endnu ikke har mindst halvparten av kommune styrets medlemmer, maa partiet ikke overta ordførerkjævet ved overenskomst med de borgerlige partier.

2. Kompromisser med borgerlige partier maa heller ikke finde sted paa andre omraader.

Med valg av komiteer, stolestyrer, ligningsnævnder o. i. v. bør kraves, at forholdstalsprincippet blir befulgt."

Dette forslag vil jeg opta her. Vi bør være opmerksom paa, at vi her staar overfor et meget viktig spørsmaal. Landsstyrets forslag betyr en frontforandring. Et saadant samarbeide vil forpligte os utover ordførervalget. Jeg understreker det som er fremhævet i utredningen av landsstyrets forslag, at der er en væsensforskjell, ikke bare en gradforskjell, mellem de borgerlige grupper. Jeg benegter at denne opfatning er riktig. Hele det sosialistiske livssyn er væsensforskjellig fra de borgerlige partiets livssyn. Derfor er det farlig at aapne adgangen til alliancer. Det heter at der ikke maa optages samarbeide, uten naar der foreligger "saglige grunde" eller uten naar saker av "utpræget demokratisk art" kan fremmes. Men det er meget vanskelig at avgjøre i hvert enkelt tilfælde, om disse betingelser virkelig er tilstede.

Derjom den socialistiske fraktion har sterke alliancelyster, vil den let finde et paastud til alliance. Dette allianceforhold vil præge hele arbeidet i perioden og stude vort parti. Vi kommer til at gi kjøp, istedetfor at det skulde være de andre som gav efter.

Det sies, at den taktik som jeg foresletter, er negativ. Men det er dog den som er blit efterfulgt hittil, og som har bragt os gode resultater. Naar vi bare staar fast paa vore principper, virker vi langt sterkere end om vi gaar motparten imote. Vi ser det med frit skolemateriel. Det er saa trav vi har hødt saa sterkt og navfortet frem som netop dette, og vi har derved drevet det igjennem i en række kommuner.

B. J. Udde foreslog, at sidste punktum i komiteens indstilling sik følgende indhold:

“I kommuner, hvor arbeiderpartiet ikke har den største gruppe av kommunestyrets repræsentanter maa partiet ikke søke at overta ordforerhvervet ved stemmer utenfor vort parti, medmindre specielle og saglige grunde taler derfor, saaledes at virkelige fordele for de arbeidende klasser kan opnaaes og saker av utpræget demokratisk art fremmes” osv.

Subsidiært foreslog han, at ordet “maa” forandres til “bor”.

Kr. Jakobsen foreslog:

“I kommuner, hvor arbeiderpartiet ikke har mindst halvparten av kommunestyrets repræsentanter, maa partiet ikke søke at overta ordforerhvervet ved stemmer utenfor vort parti.”

Fulseth foreslog:

“I kommunestyre, hvor partiet er i mindretal, maa repræsentanterne ikke indgaa noget samarbeide med de borgerlige partier, hvorved man gir slip paa nogen av de socialistiske grundregler. Samarbeide med andre partier kan kun finde sted paa enkelte saker, som de andre partier helt eller delvis kan gaa med paa. Ordforerstillingen maa

partiet ikke undslaa sig for at overta, naar de utgjør den sterkeste gruppe.”

Lærer Ribsjø, L. hjem: Det er riktig, som Tranmæl bemerket, at dette spørsmaal er av den største vigtighet. Og derjom hans forslag vedtas, da har vi fattet en beslutning med indgripende følger. Spørsmålet har været oppe i Trondhjem og stapt en sterk strid. Kommunegruppens kerne har av flere grunde tat bestemt avstand fra Tranmæl's taktik. Hans forslag idag har en form som kan lede til misforstaaelser. Jeg mener, i motsetning til Tranmæl, at i det lange løp vil partiet tape paa den taktik han holder paa. Jo. f. kræver nu engang ogjaa uebliffelige resultater. Og hvis vi ikke agter paadøm, vil vi tape i indre styrke. — I Trondhjem er vi paa skoleafens omraade naadd længer end de fleste andre kommuner i landet — netop ved at følge den gamle taktik. Det vi har opnaadd, er opnaadd ved saakaldte “kompromisser”. Paa den maate skal vi stape en skole, som utrustet den kommende slekt bedre end den nuværende er utrustet.

Gjostein, Stavanger: Det vil bli en behagelig stilling at være kommunerepræsentant, derjom Tranmæl's forslag vedtages. Det blir likefrem at sitte paa blote hynder. Men livet er ikke slikt, at vi bor ta det paa den maate. Denne forsamling bor kræve av partiets repræsentanter, at de skal arbeide — ikke sitte med foldede hænder. Hvis Tranmæl's taktik skal anerkjendes, vil ikke bare al fremgang for partiet stanse, det vil sikkert gaa tilbake. Ingen skal komme og fortælle mig, at man staar sig paa at være banketrukker og bare puffe paa: “Jeg er socialist”. I Stavanger blev frit skolemateriel drevet igjennem paa den maate, at jeg ved underhaandsagitation sik endel motstandere over paa vor side, og de traf igjen flere med sig. Ar-

beiderpartiet i Stavanger har 22 av 68 repræsentanter. Jeg er ordfører og min erfaring er den, at er det noget vi har bruk for, saa er det ordførerstillingen. Med den kan vi utrette meget, som ellers er ugjennemførlig. — Vil man sette sig ut av spillet, da vedtar man Tranmæls forslag. Vil man derimot frem til et socialistisk samfund, da beholder man den taktik som har været brukt hittil.

Ordfører Horgen, N. Eter: Tranmæl har sagt i alt væsentlig, hvad jeg mener om dette spørsmaal. Gjostein's anførsler har ikke avsvækket Tranmæls uttalelser i mindste maate. — Magnus Nilsen har en anden erfaring av de borgerlige partier end jeg. Selv arbeiderdemokraterne bekjemper os. Vi skal ikke, som Gjostein talte om, sette os i blote hynder, fordi om vi holder rene linjer. Jeg har selv været i minoritet i herredsstyret, men vi tidde ikke stille. Vi agiterte for vore saker og synsmaater, og paa den maate kom vi i flertal. Lederne i centralsstyret maa være mere konservative end jeg hittil har trodd. Deres taktik er det samme som at holde liv i det doende venstreparti.

Engebreketen, N. Romerike: I det herredsstyre, hvor jeg er medlem, allierte vi os med venstre og fik en av venstres mest frisindede mænd til ordfører. Tranmæls taktik vil hemme utviklingen i de smaa kommuner.

Kalvaa, T. hjem: Magnus Nilsen og Gjostein har med sine uttalelser idag vist, at de befinder sig langt fra de rene linjer. Jeg vil be dem være opmerksom paa, at det dog er den renlinjede taktik som har bragt os dit vi er idag. Nilsen vil række haanden til en døende, til et parti i havsnød. Det eneste som opnaaes derved, er at endel ærgjerrige sjæle muligens kan bli ordførere. Vi bør flaa reaktionen og samlingspolitikken ned.

Sverre Krogh: Vi har hittil hævdet at arbeiderpartiet skulde være et klassekampparti, i avgjort opposition til de magthavende klasser. Efter komiteens forslag ser det imidlertid ut til at vi skal forlate de rene linjer. Dermed forlater vi klassestandpunktet, som hittil har været det bærende grundlag for vort parti. Jeg oppfatter det som den viktigste opgave for en kommunesfraktion at markere klasseforskjellen og paa viise klasseinteressernes motsetning. Men det opnaar man ikke ved "samarbeide". Vi har bedrøvelige eksempler fra utlandet for, hvor saadant samarbeide fører hen. Partiet taper tilliden hos kjernen i arbeiderklassen. La os samle os om den gamle taktik. La os vedbli at være et klasseparti, indtil al klasseforskjel er ophørt — taktet være vor kraftige klassekamp!

Kyrre Greppe støttet Tranmæls forslag. Konsekvensen av landsstyrets forslag vilde bli samarbeide med de borgerlige partier ogjaa ved stortingsvalgene. Gjostein diskuterer paa et feilagtig grundlag. Det er selvfølgelig ikke meningen av avslaa borgerpartierne's bistand til at gjennomføre vore saker. Men vi vil ikke indgaa kompromisser.

Petter Nilsen: Kommunesfraktionerne utover landet bør ha nogen bevægelsesfrihet. De alene kan bedømme forholdene og grundene for eller imot samarbeide. Naar jeg horer Krogh og Tranmæl, kommer jeg til at tænke paa de gamle religiøse mennesker, som er ræd "verden". De tør ikke indgaa kompromisser av frygt for at tape sin rettroenhet. Jeg mener derimot, at naar jeg kan gjennomføre en reform med socialistisk kjerne, da kompromisser jeg av alle kræfter. Noget andet vilde være dogmetrældom. Hvad skal vi bruke socialismen til, om ikke til at reformere samfundet?

Førre: I Haugefund gjen-

nemførtes frit stolemateriel ved ordfø-
rerens stemme. Han er venstremand og
valgt til ordfører av venstre og social-
isterne i fællesskap. Hvis vi ikke had-
de valgt ham, maatte vi ha ventet
mindst i 3 aar til paa denne viktige re-
form.

Chr. H. Knudsen: Sverre
Krogghs deklamationer kan forklares av,
at han aldrig har deltatt i noget kom-
munistyre. Det bør dog huskes, at vi
er et parlamentarisk parti. Vi er et
samfundsparti, intet klasseparti. Det
er de borgerlige partier som er klasse-
partier. De vil beholde klassejamfun-
det — vi vil avstappe det.

Det spørsmål som foreligger her,
har ikke det spør at gjøre med stortings-
valget, som har været nævnt i denne
forbindelse.

Punkt 3 i Tranmæls forslag hand-
ler om forholdstalsvalg. Men vet da
ikke Tranmæl, at det er umulig at faa
forholdstalsvalg, dersom flertallet i
kommunestyret motsetter sig det. Skul-
de vi da sætte os paa vor ende og der-
med basta? Nei, vi maa snakke med de
andre, mange gange personlig og under-
haanden. Hvis Tranmæls taktik efter-
følges, blir hele vor kommunale virk-
somhet en tom demonstration. Ved be-
handling av lønsregulativer f. eks., er vi
nødt til at stemme ogjaa for høie løn-
ninger for at faa de smaa lønninger
op endel. Ellers opnaadde vi intet.
Uten videre at stemme paa en borgerlig
ordførerkandidat, vilde være en forbry-
delse; men hvis sakerne kræver det,
maa man heller vælge en borgerlig-
radikal end en høiremand. Tal. had
tilslut Tranmæl gi en definition av be-
grepet "kompromis".

Tranmæl: Det er gjenfjeldig
i drommelje.

Maurstad, Redenæs, talte for
landsstyrets forslag. Man kan ikke se
bare teoretisk paa tingen. I herreds-
styrene er det ordføreren som forbere-

der sakerne, og da har det stor betyd-
ning hvem som er ordfører.

Aksel Mundsen, Kristiania:
Knudsen nævnte om Kroggh, at han al-
drig har deltatt i noget kommunistyre.
Det er dog de unge som ofte ser klarest.
og netop ved de rene linjer har vi hat
fremgang.

Hoglund, Kristiania, forstod ikke
den stilling som partiets ledende mænd
nu indtar i taktiskspørsmål. Er det,
fordi vi begynder at komme i flertal,
at vi skal ændre taktik. Vi bør ikke
glemme at vi er et klasseparti, som skal
fremme arbeidernes klasseinteresser.

Schreiner, Moss: Jeg tror det
er meget heldig at denne debat er ført.
Den har bidrat til at klarne begreperne.
Dog er her ført endel forvirret tale
med sammenblanding av agitation og
administration. Naar det gjælder om at
agitere, da skal vi fremholde socialis-
men med kraft og "fanatisme". Men
vi maa ikke bare kime og kime: "Kom
hit!" Og naar folk ja kommer — kime
videre. Etter valget kommer arbeidets
tid. Dette holder ikke teoretikerne sig
for vie. De er som fjerringen mot
strømmen og sier klippe, klippe i enhver
situation. Det socialistiske samfund maa
mures op sten for sten. Jerikos mure
ramler ikke i vore dage bare ved trom-
petstot. Jeg anser det forresten umulig
at fastslaa en fælles kommunistaktik for
det hele land. De forskjellige kredse maa
stilles frit.

Knudsen, Horten, talte for
landsstyrets forslag. Hans erfaring gif
ut paa, at "isoleringstaktikken" var sta-
delig for partiet.

Zuell kunde stemme for Tran-
mæls forslag med undtagelse av punkt
2. I punkt 1 fastslaaes den taktik som
har været anvendt hittil. — Konsekven-
sen av landsstyrets taktiskforlag maa
bli en ændring i al vor taktik. Hvis de
enkelt kredse skulde faa staa frit, som
Schreiner fremholdt, vilde der opstaa

mange viderværdigheter. Man maa ha noget at rette sig efter.

Du s l a n d: Man bør være forsigtig med at benytte ord som "reaktion" og "kompromis", selv om man vet at ordene "gjør sig". Det vilde være uforsvarlig av landsmøtet at si til alle kommune-fraktioner: slit og slit skal dere optræ, selv om de ikke opnaar noget med det. Hvad skal et socialistisk mindretal gjøre, hvis det ikke søker at faa flertallet med paa jakerne? Vi skal ikke nære en saa dyb mistillid til vore kommunerepresentanter, at vi fratar dem enhver handlefrihet.

Magnus Nilsen: De indvendinger som er gjort mot landsstyrets indstilling, rober at de forskjellige talere enten ikke har læst eller ialfald ikke forstaat indstillingen. Det staar ikke at vi skal søke samarbeide. Og med hensyn til at stemme paa en borgerlig ordføref kandidat, er tat det uttrykkelige forbehold, at det maa ste bare naar specielle fordele for arbeiderklassen opnaaes derved. De kan da stemme paa en venstremand, hvis de vil. Jeg understreker ordet "kan". Det er langt fra noget paabud. Jeg vil ogsaa uttale, at man i nogen grad saar ha tillid til de enkelte kommune-fraktioner. Det gaar ikke an som skrogh at si paa en pris hvordan hver enkelt fraktion skal indrette sig. — Jeg maa atter betone, at landsstyrets forslag ikke angaar partiets holdning foran men efter valgene. Jeg sætter at vi saar valgt en mand ind i et herredsstyre. Skal han haardnakkert stemme bare paa sig selv, hver gang der skal vælges i herredsstyret. Bilde en slik optræden være praktisk, forsvarlig eller socialistisk? Jeg mener nei.

Stensrud, D. Gjærpen, anbefalte Tranmæls forslag. Man maatte sørge for, at vore repræsentanter ikke forsvandt i flokken.

R u u d, Kristiania: Folk som kommer fra venstre over til os, har vanskelig for at holde rene linjer. Hittil har dog partiet holdt stand mot alle forkludringsforsøk, og vi bør gjøre det fremdeles. Vi bør vedta Tranmæls forslag.

Ribsjø og: Tranmæls forslag har 3 punkter. 1. og 3. punkt kan der ikke være stort at indvende mot, men 2. punkt betegner en helt ny taktik. Kompromis er avslag og vi er nødt til at gi kjop. Ved behandling av arbeiderpensioner maa vi stemme for 600 kroner eller endda lavere beløp, selv om vi mener at 2000 vilde være et rimeligere beløp.

Tranmæl replicerte til Gjøstein. Det Gjøstein talte om, var jo agitation ikke kompromisser, og hans eksempler viste netop at mit standpunkt er det rette, at man vinder mest ved at holde kravene frem uavkortet. — Chr. S. Knudsen er det umulig at diskutere med, naar man ikke har deltatt i et kommunestyre eller opnaadd autoritet paa anden maate. Heldigvis har jeg da en erfaren kommunemand med mig: Horgen. Jeg vil slaa en pæl gjennem den tale, at mit forslag betegner en ny taktik. Det er landsstyret som nu svinger, svinger over til de borgerlige partier.

Sverre Jærjen: Paastanden om at landsstyret nu vil indlede en alliansepolitikk og bryte klassekampens linje, er aldeles uberettiget. Det gjælder bare om, hvordan vi mest praktisk skal kunne gjennomføre vore saker. Fin-des der da en borgerlig-radikal gruppe i kommunestyret, maa vi naturligvis ta den med. De som er saa ræd "fammenblanding" maa være mest ræd sig selv, ræd at de ikke har en saa sikker livsopfatning, at de kan bevare den ubeskadiget.

Gjøfstein benegtet at landsstyrets forslag var en ændring i vor taktik. Vi vil ha landsmotets uttalelse om at den gamle taktik er den rette.

Arne Magnussen, Mojs, anbefalte landsstyrets forslag. Tranmæl og Krogh var typer paa nærjærne politifere.

Hørgen, R. Eker: At lese med venstre er som at sette et nyt flud paa en raatten stubbe. Det bør vi helst la være. Ganste vist er ikke landsstyrets forslag noget paa bud om samarbeide, men det er en god anbefaling.

Einar Vi kunde ikke under nogen omstændighet stemme for Tranmæls forslag. Han var enig med Schreiner i, at det er vanskelig at binde de enkelte kommunefraktioner.

Kyrre Grepv vilde si til Arne Magnussen, at naar han hadde utført like meget nyttig arbeide i partiet som Tranmæl og Krogh, da kunde han komme og snakke haanlig om dem, ikke for. Tal. replicerte til Magnus Nilssen. Jeg er ræd for at hele vor taktik staar i fare, hvis vi vedtar landsstyrets forslag. Det er en sammenheng mellem vor valgkamp og vort arbeide efter valget.

Jeppejen: Vi kan ikke bygge vor taktik paa teorier. Den hviler paa konkrete forhold og bestemmes av vort program. Dernæst avgjøres den av de forhold, som vort program gjennomføres under. Hele vort program krever en opportunistisk politikk — d. v. s. vi maa søke at opnaa mest mulig. Hvad er kompromis? Det er handel i politikk. Mig bekjendt er der endnu ikke forekommet et slikt tilfælde i den socialistiske politikk. Tal. anbefalte landsstyrets forslag.

Ved voteringen forkastedes først Ju. Sæth's og Abdes forslag mot nogen saa stemmer.

Ved alternativ votering mellem landsstyrets og Tranmæls forslag ved-

toges det første med 212 st. Tranmæls forslag fik 118 st.

Jakobsens forslag forkastedes med stor majoritet.

Da denne sak var færdigbehandlet, var tiden saa langt fremstredet, at møtet besluttet at utsæte behandlingen av hkepleien.

Kommunepolitikken

var sidste sak som blev behandlet.

Komiteen hadde frevet følgende, som lagdes til grund for handlingen:

Forholdene i en by- og landkommune er i adskillig utstrækning forskjellig, men den almindelige kommunepolitikk blir dog i de prinsipielle spørsmål, som stiller mellem socialdemokratiet og de andre partier, den samme i byerne som i landdistrikterne.

Den kommunale virksomhet kan inddeles i følgende hovedgrupper:

1. Kommunal forjörg.
2. Dpdragelses- og undervisningsvæsen.
3. Almindelig kommunal virksomhet.
4. Finansvæsen og økonomi.

Den kommunale forjörg.

Paa dette omraade maa arbeiderpartiets politikk ta sigte paa, at der i alle tilfælde, hvor spørsmålet om offentlig forjörg melder sig, gjøres alt hvad gjøres kan for at forhindre at forjörgen blir ydet som fattigunderstøttelse. Forjörgen gjennom det almindelige fattigvæsen demoraliserer og skaper en særklasse, som er berøvet den almindelige borgers rett. De anti-socialistiske partier vil aapne nye veie til fattigkassen og de tilstræber at gjøre alle veie saa brede som mulig, de vil, at al offentlig hjelp som ydes trængende borgere skal ha karakteren av fattighjelp. For socialdemokratiet er det

en principiel opgave at gjøre veiene saa faa og saa trange som mulig. Flest mulig skal hjælpes uten fattigvæsenets indblanding. Særlig gjælder dette mennesker, som paa grund av tilfældige omstændigheter er kommet i uebliffelig nød. De maa hjælpes paaføte igjen og ikke som nu trykkes dyper ned ved at henviſes til fattigvæsenets forſorg.

Til hjælp for ſaadanne mennesker har man i andre lande — eksempelviſ i Danmark — oprettet inſtitutioner, ſom kaldes "frie hjælpekaſjer". De ledes av folkervalgte beſtyrelſer, ſom eſter ſjøn paa grundlag av hvert enkelt tilfælde yder hjælp til ikke fattigunderſtøttede trængende. Hjælpen tar ſigte paa at ſette vedkommende iſtand til ſelberhverv. Kaſjerne arbeider udeluttende med offentlige midler — ſtats- og kommuneſtiltud. At ſaa lignende hjælpekaſjer iſtand hos os er en opgave for ſocialdemokratiet.

Hvor fattigvæsenet ikke kan undgaaes ſkal omſorgen, ſærlig naar det gjælder barn, hjælpeloſe gamle og arbeidsinvalider, ydes i tilſtrækkelig omfang og paa en helt human maate. Omſorgen herfor melder ſig ſom vigtige pligter for ſocialdemokratiets repræſentanter i kommune- og fattigſtyre og i fattigtilſynene. De maa arbeide for pleiehjem for de gamle og de barn, ſom ikke kan forpleies hos ſlegtninge paa forſvarlig maate, og de maa ſørge for, at de private pleiehjem holdes under ſtreng kontrol.

Nærværende komite undſlater at berøre julepleien, da dette ſpørſmaal forberedes til ſærlig behandling av landsmøtet.

Opdragelſe og undervisningsvæſen.

Komiteen mener, at poſterne 1 og 5 paa partiets kommuneprogram dan-

ner tilſtrækkelig grundlag for utforming av de lokale arbeidsprogrammer.

Ved opſtilling av de lokale programmer bør ſærlig tas ſigte paa, at de kræver folkeſkolens undervisningsplan ſaaledes reformeret, at der blir plads for grundig undervisning i mindſt et fremmed ſprog. Likeledes bør der utformes krav paa opøvelſe i idræt og krav paa nødvendig ſundhets-, legems- og ernæringspleie.

Et ſærlig viktig ſtridt i folkeſkolens utvikling er at ſaa tilveiebragt en virkelig organiſk forbindelse mellem nuværende folkeſkole og middelſkole. Med ſigte paa landsmøtets behandling av ſkolen har partiſelle, lærer Haugelund opjat følgende reformpunkter:

- a. Det væſentligſte av den nuværende middelſkoles penſum lægges ind i folkeſkolen, ſom utvides med en 8. og en 9. klaſſe, læſetid 6—15 aar.
- b. Folkeſkolens afgangsprøve gjøres obligatoriſt for privatſkolernes elever.
- c. Stats- og kommunale middelſkoler ophæves. Gymnaſie- og anden videregaaende undervisning bygges direkte paa folkeſkolen.
- d. Litet begavede barn hjælpes frem ved særſtilt undervisning i ſmaa- klaſſer.
- e. Daglig undervisningstid for alle barn indføres i landsſkolen, ſom meſt mulig indrettes ſom byſkolen. Foreløbig i bymæssige ſtrøk.
- f. Læretiden i lærerſkolerne utvides til 4 aar og undervisning i fremmede ſprog indføres.

Komiteen finder, at hr. Haugelunds forslag fortjener den ſtorſte oppmerkſomhet ved opſtilling av de lokale valgprogrammer og komiteen anbefaler det til grundig overveielſe av partiets repræſentanter i ſkoleſtyrene. Overfor forslaget punkt d. maa komiteen paa nærværende tidſpunkt reſervere ſig.

Almindelig kommunal virksomhet.

Herunder melder jeg en række vigtige opgaver for vort partis kommunerepræsentanter: Kommunen som arbejdsherre. Arbejdernes og funktionærernes ansættelses-, arbejds- og lønsvilkaar. Arbejdstidens begrænsning og arbeidet planlagt saaledes, at det kan foregaa uten indskrænkninger eller stansninger. Ansættelse av byggefonds hvorved arbeider kan iverksettes under flette konjunkturperioder. Arbeidet utføres i størst mulig utstrækning uten anvendelse av private medlemmænd. Under den almindelige virksomhet horer produktions- og kommunikationsvæsen, gatereguleringer og gaterenhold, anlæg av plads og parker, sundhetskontrol og vaaken kontrol med jodemidler, boliger samt jmaaverksteder, som ikke berøres av fabriktilhynsloven. Det er erfaring, at en mængde jmaaverksteder trodser alle sundhetskensyn, og derved, at de er uten kontrol og hygieniske forpligtelser, blir de arnestedet for hjemmeindustriens værste utvekster.

Den kommunale økonomi og det kommunale finansvæsen.

Hyder arbeiderpartiets repræsentanter mange og store opgaver.

Vort partis kommunalpolitikk maa først og fremst gaa ut paa at styrke kommunens økonomi.

Flere av vort partis opgaver kræver betydelig økede utgifter. Vel ligger det i forholdenes natur, at opgaverne maa løses litt efter litt og at utgifterne derfor ikke kommer med et slag, dog selv om dette tages i betragtning og selv om de fleste av de økede utgifter, hvad de i virkeligheten gjør, kun betyr en omlægning av utgifter borgerne har betalt for, saa vil de dog under vore nuværende bestatningsregler, naar de helt skulde dækkes ved den direkte inntægtbestatning løses

meget trykkende for en flershet av borgerne.

For at undgaa dette maa vort partis første opgave være ved alle midler at styrke kommunens økonomi. Kommunen maa skaffes økede resurser og dens finansledelse maa være saaledes, at den er mest mulig ubørt av konjunkturvingninger.

Kommunen maa stadig øke sin formue. Ved at utvide og drive kommunifikations-, produktions- og handelsvirksomhet vil nye inntægtsilder kunne aapnes og gamle bedre utnyttes. Dette maa dog ikke forståes derhen, at de kommunale monopolbedrifter skal utnyttes som statteobjekter. Deres opgave skal være at skaffe borgerne et godt fordelingere end borgerne kan skaffe sig det privat; men inden den ramme bør gevinsten forøvrig tillægges kommunens formue.

Videre bør adgangen til bestatning av fast eiendom og ubebygget grund utnyttes i den utstrækning som statte-reglerne til enhver tid tillater.

Videre bør kommunens formue økes paa den maate, at der aarlig paa de ordinære budgetter avsettes til fonds saa store beløp som henhynet til den direkte stattebyrde tillater.

Endelig bør og kan der — selv under de gjældende statteregler — arbeides for en retfærdigere fordeling av stattebyrden. Det vil si, der kan vises større aarvaakenhet overfor de store inntægtshavere, saaledes at de ikke unddrar sig sin fulde statteplikt. Til det oiemed maa partiet skaffe sig størst mulig indsyldelse paa ligningsvæsenet.

Komiteen vil ikke foreslaa ændringer av vedkommende punkter i minimumsprogrammet, men henviser til foranstaaende bemerkninger, som formentlig nyttige ved oppstillingen av de lokale programmer foran kommunevalgene.

Indkomne forslag, som knytter sig til partiets kommunale arbeide.

- a. Opprettelse av barnehaver.
- b. Opprettelse av kommunalt skolekjøkken.

(Fra Arb.partiets kvindeforen., Bergen. Indledes av fru Mathilde Dypshl.)

Komiteen har ikke funnet grund til at foreslaa noget herom.

- c. Arbeiderpartiet bør søke at holde sine kommunerepresentanter økonomisk skadesløse.

(Fra Kr.a dørbrider- og laaiearb.forening og Kr.a østre arbeiderfamfund.)

Dette spørsmål var behandlet paa landsmøtet i 1904, hvor følgende beslutning vedtoges:

“Organisationerne ordner sig saa, at partiets kommunerepresentanter erholder erstatning for tapt arbeidsfortjeneste.”

Komiteen antar, at dette fremdeles bør ordnes av de lokale organisationer.

C. Jeppejen indledet med en del bemerkninger. Komiteen hadde i sin motivering kun paapekt det, som var aktuelt. Han trodde ikke der paa dette møte kunde gjøres nogen forandringer i selve kommuneprogrammet, men naar de lokale programmer blev opstilt sik man ta de nødvendige hensyn til det, som her blev uttalt. Tal. nævnte derpaa de indkomne forslag, som knyttet sig til partiets kommunale arbeide. Han trodde det var av stor interesse for landsmøtet at høre Hauge- lunds motivering i skolespørsmålet. Komiteen hadde reservert sig mot et punkt: At litet begavede barn skulde

hjælpes frem ved særskilt undervisning i smaaflasker. Dette var et meget omstridt pædagogisk spørsmål. Men tal. vilde særlig nævne de sociale forhold. Ved at stille barnene ad paa den i forslaget antydede maate, vilde man komme ind paa en bane, som kunde bli meget farlig. Men det hadde allikevel sin store interesse at saa spørsmålet utredet.

Forøvrig henviste tal. til hvad komiteen hadde skrevet.

Torgeir Braa gjf derpaa ordet. Han hadde ikke noget at indvende mot, hvad Jeppejen hadde sagt. Men han mente, at diskussionen paa dette møte ikke burde dreie sig om, hvorvidt litet begavede barn skulde hjelpes frem ved særskilt undervisning. Dette var et forholdsvis nyt spørsmål, som man ikke kunde ta standpunkt til her.

Tal. gjf derpaa over til at omtale skattepolitikken. Der er nu et meget uretfærdig skattesystem utover bygderne, særlig i fabrikkentrene, hvor storindustrien har holdt indtog. Mere reelle er skatteforholdene i de bygder, hvor der er bare jordbrukere og arbeidere.

Tal. nævnte eksempler paa, at storbonderne, de store stogeiere, ikke paa langt nær blev lignet efter det, de virkelige eier. Signingsmændene faar ikke tak i formuerne. Dette gjf ut over den arbeidende befolkning, som blir snytt gjennom skatterne, og de blir herved overmaate uretfærdig behandlet. Dette er forholdene, som absolut maa bli belyst for derved at saa skandalen frem.

Værdierne maatte ind under kommunerne. Man sik betale skogen og jorden efter den virkelige værdi. Saavel vore representanter i kommunestyrene som borgerrepresentanterne hadde her været altfor forsigtige.

Haugelund: Skal vor folkeskole bli saaledes utviklet, som vi ønsker den, maa den bli forbedret. At indføre sprogundervisning f. eks. som de borgerlige partier her i Kristiania har

foreslaaet duer ikke. Sprogundervisningen maa lægges som lovbefalet fag ind i folkeskolen. Ved indskrænkning i religionsundervisningen trodde tal. der kunde gjøres ikke saa litet paa dette omraade.

Men det var nødvendig, at læse-tiden utvidedes med 2 aar. Den ordning vilde være langt at foretrække fremfor den nuværende: at fortsætte i en middelskole, bygget paa folkeskolens 5. klasse. Den frivillige skole kommer aldrig alle barn tilgode. Og det maa være maalet.

Sporledes den antydede ordning vilde stille sig for landskoleens vedkommende, turde ikke tal. bestemt uttale sig om. Men han trodde dog, der ikke var noget væsentlig iveien. Da var det vanskeligere paa landet med den spredte bebyggelse og de lange afstande at indføre en hverdagsskole. Men tal. trodde, at barnene paa landet kunde lære mere paa kortere tid end barnene i byerne.

Tal. imotegif tilslut Kvibergs artikel i "Soc. Dem." mot hans forslag om, at folkeskolens barn skulde inddeles i klasser efter begavelse.

Hoglund optot forslaget fra Kr.a dørbr. og laasearb. forening og Kr.a østre arbeiderfamfund.

Fru Mathilde Opjahl redogjorde for forslaget fra Arb. partiets kvindeforening, Bergen, om oprettelse av kommunalt skolefjokken, som hun anbefalte paa det bedste.

Gjostein: Tiden er nu for knap til at komme nærmere ind paa Hauge-Lunds forslag. Spørsmålet forelaa ikke slikt, at landsmøtet kunde ta endelig standpunkt til det. — Men man maatte komme derhen, at der blev en endelig ordning i forholdet mellem middelskolen og folkeskolen. Paa mange steder lider folkeskolen nu for middel-

skolens skyld. Slikt er det ialfald i Stavanger. Tal. kritiserede vore partigrupper i kommunestyrene, at de ikke gjorde nok for at gjennomføre sine programmer. Han henstillet tilslut til landsmøtet at vedta følgende av ham fremsette forslag:

"Landsmøtet kræver, at en kommission til utredning av spørsmålet om forbindelsen mellem folke- og middelskolen inarest mulig nedsettes. Det er landsmøtets forutsetning at kommissionen sammensettes saaledes at jaavel by- og landsfolkeskolens som arbeiderpartiets hnsmaater blir repræsenteret, saa der kan bli etableret en sund og utviklingsdygtig skoleordning." —

Desuten fremsette Gjostein følgende forslag:

"Arbeiderpartiets kommuneeksaktioner paalægges at fremsette forslag i alle de saker som har været optat paa kommuneprogrammet i valgperiodens løp, og centralstyret anmodes om at istandbringe en utredning av de forskjellige saker, til hjælp for vore kommunerepresentanter."

Jeppejen: For Kristianias vedkommende er det umulig at etterkomme en slikt henstilling. Efter "paalægges" bør sættes ind ordene "saa vidt mulig".

Gjostein: Jeg kan gaa med paa det, men da maa sandelig Kristianiasfolkene arbeide litt i perioden.

Bed voteringen blev begge Gjosteins forslag vedtat.

Dirigenten foreslog, at forslagene fra Kr.a dørbr. og laasearb. forening og Arbeiderpartiets kvindeforening, Bergen, utsettes.

Dette vedtoges enst.

Punkt 9. Arbejdsgivere, som er tilsluttet organisationer, der stiller sig mot arbejderens organisationer, kan ikke vælges som socialdemokratiske tillidsmænd.

(Fra Skotolcarb. forening, Nr. a).

Ansér landsmøtet det for at være i overensstemmelse med partiets interesser, at der vælges socialdemokrater, der er medlemmer av Norsk arbejdsgeberforening, til tillidsmænd inden partiet?

(Fra Malersvendenes foren., Nr. a).

Landsstyret foreslog:

“Centralstyret anmodes om sammen med sekretariatet for Den faglige landsorganisation at utrede saken og forelægge den for næste landsmøte.”

Forslaget vedtoges enst.

Avslutningen

Jandt sted kl. 2. Ordet blev først gitt til representanten for Danmark, folketingsmand **St a u n i n g**, som takket for de dage han hadde tilbragt heroppe. Han hadde saad et sterkt indtryk av de norske arbejderes solidaritet, at de gik frem i enig kamp mot kapitalismen. Vi stævner frem ad flere veie. Vi støtter os ikke bare til de socialistiske teorier men utfører ogsaa praktisk arbejde. Derfor glæder det mig at kongressen har tatt klart og fornuftig paa taktikken, jeg haaber beslutningen skal bli til gagn. Den norske arbejderklasse vil gaa sterkere og sterkere frem til kamp for socialismens seir. Og i det haab at seiren er nær, vil jeg utbringe et leve Det norske arbeiderparti. Det leve! (Hurraer og haandklap).

Chr. H. Knudsen: Partifæller!

Vi har kjempet haardt paa dette møte og det har kanskje enkelte gange syntes som om der hersket stor uenighet inden rækkerne. Men en ting har vi aldrig været uenig om — det store maal. Midlerne og veiene mot maalet vil der

bli kamp om alle dage. Derved skapes vor begeistring og det gir uttryk for, hvor vi alle læn ges efter maalet. Alle er vi bejælet av en brændende interesse for at utsliffe de bedste veier og dette spaar godt for vort parti. Den energi som er utfoldet paa møtet, vidner om begeistring for socialismen og alle vore gjoremaal. Denne begeistring maa forplante sig til de ytterste grænser. Jeg takker representanterne for de mange vægtige ord som er uttalt paa dette møte og jeg takker avdelingerne, som har sendt saa mange dygtige representanter. Og tilslut: la os huske, at selv om det maatte lykkes os norske arbeidere at gaa raslere frem end arbejderklassen i mange andre land, saa er vi dog et internationalt parti med fælles interesser ut over alle landegrænser. Leve det internationale socialdemokrati! (Kraftige hurraer og bifald).

Dirigenten, Ole D. L i a n: I det vi nu avslutter arbeiderpartiets 21. landsmøte, vil jeg paa forsamlingens vegne bede hr. Stauning ta med sig en hilsen til vore kamerater i Danmark. Ta med en forsikring om, at vi skal hde det vi evner for arbejderklassens frigjørelse.

Ogsaa jeg vil rette en tak til representanterne, en tak for den faglige debatmaate trods de sterke meningsbrithninger. Jeg er forvisset om, at møtet har bidrat sterkt til at jmede arbejderne i dette land sammen til én fast vilje. Vi har netop i disse dage mottatt kapitalistklassens paastehilsen til de skandinaviske arbeidere. Paasten seires under klassekampens tegn. Arbejdskjøperne vil svække vore organisationer og yderlig sjanke arbejderens livsvilkaar. De svinger lockoutsvopen over os. Men vi strømmes ikke. Vi lever i en nydannelsens tid. Den nye kulturfaktor, arbejderens solidaritet sæt-

ter sit præg paa hele samfundslivet. De gode borgere gnir sig i øinene og spør: Er dette Norge? Er dette det land, hvor der ikke er jordbund for socialismen, landet uten kapitalisme og arbeiderpørsmål? Nu hrer der av socialistter og vi har tvunget landets lovgivning ind paa de socialøkonomistte felter. Eiendomsretten til rigdomskilderne er blit dagens kampspørsmål. I sikker tro paa, at vor kamp snart skal ende med en lyfende feir, vil vi avslutte dette mote med at synge vor kampsang: Socialisternes marsj!

Forsamlingen reiste sig og sang første og sidste vers av sangen.

Saa erklærte dirigenten: Hermed erklærer jeg Det norske arbeiderpartis 21. landsmote for avsluttet.

Og klubben faldt.

Klokken var da 2 $\frac{3}{4}$.

Telegrammer.

Følgende telegrammer indløp til landsmøtet:

Fra nær og fjern I er samlet idag til raadslagning om vor fælles sak.

Med social hilfen

Moss arbeiderparti.

Bergens arbeiderparti sender landsmøtet sin bedste hilfen med ønsket om de bedste resultater.

Socialismen leve!

Tjønneland. Herlevi.

Bergens socialdemokratistte forening bringer landsmøtet sin hilfen i forvisning av, at møtets forhandlinger og beslutninger vil bringe styrke i kampen for det store fremtidsmaal.

Leve socialismen!

Myhrstad.

Korst jern- og metalarbeiderforbund, Bergen, sender landsmøtet sin hilfen.

Heggem.

Haugejund arbeiderpartis generalforsamling sender landsmøtet sin hjerligste hilfen med haab om, at møtets beslutninger maa gi arbeidet for frihetens sak et vældig fremstot.

Leve socialismen!

Generalforsamlingen.

La kapitalisternes forhaabning om tvedragt slaa flit!

La meningerne brytes, men slap en praktistt taktik!

Hilfen fra nord.

Narvik arbeiderparti.

Oslen. Forde.

Fremtidens bane er totalt forbud mot rusdrif — det er arbeidernes bud fra Trondhjem til møtet idag. Naar linjen er klar, staa alle parat til at løfte vor blodrode fane.

Loge "Marcus Thrane".

Held og lykke med arbeidet!

Leve socialdemokratiet!

Ar.sands arbeiderparti.

Hasselvikens arbeiderparti sender Det norske arbeiderparti hilfen og ønsket tillykke med arbeidet. Ber landsmøtet betenke organisation og agitation i Trøsten.

Lunde. Harberg.

I von um eit meire klangfult partinamn og ikkje nokon allianse sender me vaart beste ønske um heldbringande arbeid. Leve socialismen!

Holtaalen arbeiderparti.

Fremtidens slegt, arbeidernes smaa 700 i Trondhjem, staa paa vakt for avholdsafan, sender møtet sin henstilling om at vedta forbud mot rusdrif og klare vor fremtids linjer. Saa ropet vi hurra for fremtidens røde fane!

Barneloge "Freidig".

Søndre Bergenhus amts arbeiderparti, samlet til aarsmote, sender landsmøtet sin bedste hilsen og ønsket om et godt resultat av forhandlingerne.

Jngv. Johnsen,
formand.

De bedste ønsker fra Vesteraalens fredsparti.

Thune.

Fællesutvalget for Kristiania totalavholdsorganisationer sender sin hilsen med tak for det standpunkt, som møtet

har indtatt til kampen mot alkoholtrafikken.

Ole J. Baffe, Kolbjørn Braathen,
formand. forretningsfører.

Tillykke med landsmøtet! Leve socialismen!

Foldalens grubearbeiderforening.

Drkedalens soc. arbeiderlag samlet til møte 16. april fremsender herved sin tak for alt godt arbeide til fordel for vor sak. En særlig tak for vedtagelse av forbud.

Landsmøtets beslutninger.

Partiets navn.

Partiets gamle navn Det norske arbeiderparti bibeholdes.

Det principielle program.

Grundaarsaken til fattigdommen, folkets aandelige og okonomiske undertrykkelse og den sociale nød i vor tid ser Det norske arbeiderparti deri, at de naturlige rigdomskilder, arbeids- og samfærdselsmidler er underlagt kapitalistisk privateie, og de som eier, kapitalen foretar fordelingen av arbeidets utbytte under hensyntagen kun til sine egne interesser.

Socialdemokratiet vil ophæve klasseherredømmet og skape et fast grundlag for alles okonomiske og aandelige frihet. Det vil indføre en samfunnsorden, som aapner vei for alle frem til selvstændighet og selvjanvar.

Partiet tilstræber derfor ophævelse av de privatkapitalistiske monopoler, arbeids- og samfærdselsmidlernes overgang til fællesie, overførelse av produktionens ledelse til samfundet og en retfærdig fordeling av arbeidsutbyttet. Derved kan arbeidet ordnes saaledes,

at frugterne tilfalder dem, som arbeider, og produktionen, som nu er planløs, ordnes efter samfundets virkelige behov.

Til opnaaelse av dette maal utkræves i første række arbeidernes sammenlutning og solidaritet.

I alle lande har det arbeidende folk samme interesser. Med utvidelsen av verdenssamkvemmet og varentbygningen mellem nationerne blir forholdene i det enkelte land av stadig større betydning for arbeidernes stilling i andre lande. Arbeiderklassemens befrielse er derfor ikke bare en national sak, men en opgave, hvortil arbeidernes interesser overalt er knyttet i like høi grad. I erkjendelse herav erklærer Det norske arbeiderparti sit formaals sammenheng med broderpartiernes bestræbelser i andre lande.

Den okonomiske usikkerhet og undertrykkelse, som følger av den privatkapitalistiske produktion, gjør at ikke bare almindelige fropsarbeideres, men hele den arbeidende klasses interesser falder sammen med socialdemokratiets bestræbelser. I det partiet kjemper for be-

folkningens likhet i rettigheter og pligter uten henjyn til kjønn, staar det som repræsentant for alle undertrykte og for alle jordringer, som tilsigter junde og harmoniske livsbilkaar.

Som overgang til det socialdemokratiske samfund og til bedring av det arbeidende folks sociale og økonomiske faar i det nuværende samfund oppstiller "Det norske arbeiderparti" følgende krav:

I. Politiske og kulturelle krav.

1. Sammenlutnings- og forsamlingsfrihet, tale- og trykkefrihet beskyttes ved lov.

2. Statsborgerlig og kommunal stemmeret for alle i landet hjemmehørende kvinder og mænd, som har fylt 21 aar. Fattigunderstøttelse skal ikke være suspensionsgrund. Valgdagen skal være sridag.

3. En valgfredsinddeling med større henjntagen til de stemmeberetigedes antal. Ophævelse av bostedsbaandet.

4. Folkets indflydelse paa lovgivningen ved adgang til direkte avstemning. Alle myndigheter, lovgivende, dømmende og utovende, vælges av folket.

5. Forandring i de nuværende regler for erhvervelse av hjemstavns- og statsborgerret saaledes, at der blir praktisk adgang hertil ogjaa for indvandrede utlændinge tilhørende arbejderklassen.

6. Ophævelse av husmandsforholdet. Tidsmæssige forandringer i lovgivningen om tjenere og sjofolk og andre underordnede, sigtende til at sikre dem mot overgrep fra overordnedes side.

7. En forbedret og beskjendelsesfri folkeskole, beregnet paa at tjene som eneste barneskole for barn av alle samfundsklasser. Undervisning i alle of-

fentlige læreanstalter med frie undervisningsmidler og uten skolepenge. Oppdragelse av foreldreløse og vanskjottede barn ved samfundet (stat eller kommune).

8. Retspleie og adgang til retshjelp ved offentlige eller kommunale sakforere uten direkte betaling. Avskaffelse av de militære domstole.

9. Militarismens avskaffelse. Opprettelse av internasjonale neutralitets- og voldgiftsavtaler.

Til punkt 7 uttaler landsmøtet sin tilslutning til komiteens motivering, at programmet ikke vil gjøre skolen antireligiøs.

II. Økonomiske og sociale krav.

10. Løgehjelp, lægemidler og pleie tilskrives alle syke gjennom stats- og kommunal ordning uten direkte betaling.

11. Forvarlig underhold tilskrives alle arbeidsudygtige.

12. Størst mulig indstrænkning av det indirekte skattesystem. En forholdsmæssig anvendelse av de paa arbejderbefolkningen faldende indirekte skatter til forbedring av dennes livsbilkaar. Ophævelse av beskjutteljestoldskatter, hvorved befolkningen beskjattes til fordel alene for enkelte virksomhetsgrene eller næringsdrivende. Indtægts-, formues- og arvestat gjøres gradvis stigende. Særstat paa spekulationsgevinst ved omsætning av eiendomme. I byerne en forøket beskatning av ubebygget grund.

13. Statens og kommunens herredomme over alle naturverdier og jukcesjiv overtagelse av produktive virksomheter, hvorved de offentlige inntægter kan forøkes eller befolkningens utgifter formindstes.

Endvidere bør stat og kommune støtte og ved lov fremme alle kooperative foretagender som: meierier, slagterier, vareomsætningskontorer for kjøp og salg, samt fællesdrift i alle former, som tar bestemt sigte paa at

gagne producenterne og forbrugerne ved oversflodiggjørelse av mellemmand og fremmed kapital.

14. Offentlige arbeiders utførelse direkte ved det offentlige selv og uten mellemkomst av kontraktører.

15. En skjærpet arbeiderbeskyttelseslovgivning. Særlig fremhæves:

- a. Forbud mot anvendelse av barn under 15 aar til arbeide i fabrikker, paa verksteder, ved bergverker eller nogen anden sundhetsfarlig og ansirengende bedrift.
- b. Indstrænkning av natarbeide til bedrifter, hvor tekniske grunde, hensynet til den offentlige velfærd eller tvingende undtagelsesforhold fræver det. Forbud mot kvindelig natarbeide i bergverker, fabrikker og andre industrielle bedrifter. Avstøffelse av det paa utbytning berregnede hjemmearbeide.
- c. Fastsettelse av en maksimalarbeidsdag paa 8 timer.
- d. En ufentlig uavbrutt hvilepause paa 36 timer.
- e. Forbud mot anvendelse av giftige eller for arbeidernes helbred ødelæggende stoffe i produktionen, hvor saadan ikke er absolut nødvendig.
- f. Effektiv sundhetskontrol med tyendes soverum, sjoefolks lugarer samt med arbeidernes boliger. Gjennemførelsen herav forutsetter, at det offentlige (stat eller kommune) tilveiebringer tilstrækkelig av sanitært forjvarlig husrum for arbeiderbefolkningen, hvor saadant mangler.
- g. Arbeidervalgt tilsyn med beskyttelseslovgivningens haandhevelse.

Alkoholspørsmålet.

Landsmøtet ser i bekjæmpelsen av drikkeondet en avgjørende betingelse for arbeiderklassens reising og uttæler:

a) at partiets foreninger og pressorganer snarest maa søke at avbryte enhver forbindelse med alkoholkapitalen,

b) at partiet maa arbeide energift for størst mulig indstrænkning av alkoholhandelen med landsforbud som endelig maal.

Det kommunale selvstyre.

Til stortinget.

400 repræsentanter for ca. 30,000 politift organiserte arbeidere, samlet til landsmøte i Kristiania, maa indtrængende anmode Norges storting om at verne og utvifle det kommunale selvstyre under den forestaaende behandling av skattelovene og formandskapslovene.

Forslagene om at indstrænke kommunernes selvbestatningsret ved en loyfestet grænse av skatteprocenten og ved at bestemme, at naar statoren er 10 pct. utkræves to tredjedels flertal for beslutninger om nye eller økede utgifter er ensbetydende med at hæmme det kommunale livs utvikling. Allerede paa basis av anerkjendte formaal og virksomheter vil mange kommuner straks se sig nødsaget til at skaffe erstatning for en eventuel indstrænkning av indtægtskatten, ved at gaa over til at beskatte borgerne indirekte ved nye og økede særavgifter, ved større utnyttelse av kommunale monopoler og lignende. En saadan omlægning av kommunernes økonomi er ujud og uretfærdig.

Forslag, som de nævnte er reaktionære og naar de forsvares som nødvendige foranstaltninger for at betrygge kommunerne, efterat landets mindre bemidlede borgere har saat øket politift indflydelse, saa indeber forslagene en flammelig miskjendelse av arbeiderklassens samfunds- og ansvarfølelse, en miskjendelse som landsmøtet paa det bestemteste maa tilbakevise som grundløs.

Fordispsørsaalet.

Landsstyret opnævner en komite paa 5 medlemmer til nærmere at utrede spørsaalet.

Kommunetaktikken.

I kommuner, hvor arbeiderpartiet ikke har mindst halvdelen av kommunestyrets repræsentanter, maa partiet ikke søke at overta ordførerhvervet ved stemmer utenfor vort parti med mindre spesielle og saglige grunde taler derfor, saaledes at virkelige fordele for de arbeidende klasser kan opnaaes og saker av utpræget demokratisk art fremmes.

Under den samme uttrykkelige forutsetning kan ogsaa arbeiderpartiets repræsentanter stemme paa ordfører og viceordførere, som ikke tilhører arbeiderpartiet.

Kommunepolitikken.

Landsmøtet kræver, at en kommission til utredning av spørsaalet om

forbindelsen mellem folke- og middel-skolen snarest mulig nedsettes.

Det er landsmøtets forutsetning, at kommissionen sammensættes saaledes, at saavel by- og landsfolkeskolens som arbeiderpartiets synsaater blir repræsentert, saa der kan bli etablert en sund og utviklingsdygtig skoleordning.

Arbeiderpartiets kommunefraktioner paalægges saavidt mulig at fremsætte forslag i alle de saker, som har været optat paa kommuneprogrammet i valgperiodens løp, og centralstyret anmodes om at istandbringe en utredning av de forskjellige saker til hjælp for vore kommunerepræsentanter.

Kan socialdemokrater, som er medlemmer av Norsk arbeidsgiverforening, vælges som tillidsmand inden partiet?

Centralstyret anmodes om sammen med sekretariatet for Arbeidernes saglige landsorganisation at utrede saken og forelægge den for næste landsmøte.

